

T.C.

RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANA BİLİM DALI

**TÜRKİYE'DE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN
SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMAYA ETKİLERİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Fikret YETKİN

Doç. Dr. Ali Rıza SANDALCILAR

Danışman

RİZE

2017

KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalında, Fikret YETKİN tarafından hazırlanan “Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Sürdürülebilir Kalkınmaya Etkileri” başlıklı bu çalışma, 16/11/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/~~oy çokluğu~~yla başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Ali Rıza SANDALCILAR... .. Kabul /~~Red~~

Üye: Prof. Dr. Alaattin KIZILTAN... .. Kabul /~~Red~~

Üye: Doç. Dr. Cemalettin KALAYCI Kabul /~~Red~~

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

12 12 2017

Prof. Dr. Ahmet İshak DEMİR

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Bu tezdeki bütün bilgileri etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yaptığımı bildiririm. İfade ettiklerimin aksi ortaya çıktığında ise her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim. 16./11./2017

Fikret YETKİN

ÖN SÖZ

20. yüzyılın sonuna doğru gündeme gelen sürdürülebilir kalkınma gelecek nesillerin refah ve mutluluğu için oldukça önem arz etmektedir. Sosyal yapı, ekonomi ve çevre sürdürülebilir kalkınmanın üç temel bileşeni olup, bir ülkenin bütün sosyo-ekonomik politikalarının çevresel politika ve stratejileriyle bütünleştirilmesi ile hayata geçebilecektir. Bu kapsamda kurumsal ve bireysel düzeyde her kesime bazı görevler düşmektedir. “Acaba sürdürülebilir kalkınmada bankacılık sektörüne düşen görevler nelerdir?” sorusuna cevap bulabilmek için çalışmada sürdürülebilir kalkınma sürecinde bankacılık sektörünün etkileri irdelenmiştir.

Başta tez konusunu seçerken bana yardımcı olan sayın danışman hocam Doç. Dr. Ali Rıza SANDALCILAR’ a, tezimde ve çalışmalarımda sağlamış olduğu destek, öğretmiş olduğu birçok bilgi ve paylaştığı değerli tecrübeleri için kendisine teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Yüksek lisansımın tez aşamasında paylaştıkları tecrübelerden dolayı Prof. Dr. Alaattin KIZILTAN ve Doç. Dr. Cemalettin KALAYCI hocalarım başta olmak üzere yüksek lisans eğitimimdeki tüm değerli hocalarıma teşekkür ederim. Eğitim hayatım boyunca iyi ki hayatıma dokunduğunu düşündüğüm bütün saygıdeğer hocalarıma minnetlerimi iletirim. Hayatımın tüm kademelerinde birlik ve desteklerini eksik etmeyen her zaman arkamda olan sevgili aileme minnet, vefayı bir borç bilirim.

Fikret YETKİN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ ONAY SAYFASI.....	2
ETİK BEYAN.....	3
ÖN SÖZ	4
İÇİNDEKİLER	5
ÖZET	9
ABSTRACT.....	10
KISALTMALAR.....	11
TABLolar LİSTESİ	13
ŞEKİLLER LİSTESİ	14
GRAFİKLER LİSTESİ.....	15

GİRİŞ.....	16
------------	----

BİRİNCİ BÖLÜM

1.SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA KAVRAMI VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMANIN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	18
1.1. Sürdürülebilirlik Kavramı	18
1.2. Kalkınma Kavramı	18
1.3. Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı	20
1.4. Sürdürülebilir Kalkınma Kavramının Ortaya Çıkışı ve Uluslararası Alanda Gelişimi.....	21
1.4.1. Büyümenin Sınırları Raporu (1972).....	22
1.4.2. Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı (1972)	22
1.4.3. Brundtland Raporu (1987)	24
1.4.4. Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (1992)	25
1.4.5. Birleşmiş Milletler Dünya Zirvesi Gözden Geçirimi (1997)	27
1.4.6. Kyoto Protokolü (1997)	28
1.4.7. Johannesburg Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi (2002)	29

1.4.8. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (2012)	30
1.4.9. Avrupa Birliği Çevre Politikası Kapsamında Sürdürülebilir Kalkınma.....	31
1.4.10. Ekonomi Kalkınma ve İşbirliği Örgütü Kapsamında Sürdürülebilir Kalkınma	32
1.5. Sürdürülebilir Kalkınmanın Boyutları ve Boyutlar Arasındaki İlişki.....	33
1.5.1. Sürdürülebilir Kalkınmanın Boyutları	33
1.5.1.1. Ekonomik Boyut	33
1.5.1.2. Sosyal Boyut	34
1.5.1.3. Çevresel Boyut.....	35
1.5.2. Sürdürülebilir Kalkınmanın Boyutlar Arasındaki İlişki	36
1.6. Sürdürülebilir Kalkınmanın Stratejik Şartları	37
1.6.1. Büyümeyi Sağlamak ve Yoksulluk Probleminin Çözümü.....	38
1.6.2. Büyümenin Kalitesini Farklılaştırmak	38
1.6.3. Temel İhtiyaçların Tedarik Edilmesi.....	39
1.6.4. Genel Nüfus Miktarını Dengelemek	40
1.6.5. Kaynak Temelinin Sağlanması, Korunması ve Arttırılması	40
1.6.6. Çevre- Teknoloji Uyumunu Dengelemek	41
1.7. Bin Yıl Kalkınma Hedefleri	42
1.8. Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Eleştiriler	42
1.9. Sürdürülebilir Kalkınmada 2030 Gündemi ve Hedefleri	44

İKİNCİ BÖLÜM

2.SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE BANKACILIK SEKTÖRÜ

İLİŞKİSİ	46
2.1. Bankacılık Sektörünün Tanımı.....	46
2.2. Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi	46
2.3. Bankacılık Sektörünün Ekonomide ki Yeri ve Önemi	48
2.4. Bankacılık Sektörünün Görevleri	49
2.5. Bankacılık Sektörü ile Sürdürülebilir Kalkınma Arasındaki İlişki	50
2.6. Bankacılık Sektöründe Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi	54

2.7. Bankacılık Sektörünün Sürdürülebilir Kalkınma Sürecinde	
Görevleri.....	55
2.8. Bankacılık Sektörü Temel Sürdürülebilirlik İlkeleri	55
2.8.1. Bankacılık Sektöründen Kaynaklanan Çevresel ve Sosyal	
Riski Önleme	56
2.8.2. İnsan Hakları, Çalışanlar ve Toplum.....	58
2.8.3. Sürdürülebilir Kalkınma Sürecinde Bankacılık Sektörü	
ve Müşteri İlişkisi	59
2.8.4. Paydaşlar ve İletişim	60
2.9. Bankacılık Sektörünün Sürdürülebilir Kalkınmaya Olan Etki	
ve Faydası	61
2.10. Etik Bankacılık	62
2.11. Karbon Ayak İzi ve Bankacılık sektörü	64
2.11.1. Kişisel Karbon Ayak İzi	65
2.11.2. Kurumsal Karbon Ayak İzi	66
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
3.TÜRKİYE’DE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN SÜRDÜRÜLEBİLİR	
KALKINMADAKİ ROLÜ	68
3.1. Ekonomik Boyut	70
3.1.1. Bankacılık Sektörü	70
3.1.2. Krediler.....	73
3.1.2.1. Tarım Kredisi	75
3.1.2.2. Avcılık Kredisi.....	77
3.1.2.3. Turizm Kredisi	80
3.1.2.4. KOBİ Kredisi	83
3.1.2.5. Kredi Kartı	85
3.1.2.6. Enerji Üreten Madenlerin Çıkarılması Kredisi	87
3.1.2.7. Kereste- Orman Ürünleri Kredisi	89
3.1.3. Üretime Destek.....	92
3.2. Çevresel Boyut	93
3.2.1. Enerji Verimliliği ve Karbon Salımı	93
3.2.2. Tarım	95

3.3. Sosyal Boyut	98
3.3.1. Etik Bankacılık	98
3.3.2. Tasarrufa Destek	100
3.3.3. Sosyal Projeler.....	102
3.3.4. Eğitim	105
3.3.5. Toplumsal Eşitlik ve Kadınlara Destek.....	108
3.3.6. Engelli Vatandaşlara Bankacılık Hizmetleri	109
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	113
KAYNAKLAR	116
ÖZ GEÇMİŞ	133

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ana Bilim Dalı: İktisat

Tez Türü: Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Ali Rıza SANDALCILAR

Hazırlayan: Fikret YETKİN

Yıl: 2017

ÖZET

TÜRKİYE’DE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMAYA ETKİLERİ

Sürdürülebilir kalkınma şimdiki toplumların sorunlarına gelecek nesillerin refah seviyelerini etkilemeden çözüm odaklı olmaya çalışan bir kavramdır. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için sadece birey ve toplumların değil tüm kurum ve kuruluşların doğrudan ve ya dolaylı etkileri mevcuttur. Bu kuruluşlardan biri olarak Türkiye’de bankacılık sektörü ele alınarak bu alandaki mevcut etkiler ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Türkiye’de önemli finans kurumlarından olan bankalar; çalışanlar, müşteriler, paydaşlar, kendisine bağlı birçok kurumlar ile etki ettiği alan ve kişi sayısı yüksektir. Bundan dolayı böylesi bir sektörün sürdürülebilir kalkınma hedeflerini gerçekleştirme yolunda desteğini almanın sağlayacağı olumlu ve olumsuz etkiler ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Türkiye’de ekonomik boyutta sağladıkları tüm krediler içinden yedi kredi türünün olumlu ve olumsuz etkileri incelenmiştir. Diğer taraftan da Türkiye’de aktif büyüklüğüne göre ilk on beş bankanın projeleri ve çalışmaları ile ekonomik, sosyal ve çevresel boyutta sürdürülebilir kalkınmaya olan olumlu ve olumsuz etkileri ortaya koyulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Kalkınma, Sürdürülebilir Kalkınma, Bankacılık Sektörü.

Recep Tayyip Erdogan University Graduate School of Social Sciences

Department: Economics

Thesis Type: Master Thesis

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Ali Rıza SANDALCILAR

Author: Fikret YETKİN

Year: 2017

ABSTRACT

THE EFFECTS OF BANKING SECTOR ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN TURKEY

Sustainable development is a concept trying to be solution oriented to the problems of current generation without affecting from the prosperity levels of future generations. For the implementation of sustainable development, not only individuals and societies but also all the institutions and organizations have direct or indirect effects. As one of the institutions, banking sector in Turkey was examined and existing effects on this field were tried to be revealed. The number of people and area that banks, one of the important financial bodies in Turkey, with employers, customers, shareholders and subsidiaries is high. As a consequence, the positive and negative effects of receiving support of such an institution on the way of realization of sustainable development aims were revealed. The negative and positive effects of 7 credit types out of all the credits provided for Turkey were examined. Moreover, according to active size of assets of Turkey, the negative and positive effects of top fifteen banks, with their projects and studies, on sustainable development in terms of economic, social and environmental aspects were revealed.

Keywords: Sustainability, Development, Sustainable Development, Banking Sector.

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AR-GE	Araştırma Geliştirme
BM	Birleşmiş Milletler
BMİDÇS	Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
CDP	İklim Değişikliği programına (Carbon Disclosure Project)
CEF	Center of Excellence in Finance
CH4	Metan
CO2	Karbondioksit
ÇSKB	Türkiye Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
ECOSOS	Birleşmiş Milletler İktisadi ve Sosyal Konseyi
EYGEP	Eğitim Yöneticilerini Geliştirme Programı
FAO	Dünya Gıda ve Tarım Örgütü
GRI	Küresel Raporlama İnisyatifi
GSMH	Gayri Safi Milli Hâsıla
GSMR	Gayri Safi Milli Refah
HFC	Hidroflorokarbonlar
İşKUR	Türkiye İş Kurumu
İZODER	Isı, Su, Ses ve Yangın Yalıtımcıları Derneği
KADEM	Kadın ve Demokrasi Derneği
KGF	Kredi Garanti Fonu
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MARTEK	TÜBİTAK Marmara Teknokent
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
N2O	Diazot Monoksit
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (Organisation for Economic Co-operation and Development)

PFC	Perflorokarbonlar
SF6	Kükürt Heksaflorid
SKD	Sürdürülebilir Kalkınma Derneği
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TEB	Türk Ekonomi Bankası
TEMA	Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı
TESK	Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu
TL	Türk Lirası
TMMOB	Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TSKB	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.
TurSEFF	Türkiye Sürdürülebilir Enerji Finansman Programı
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
UN	Birleşmiş Milletler
UNCED	Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (United Nations Conference on Environment and Development)
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme)
UNEP	Birleşmiş Milletler Çevre Programı (United Nations Environment Programme)

TABLÖLAR LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Tablo Adı</u>	<u>Sayfa</u>
Tablo 1.	Türkiye’deki bankların Aktif Büyüklüklerine göre sıralama (2017 Haziran)	72
Tablo 2.	Bankacılık Sektörü Tarafından Verilen Bazı Krediler (Bin TL)	73
Tablo 3.	Türkiye’deki Bankacılık Sektörlerinin Engellilere Yönelik Hizmetleri (2012-2016 Haziran).....	110

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Şekil No</u>	<u>Şekil Adı</u>	<u>Sayfa</u>
Şekil 1.	Sürdürülebilir Kalkınmanın Boyutları Arasındaki İlişki	36
Şekil 2.	Sürdürülebilir Kalkınma ve Bankacılık Sektörü İlişkisi	51

GRAFİKLER LİSTESİ

<u>Grafik No</u>	<u>Grafik Adı</u>	<u>Sayfa</u>
Grafik 1.	Türkiye’de ki Banka Sayılarının Türlerine Göre Dağılımı (Mart 2017)	70
Grafik 2.	Türkiye’de ki Banka Şubelerinin Türlerine Göre Dağılımı (Mart 2017)	71
Grafik 3.	Türkiye’de ki Bankalarda ki Personel Sayısı (Mart 2017)	71
Grafik 4.	Türkiye’de Tarım Kredisi Miktarları (2007-2017)	75
Grafik 5.	Türkiye’de Avcılık Kredisi Miktarları (2007-2017)	78
Grafik 6.	Türkiye’de Turizm Kredisi Miktarları (2007-2017)	81
Grafik 7.	Türkiye’de KOBİ Kredisi Miktarları (2007-2017)	83
Grafik 8.	Türkiye’de Kredi Kartı Miktarları (2007-2017)	85
Grafik 9.	Türkiye’de Enerji Üreten Madenlerin Çıkarılması Kredisi Miktarları (2007-2017)	87
Grafik 10.	Türkiye’de Kereste-Orman Ürünleri Kredisi Miktarları (2007-2017)	89

GİRİŞ

Küresel iklim değişikliği ile baş gösteremeye başlayan çevresel yok olma probleminin yanı sıra insanoğlunun sınırlı kaynaklarla sınırsız ihtiyaçları karşılmaya çalışma çabaları üzerine birde toplumsal olarak her şeyi tüketerek yok olma sorunu ile karşı karşıya kalmak kaçınılmaz hale gelmiştir. Geleceği düşünerek, gelecek nesillerin kayaklarına el uzatmadan kendi kaynaklarımızı ihtiyacımız kadar kullanarak, gereksiz kullanımdan kaçınılması gerektiği üzerine dünya ülkeleri ortak bir şekilde hareket etme çabaları ile toplantı, protokoller ve anlaşmalar gerçekleştirmeye başlanarak çözüm arayışı içinde olunmuştur.

Gelecek nesiller ve günümüz insanın sınırsız ihtiyaçları söz konusu oldukça bu her alanda ekonomik, sosyal ve çevresel olarak gereksinimlerde gereksiz kullanımdan kaçınılması gerekmektedir. Modernleşme, teknolojik ilerleme, sanayileşme başlığı altında gittikçe daha iyisini ve fazlasını isteyen bir toplum oluşumu ile yok olmakla karşı karşıya kalan bir çevre, tükenen hayvan nesilleri, kıtlık ve açlık gibi kavramlarla karşılaşmak zorunda kalacak olan gelecek nesillere yönelik çözüm arayışında olmak ve tükettiğini üreten bir toplum olma bilinci oluşturmak için sürdürülebilir kalkınma kavramı açıklanmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde sürdürülebilirlik, kalkınma, sürdürülebilir kalkınma kavramları ele alınmıştır. Sürdürülebilir kalkınmanın ortaya çıktığı ve uluslararası anlamda gösterdiği gelişmeler incelenmiştir. Ulusların gerçekleştirdiği anlaşma ve toplantıların ortak bir dayanışma çerçevesi oluşturma amaçlı olduğu açıklanırken diğer taraftan sürdürülebilir kalkınmanın boyutlarından ve stratejik şartlarının neler olduğu ifade edilmeye çalışılmıştır.

İkinci bölüm, finansal kurumlarda önemli bir yere sahip olan bankacılık sektörünün tanımı, görevleri anlatılmıştır. Sonrasında bankacılık sektörü ile sürdürülebilir kalkınma ilişkisi açıklanmaya çalışılmıştır. Paydaşlar, müşteriler, çalışanları olarak birçok kurumu ve topluma etki etme kapasitesinde olan bankacılık sektörü sürdürülebilir kalkınmaya destek olarak kullanılabileceği bu durum sonucunda da sürdürülebilir kalkınmaya yönelik olumlu ve olumsuz etkiler doğurabileceği konusu üzerinde durulmuştur Şimdi ki ve gelecek toplumların

sorunlarına çözüm odaklı olma amaçlı beşeri faktör odaklı üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmesi gerekliliği ortaya koymaya çalışılmaktadır.

Üçüncü bölümde ise, ikinci bölümde genel olarak açıklanan bankacılık sektörü ile sürdürülebilir kalkınma arasında ki ilişki konusu bu bölümde Türkiye’de ki bankacılık sektörü üzerinde incelenmiştir. Türkiye’de ki bazı bankaların uyguladıkları projeler sürdürülebilir kalkınma hedefleri üzerinden tek tek karşılaştırılmış ve finansal destek amaçlı sağlanan krediler ve desteklenen projelerin sürdürülebilir kalkınmaya olan etkisi incelenmektedir. Diğer taraftan sağlanan bazı kredilerin sürdürülebilir kalkınma ile olumlu ve olumsuz ilişkisi ve etkisi açıklanmaktadır.

Çalışmada; sürdürülebilir kalkınma kavramı gibi önemli bir faktörü hayatın her alanında düşünülerek hareket edilmesini sağlamaktır. Özellikle Türkiye’de finansal olarak önemli bir yere sahip olan bankacılık sektörü sürdürülebilir kalkınmayı olumlu ve olumsuz etkilerinin mevcut olup olmadığıdır. Ayrıca bankacılık sektörü gibi çalışan, paydaş, ortaklar ve diğer ortak olduğu kurumlar olarak geniş bir ağa sahip olan bir sektörü sürdürülebilir kalkınmaya yararına ne şekilde kullanılabileceği, üstüne düşen sorumlulukların ne kadarını yerine getirdiği şeklinde konuları araştırma amacı taşımaktadır

BİRİNCİ BÖLÜM

1.SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA KAVRAMI VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMANIN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Sürdürülebilirlik Kavramı

Kökü Latince'den gelen "subtenir", "korumak" veya "aşağıdan desteklemek" anlamına gelmektedir. İngilizce'de ise "sustainability" sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır. Sürdürülebilirlik kavramı; "çevre, insan, ekonomik sektör, şimdi ki ve gelecekteki toplumları etkileyen bir terim olarak kalkınma kavramına yeni bir yüz ve farklı bir yapı kazandıran ifade olarak tanımlanmaktadır (Akgül, 2010: 134; Oz Mehmet, 2012: 2-3). Farklı birçok alanda kullanılan bu kavramın temel özelliği insanın geleceğini konu alması ve hangi alanda kullanılıyorsa o alandaki kaynakların korunmasına ilişkin olmasıdır.

Diğer taraftan sürdürülebilirlik kavramı, iktisat, sosyal adalet, çevre bilimi ve yönetimi, işletme yönetimi, politika ve hukuku birleştiren bir oluşumken aynı zamanda hak, demokrasi, dürüstlük ve diğer önemli toplumsal kavramlar ile şekillenen bir içeriktir (Sarıkaya ve Kara, 2007: 222).

Ekonomik kalkınma, sosyal kalkınma ve çevresel kalkınma gibi kavramları kapsamaktadır. Ama daha çok ekonomik kalkınmayla bağlantılı olması; sürdürülebilirliğin aslında ekonomik faaliyetlerle doğrudan ilişkili olması durumudur (Kuşat, 2012: 228-229). Görüldüğü gibi sürdürülebilirlik kavramı farklı tanımları bulunmakla birlikte çevresel, sosyal ve ekonomik faktörlerle ilişkilidir.

1.2. Kalkınma Kavramı

"Kalkınma" kavramı çok geniş çaplıdır ve birçok konuyu içerisinde barındırmaktadır yani eğitim, sağlık, ekonomi, çevre gibi ve daha birçok faktörü kalkınma kavramı kapsamaktadır. Fakat temel olarak sürdürülebilir kalkınma

kavramı ele alınarak ekonomik, sosyal ve çevresel üç boyut kapsamında incelenecektir. Kalkınmanın tanımı birçok iktisatçı tarafından yapılmış olmakla beraber halan kesinleşen bir tanımı bulunmamaktadır. Kalkınmanın genel geçer bir tanımını yapmanın zor olmasını temel nedenlerinden biri, kavramın sadece ekonomik yapıdaki değişimleri değil aynı zamanda sosyal, kültürel ve siyasi yapıdaki değişimleri de kapsamasıdır (Eryılmaz, 2011: 3; Yüksek, 2010: 3).

Kalkınma, salt üretimin ve sadece kişi başına gelirin artırılması demek değildir, az gelişmiş bir toplumda ekonomik, sosyal ve kültürel yapının da değiştirilmesidir. Kişi başına düşen milli gelirin artmasının yanında, genel olarak üretim faktörlerinin etkinlik ve miktarlarının farklılaşması, sanayi kesiminin milli gelir ve ihracattaki payının çoğalması şeklinde ifade edilen yapısal değişiklikler olarak tanımlanır (Özdemir, 2014: 4). Kalkınma kavramı özetle; insanların daha fazla gelir elde ederek, refah seviyelerini arttırması, geleneksel toplumun batı odaklı toplum olarak dönüştürülmesi, kaynakların dağılımı, üretim teknikleri, kurumsal yapı, toplumsal değerler, insanların tutum ve davranışları değişmesi ve belirli bir yön içerisinde gelişmesidir (Tolunay ve Akyol, 2006: 118-119). Yani kalkınma, bir ekonomide halkın değer yargıları, dünya görüşü ile tüketim ve davranış kalıplarındaki değişimleri içeren toplumsal ve kuramsal yapıda dönüşüme yol açan büyüme olarak da tanımlanabilmektedir (Kaypak, 2011: 22).

Kalkınmanın, gelir eşitsizliklerinin olması ve bu durumun bazı zamanlar artması nedeni ile faydaların yanında zararları vardır. Dünyanın yarısına yakını zengin olurken; büyük bir çoğunluğu gittikçe artan şekilde yoksul ve yetersiz beslenen toplumdan oluşmaktadır. Ayrıca kalkınmanın sosyal yapı ve çevre üzerinde gelişim gibi durumların yanı sıra olumsuz etkileri de yok değildir. Bir kısım geleneksel toplumda gelişme sürecinde; ormanlar, su sistemleri ve yoğun şekilde yapılan balıkçılık zedelenmiştir. Gelişmekte olan ülkelerin genellikle kentsel kısımları; kirlilik, düzensiz ulaşım, su ve alt yapı sistemleri sebebiyle zarar görmektedir (Harris, 2000: 4).

Çevresel düzenlemelerin yanında meydana gelen yukarıda bahsedilen olumsuz problem ve eksikliklerden kaynaklananlar, eğer kontrol altında tutulamazsa, gelişme ile birlikte kazanılan ilerlemelere zarar verebilir ve hatta daha geriye gidilmesine sebebiyet verebilir. Bu problemlere çözüm odaklı olarak

"sürdürülebilir kalkınma" kavramı uluslararası düzeyde oluşturulmaya çalışılmıştır.

Ekonomik kalkınma; bireylerin maddi refah seviyelerinin kademeli iyileşme sürecini ifade etmektedir. Yani; makro düzeyde ekonomik kalkınma bazı ülkelerin yüksek yaşam seviyesine sahipken diğerler ülkelerin neden sahip olmadığı konusu üzerinde durur (Vesal, 2014: 1).

Sosyal kalkınma; sosyal eşitlik ve fırsat eşitliğini ifade ederken, sosyal dışlanmanın olmaması durumu ise herkesin sosyal haklara sahip olabildiğini ifade etmektedir (Eryılmaz, 2011: 4).

Çevresel kalkınma ise, kaynakların günümüz nesilleri için en iyi şekilde kullanılırken bu durumun gelecek nesillerin kaynak haklarını zedelemekten yararlanılabildiği durumudur.

1.3. Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı

Sürdürülebilir kalkınma, yeni bir ekonomik dönemin oluşturulması, yönetilmesi ve geliştirilmesi odaklı olarak "yoksulluk" olduğu bir dünyada bütün olumsuzluklara eğilimli olacağı için herkesin temel ihtiyaçlarını karşılamayı ve daha iyi bir yaşam için gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeksizin insanlığın şimdiki ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılayabilme yeteneği olarak adlandırılmaktadır (Bruntland Report, 1987: 24-25). Sürdürülebilir kalkınmanın literatürde birçok tanımı bulunmaktadır. Bunlar çevresel, ekonomik uluslar, teknoloji, politik olarak farklı konularda ele alınmıştır (Ciegis, vd., 2009: 29).

Bruntland Raporun' da¹ yapılan sürdürülebilir kalkınma açıklamasını özetlenirse; adından anlaşıldığı üzere kalkınmanın bir anlık değil "sürdürülebilir" olmasını, süreklilik taşımasını ifade etmektedir. İnsan ile doğa arasında denge kurularak doğal kaynaklar tüketilmeden, gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanmasına ve kalkınmasına imkân verecek şekilde bugünün ve gelecek nesillerin yaşamlarını planlanmasını ile ekonomik büyüme ve yoksulluk sorunun ortadan kalkacağını ifade etmektedir.

¹ Bruntland Raporu; Ortak Geleceğimiz (Our Common Future) Raporu adıyla da bilinmektedir (Aksu, 2011: 13-14).

Doğal kaynakların saygın kullanımı ve insan ile yaşam arasındaki karşılıklı etkiler "sürdürülebilir kalkınma" fikrinin ortaya çıkarmıştır (Anonim, 2005: 4) Kelime anlamı ve içeriği olarak da sürdürülebilir kalkınma kavramı başlıca "eşitlik" kavramını ifade etmektedir. 2000'li yıllarda üretim ve tüketim faktörlerini en iyi en ideal şekillerde kullanarak günümüz insanların ihtiyacını en iyi şekilde tedarik ederken gelecek nesillerin hakkını zayıf etmeden bunu gerçekleştirebilmektir (Altuntaş ve Türker, 2012: 41-42). Sürdürülebilir kalkınma, temel olarak ekonomik gelişmelerin çevreye ve insana zarar vermeden devam edebilmesini ifade etmektedir. Ayrıca ülkelerin ekonomik, sosyal ve çevresel konularda gelişim ve ilerleme hedeflerine katkı sağlayacak bir kavramdır. Bu kavramın ortaya çıkmasındaki en önemli etkenlerden biri dünya ülkelerinin ve uluslararası büyük şirketlerin sadece üretim odaklı çalışması ve bu sistemden dolayı gelir dağılımının adaletsizliği oluşmasıdır (Engin ve Akgöz, 2013: 87).

Diğer taraftan sürdürülebilir kalkınma, toplumun yer aldığı ve varlığını sürdürebilmesi için temel desteği sağlayan ekosistemlerle uyumlu ve denge içinde, refah seviyesinin yükselmesi ve gelişmesini sağlar (Yüksek; 2010: 26). Ayrıca sürdürülebilir kalkınmanın; ekonomik, sosyal, mekânsal, kültürel ve çevre boyutu vardır ve her biri karşılıklı olarak birbirleri ile etkileşim içerisindedir (Kaypak, 2011: 22). Özetle dünyamız için en önemli sorunlarından biri haline gelen, küresel ısınma, çevre kirliliği, toplumsal yoksullukta artışlar, açlık kavramları insanlık ve dünyamızın geleceği açısından çok önem taşımaktadır.

Sürdürülebilir kalkınmaya üretim ve tüketim düzeylerinin gittikçe artmasına bağlı olarak doğal kaynakların ve enerji tüketiminin de çoğalmasında gibi problemlerin insanoğlunun geleceğini tehdit eder hale gelmesi, ayrıca sosyal boyutta nüfus artışının beraberinde getirmiş olduğu işsizlik, yoksulluk ve açlık gibi temel problemler baş göstermiş olmasından dolayı ihtiyaç duyulmuştur.

1.4.Sürdürülebilir Kalkınma Kavramının Ortaya Çıkışı ve Uluslararası Alanda Gelişimi

Sürdürülebilir kalkınmanın uluslararası anlamda ortaya çıkışı ve gelişim aşamaları, gerçekleştirilen konferans ve bildirimler ayrıntılı olarak ele alınarak açıklanmaktadır.

1.4.1. Büyümenin Sınırları Raporu (1972)

Sürdürülebilir kalkınma kavramı ilk kez 1987 yılında Bruntland Raporunda yayınlanmıştır. Fakat sürdürülebilir kalkınma öncesi ve sonrası gelişmeler bulunmaktadır. Bu başlık altında Bruntland Raporundan önceki önemli gelişmelere değinilecektir.

1960'lı yılların başında ekonomik kalkınmanın yanında çevresel ve sosyal problemlerinde artması sebebiyle Sessiz Bahar (Silent Spring)² isimli kitap; sosyal, ekonomik ve çevresel refahın birbirine bağlılığını açıklayan kitaptan sonra İnsan ve Doğa (Man and Nature)³ adlı eser ile çevre üzerine ikinci adım atılmıştır. Farkındalık oluşumu basılan kitaplar ile de göz önüne serilmeye başlanmıştır (Dadakoğlu, 2016: 9; Okumuş, 2013: 8-9).

Rapora göre; küresel olaylar sebebiyle nüfus artışının doğal kaynaklar üzerinde oluşturmuş olduğu büyük baskıdan dolayı dünya önümüzdeki yüz yıl içerisinde büyümenin sınırlarına ulaşmış olacaktır. Yani nüfus, gıda güvenliği, üretim, çevre kirliliği adlı beş alt sistem doğal büyümenin önüne geçerse dünya taşıma kapasitesinin fazlasıyla üstüne çıkacak ve ciddi tehditlerle karşı karşıya kalmış olacaktır öngörüsü nedeniyle rapor meydana getirilmiştir. Bu çalışma tüm dünyada dikkat çekmiş, rapor otuz dile çevrilerek birçok kopyası çıkarılmış ve satılmıştır (Aksu, 2011: 12).

Sonuç olarak büyümenin sınırları raporu genel olarak; çevre ve ekonomi arasında ki bağlantıyı ortaya koymakta ve uluslararası birlikteliklerle nasıl gelişeceği ve bu gelişimlerin değerlendirme süreci anlatmaktadır.

1.4.2. Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı (1972)

Uluslararası işbirliğine ilişkin ilk kapsamlı düzenlemeler 1970'li yılların başlangıcında gerçekleştirilmiştir. 1972 Haziran'da İsveç'in Stockholm kentinde yapılan bu yüzden Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı⁴ olarak adlandırılan konferansta sosyo-ekonomik yapıları ve gelişme düzeyleri farklı olan birçok ülke çevre konusunda ele aldıkları küresel anlamda ilk olan Birleşmiş

² RachelCarson tarafından yazılan bir eserdir (Carson, 1962).

³ George Perkin Marsh tarafından yazılan bir eserdir (Marsh, 1965).

⁴“Stockholm Konferansı” olarak da adlandırılmaktadır(<http://www.mfa.gov.tr>, E.T:30.07.2017).

Milletler İnsan Çevresi Bildirgesi⁵ kabul edilmiştir (www.mfa.gov.tr, E.T: 10.02.2017). Hem sanayileşmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin katılımı ile gerçekleşen toplantı çevrenin korunması anlamında hükümetler ve politikacılar düzeyinde değerlendirme girişimidir (Eryılmaz, 2011: 6-7).

Yüz on üç ülkenin katılımı ile gerçekleşen konferansta, çevre sorunlarının çoğunun gelişmekte olan ülkelerin gelişme yetersizliği; bunun yanı sıra gelişmiş ülkelerdeki çevre sorunlarının, genellikle endüstrileşme ve teknolojik gelişmeden kaynaklandığı belirtilmiştir. Dolayısıyla, gelişmekte olan ülkeleri kalkınmaya yönlendirilirken diğer taraftan çevreyi korumayı ve geliştirmeyi de göz ardı edilmemesi gerektiği vurgulanmıştır (Ozmehmet, 2012: 6). Ayrıca konferansta "kalkınma ve çevrenin" birlikte ele alınması gereği ekonomik hedeflerle çevre değerlerinin korunması arasında uyumun sağlanması amaçlanırken; konferansın önemli kazanımlarından çevre sorunlarının küresel sorunlar olduğunun kabul edilirken pek çok ülkede çevreden sorumlu bir bakanlık veya bir birimin kurulması da kabul edilmiştir (Çoker, 2012: 54-55).

Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Bildirgesi birçok ilkedden meydana gelmiştir genel olarak; insan, özgürlük, eşitlik temel hakları, doğal kaynakların bilinçli ve dikkatli kullanımı, ekonomik ve sosyal kalkınma, ulusların çevresel kalkınma için planlı hareket etmesi gerektiğine, kalkınma da bilim ve teknolojinin önemine, genç nesillerin çevresel faktör kullanımı konusunda eğitim sağlanması, çevrenin nükleer silahlar ve diğer bütün kitle imha araçlarının olumsuz etkisinden korunması gerekliliği gibi konular ele alınmıştır (United Nations, 1972: 4-5).

Stockholm Konferansı çevresel anlamda başlangıç olarak görülmektedir. Ancak sorunların çözümünde etkili olmakta yeterli gelmemiştir (Aksu, 2011: 12-13). Bu konferansın sonunda Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP)⁶ kurulmuştur ve 5 Haziran BM Çevre Günü olarak ilan edilmiş ve yayınlanmıştır (Tıraş, 2012: 63). Kalkınma ile çevrenin birlikteliğini değinilerek ilkelerden söz edilmiş uluslararası anlamda insanlara, devletlere gösteren ortak bir bakış açısı oluşturan ve ortak ilkeler geliştirilmeye çalıştırılan bir perspektif olmuştur (Onay, 2015: 108).

⁵ United Nations Declaration on Human Environment .

⁶ Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP): United Nations Environment Programme

Sonuç olarak kaynak kullanımında, nesiller arası eşitlik, ekonomik ve sosyal gelişmenin çevre ilişkisi oluşturulmasında bahsedilmiştir. Çevre ve kalkınma kavramları insanlarla olan ilişkisi uluslararası çapta kalkınmanın gerçekleşmesi için oluşturulan konferans, gündem, bildirge konuları açıklanmıştır.

1.4.3. Brundtland Raporu (1987)

Sürdürülebilir Kalkınma kavramı geniş çapta ilk kez 1987 yılında yayınlanan Birleşmiş Milletlerin Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu raporunda "Brundtland Raporu"⁷ olarak da anılmaktadır (Aksu, 2011: 6). Brundtland Raporu'nda genel olarak; küresel sorunlar, sürdürülebilir kalkınma tanımı ve kapsamı, sorunların çözümü için kurumların ulusal çapta birlikteliği, politik yönergelerde (insan ve toplum odaklı kaynakların oranında sürdürülebilirliğin sağlanamadığını ve bu oranda artış sağlanması), kalkınma ve çevre faktörlerini bir arada değerlendiren, uluslararası ekonomik roller, yoksulluk şeklinde ana konular olarak ele alınmıştır (Brundtland Report, 1987). Genel anlamda raporun amaçladığı noktalar ise (Ozmehmet, 2012: 6-7);

- Ekonomik büyüme ve kalkınmasının kalıcı ve uzun vadeli olması,
- Çevre ile ekonomik kalkınma arasında ki dengenin korunması,
- Doğada ki kaynakları tüketmeden, zarar vermeden nesillerin ihtiyacının karşılanması şeklindedir.

Rapor, sürdürülebilir kalkınma konusunun hem ekonomik ve bilimsel hem de politik açıdan öne çıkmasına katkıda bulunduğu için önem arz etmektedir ve sürdürülebilir kalkınmanın amaçlarının gerçekleştirilmesi için, çevre ve ekonomik kalkınmanın birlikteliğinin önemini vurgulamak amacıyla bölgesel ve uluslararası anlamda bir araya gelmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir (Altun Ada ve Kılıç, 2014: 205).

Sonuç olarak görüldüğü üzere bu raporla yaşanan çevresel ve yaşamsal problemlerin büyümeye yüz tutması ile ulusal çapta el ele verilerek çözüm üretme sürecine girilmiştir. Çevresel kaynakların dikkatsizce tüketilmesi konusunun toplumsal, ekonomik, sosyal ve politik çapta büyük anlamda olumsuz etkilerinin

⁷ Norveç Başbakanı Gro Harlem Brundtland'ın adından dolayı "Brundtland Raporu" olarak adını almıştır, rapor "Ortak Geleceğimiz" adıyla da anılmaktadır (Aksu, 2011: 13).

mevcut olduğu ve bu yüzen evrensel durum haline gelen sorun ve dikkatsizliklerin politik, çevre, toplum ve ekonomik sektörde, kurumlarca ortaklaşa bir şekilde önlem alma yoluna gidilmesi gerekliliği vurgulanmıştır.

1.4.4. Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (1992)

Sürdürülebilir kalkınma kavramı küresel ve politik olarak ülkeler ve devletlerarasına ilk kez 3-4 Haziran 1992 tarihinde yüz yetmiş iki ülke katılımı ile Brezilyanın Rio de Jenerio kentinde Birleşmiş Milletler Stockholm Çevre Konferansı Deklarasyonu amacıyla Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (UNCED)⁸ gerçekleştirilmiştir (Engin ve Akgöz, 2013: 87).

Konferansın konusu olarak sürdürülebilir kalkınmanın merkezinde yer alan “insan” kavramının tabiat ile sağlıklı, uyumlu bir yaşam hakkından, üretim-tüketim alışkanlıkları gibi konulardan bahsedilmiş ve konferansta alınan karar ve ilkelerin hayata geçirilmesini sağlamak, uluslararası birlik ve beraberlik, ekonomi ve çevre birlikteliği gibi konuları uluslararası anlamda uygulamaya dökme çalışmalarından oluşmaktadır. Bu konferansla birlikte; “Rio Deklarasyonu”⁹ ve “Gündem 21” adlı iki temel belge kabul edilmiştir (Tıraş, 2012: 64). Diğer taraftan çevre sorunlarına yönelik ekonomik büyüme ve kalkınma ile nasıl birliktelik sağlanabileceği konusu ele alınmıştır. Küresel düşünme ve çözüm üretme başlığı altında hareket edilmiş ve bu durum sürdürülebilir kalkınma açısından bayağı ilerleme sağlamıştır (Çoker, 2012: 55-57).

Toplam yirmi yedi ilkeden meydana gelen Rio Deklarasyonu genel olarak ilkelerde, toplumun devam eden kalkınma kaygılarına ve doğa ile uyumlu sağlıklı ve yaratıcı bir yaşam hakkına sahip olduğu, kalkınmanın şimdiki ve gelecek nesillerin çevresel ve kalkınma gereksinimlerini adil olarak karşılayacak şekilde yerine getirilmesi gerektiği, bütün devletler ve insanlar arasında ki eşitsizliği azaltmak ve dünya üzerindeki insanların çoğunluğunun ihtiyaçlarını daha iyi karşılamak için devam ettirilebilir gelişme bir gereksinim olarak yoksulluğun yok edilmesini amaçlı yirmi yedi ilke ele alınmıştır (United Nations, 1992: 1-5).

⁸ Rio Zirvesi olarak ta adlandırılmaktadır. UNCED (United Nations Conference on Environment and Development) (<http://www.ncsa-turkey.cevreorman.gov.tr>, E.T: 28.07.2017).

⁹ Rio De Janerio Bildirisi olarak da bilinmektedir (<http://www.mfa.gov.tr>, E.T: 28.07.2017).

Deklarasyonda Stockholm İlkelerinin sağlanması ve benimsenmesi amacıyla; uluslar ve toplumlar arasında küresel çapta düzenleme ve birlikteliğin oluşumunun sağlanırken, devletlerarası anlaşmalarla çevresel kalkınma ve toplumun ortak değerlerinin korunması şeklinde düzenlenmiştir. Gündem 21¹⁰; sürdürülebilir kalkınmanın eylem planı olarak Rio Zirvesi'nde oluşturulan bir belgedir. Bu belge üç temel başlıktan ve toplam kırk bölümden oluşmaktadır (Eryılmaz, 2011: 8). Gündem 21' in ana amaçları olarak ülkelerde ki eşitsizlik, yoksulluk gibi sosyal ve ekonomik faktörlerle mücadeleyi kapsamaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın temel taşı olarak da görülmektedir kapsadığı faktörler açısından. Ayrıca ekonomi açıdan düzen ve yoksullukla mücadele anlamında yeni finansal araların sağlanması gerektiğini savunmuştur (Yıldırım ve Öner, 2003: 13-14). UNCED' de¹¹ ülkeler, küresel bir ortaklığın üzerinde uzlaşma sağlama taahhüdünde bulunarak, sosyal ve ekonomik boyutlardan, kalkınma için kaynakların korunması ve yönetilmesi ile uygulamaların hangi göstergeler aracılığı ile ölçüleceği, hangi yöntemlerle ve nasıl finanse edileceği, uluslararası işbirliği, hukuki ve kurumsal düzenlemelere ilişkin konular yer almıştır (Bayraç ve Çemrek, 2013: 135). Ayrıca sürdürülebilir kalkınma kavramının yanı sıra sürdürülebilir bir insan yaşamı, sürdürülebilir tabiat gelişiminin, sürdürülebilir tarımsal ve çevresel kalkınmanın desteklenmesi şeklinde konular üzerinde de oldukça detaylı olarak durulmuştur (Dinçer ve Aslan, 2008: 29).

Gündem 21 adlı belgeyi kısaca şu şekilde temel başlıklarla özetlenebilir (Ozmehmet, 2012: 7-9);

- Sosyal, ekonomik ve çevresel gelişim düzeyi,
- Kaynakların hem korunması hem de yönetimi açısından kalkınma şekli,
- Uluslararası işbirliği gerekliliği ve etkin grupların gerekliliği,
- Uygulama biçimi

Ayrıca konferansta Birleşmiş Milletler' in¹² çevre problemleri kapsamında tek küresel yetkili kurum olduğu kabul edilmiş, sürdürülebilir bir ekonomik

¹⁰ Agenda 21

¹¹ Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (United Nations Conference on Environment and Development: UNCED)

¹² Birleşmiş Milletler (United Nations)

kalkınmanın oluşması amacıyla BM İktisadi ve Sosyal Konseyi (ECOSOS)¹³ kurulmuşken, UNEP ve BM Kalkınma Programı (UNDP)¹⁴ gibi kuruluşların çalışmalarının BM bölgesel ekonomik konseylerinin yardımlarıyla geliştirilmesi gerektiği ortaya konulmuştur (Aksu, 2011: 14-16).

Özetle; sürdürülebilir kalkınmanın çevresel, sosyal ve ekonomik olarak birbirine bağlayan bir faktördür zaten bu boyutlara daha açık bir şekilde ilerleyen konularda değinilecektir. Bu boyutları bir arada tutan ve toplumda kalkınmanın gerçekleşmesi ve gerçekleşen bu kalkınmanın sürdürülebilir olması, bu durum için gerekli toplantılar yapıldığını ve hedefler belirlendiği bu hedefler için gerekli çalışmaların yapıldığı sunulan kaynaklarda detaylı olarak belirtilmektedir.

1.4.5. Birleşmiş Milletler Dünya Zirvesi Gözden Geçirimi (1997)

1992 Rio Konferansı'nda alınan önemli kararların, geçen beş yıllık süreç içinde nasıl ele alındığını ve bu kararların doğruluğunu ve uygulanabilirliğini değerlendirmek üzere, 1997 yılında New York'ta Rio+5 (Birleşmiş Milletler Dünya Zirvesi Gözden Geçirimi) Zirvesi¹⁵ gerçekleştirilmiştir. Bu zirve sonucunda, Rio Konferansı'nın bekleneni ve olması gerekeni karşılamamış olduğu, bu nedenle daha somut girişimlerde bulunulmasının gerekliliği belirtilmiştir (Selcen Seydioğulları, 2013: 22).

Zirvede alınan kararlar bütün ülkelerde aynı oranda etki etmemiş ve gelişmiş ülkelerin bir kısmı sürdürülebilir kalkınma politikalarından olumlu etkilenip ilerleme kaydederken, gelişmekte olan ülkelere ise bu durum farklılık göstererek ilerleme göstermemekle gelişimle ilgili sorunlar sürdürmüştür, küreselleşme ile ilgili sorunların bazı ülkelere düzelmeler görülürken çoğu ülkede ise yoksulluk kavramının devam ettiği hatta ilerlediği de görülmüştür (Yüksek, 2010: 31-32).

Özetle Gündem 21'de alınan kararlarda gelişmekte olan ülkelere uygulanmadığı ve bunlardan dolayı gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında sürdürülebilir kalkınmanın temelini oluşturan "eşitlik" kavramının sağlanamadığı

¹³ Economic and Social Council (United Nations)

¹⁴ United Nations Development Programme

¹⁵ BM Özel Oturumu olarak düzenlenen bu zirve sonucunda, Rio Konferansı'nın bekleneni ve olması gerekeni verememiş olduğu, bu nedenle daha somut girişimlerde bulunulmasının gerekliliği vurgulanmıştır (Selcen Seydioğulları, 2013: 22).

görülmektedir. Bu durumdan dolayı Rio+5 Zirve' sin de bazı noktalar amaçlanmıştır. Rio+5'te ki bu amaçlar özetlenecek olursa; Rio Konferansı'ndan sonraki beş yıllık süreçte sürdürülebilir kalkınma adına alınan kararların ne derece uygulanabildiğini ve ülkelerin eşit bir biçimde uygulama durumlarını izlemek, çevresel, ekonomik, sosyal ve teknolojik sorunlara çözüm önerileri geliştirmek ve bu anlamda bütün ulusu bir araya getirmek, ülkelerin eşit bir şekilde gerçekleştiremediği durumu ortadan kaldırmak, yoksulluk orununa çözüm odaklı olmak durumundadır (Okumuş, 2013: 12-13).

1.4.6. Kyoto Protokolü (1997)

Dünyanın, daha doğrusu insanlığın geleceğini tehdit eden hale gelen küresel ısınma beraberinde gelen çevre ve iklim sorunu ve özellikle sera gazı emisyon¹⁶ sorununa daha fazla hissedilebilir olması üzerine gelişmiş ülkelerin sorumluluk üstlenmesi için müzakere yapılmıştır (www.mfa.gov.tr,E.T: 10.05.2017). 1992'de Rio de Janeiro'da (Brezilya) gerçekleştirilen Dünya Zirvesi'nde yüz altmış dokuz ülkenin katılımı ile 11 Aralık 1997 tarihinde "BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi" ne¹⁷ ilave olarak "Kyoto Protokolü" ¹⁸ hayat geçirildi, ancak ilk seferde Kyoto kentinde (Japonya) öne sürülmüş fakat istenilen sonuç alınamayınca BM daha fazla konuya eğilim göstererek ikinci defada uygulamada etkisi görüldü bu durum ile ancak New York'ta 16 Şubat 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) Gıda Mühendisleri Odası, 2012: 62).

Protokolün kabul edilip onaylanması için daha fazla ülke onayı gerekmektedir bundan dolayı Kyoto Protokolü ortaya çıkmasından tam sekiz yıl sonra Rusya'nın kabul etmesi ile tam olarak yürürlüğe girmiştir Bu protokol altı değerli sera gazı ile ilgili bilgileri vermektedir¹⁹(Çoker, 2012: 57).

¹⁶Emisyon (salım), atmosfere salınan karbon miktarını ifade etmektedir.

¹⁷(BMİDÇS), 1992 yılında Rio de Janeiro'da (Brezilya) gerçekleştirilen Yeryüzü Zirvesi'nde Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi ve Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi ile beraber imzaya açılan Rio Sözleşmeleri'nin üçüncüsüdür (T.C. Çevre Ve Orman Bakanlığı, 2008: 4).

¹⁸BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin bir ekidir (<http://www.dsi.gov.tr>, E.T: 28.07.2017).

¹⁹Protokole göre altı sera gazı şunlardır: Karbondioksit (CO₂), Metan (CH₄), Diazot Monoksit (N₂O), Hidroflorokarbonlar (HFC), Perflorokarbonlar (PFC), Kükürt Heksaflorid (SF₆) (<http://www.mfa.gov.tr>, E.T: 29.07.2017)

BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi eki olarak gerçekleşen Kyoto Protokol'ünün esas olarak genel anlamda amaçladığı faktörler kısaca şu şekildedir (www.csb.gov.tr, E.T:11.05.2017);

- Enerji verimliliğini artırmak
- Sera gazı emisyonunu azaltılması
- Sürdürülebilir tarım ürünlerinin iklim değişikliğinde teşviki
- Sera gazı salımın azalımı için vergi ve mali teşvik konularının devreye koyulması.

Diğer taraftan Kyoto, ortak ama ayrı sorumluluklar ilkesine dayanırken; uluslararası dört farklı eşitlik ilkesinin mevcut olduğu söylenmiştir. Bunların ilki "Eşitlikçi İlkesi" dir", bu yaklaşım dünyada herkesin eşit emisyon hakkına sahip olması gerekliliği; ikinci "Egemenlik İlkesi" ülkelerde aynı oranda sürüm azaltılması gerektiğini belirtir. Üçüncü ilke "Kirlenen Öder" ülkeler arası emisyon ödemesinin ülkelerin emisyon kullanım miktarı oranında yapılması gerektiği taraftarıdır. Sonuncusu yani dördüncü ilke; "Ödeme Gücü İlkesi" dir, bu da ülkelerin maddi duruma göre emisyon ödemesi yapılması gerektiği görüşündedir (Turan, 2014: 63-65).

Özetle Kyoto Protokol'ü küresel ısınma problemlerinden olan iklimsel sorunlar ve bunlardan en önemlisi olan sera gazı sorununu azaltma ve çözüm odaklı olarak ülkelerin birlikte hareket ederek bu dengeyi sağlamaya çalışmışlardır. Fakat görüldüğü gibi ikinde başarı sağlanmış sera gazı emisyonunda bir azalma görülememiştir arkasından ikinci bir görüşme kararlar düzenlenerek başarı sağlanmıştır.

1.4.7.Johannesburg Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi (2002)

Gerçekleştirilen Rio Zirvesinden sonra ki on yıl içerisinde Zirvede alınan kararları değerlendirmek amacıyla 26 Ağustos-4 Eylül 2002 tarihinde BM tarafından Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Johannesburg kentinde "Birleşmiş Milletler Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi"²⁰ gerçekleşmiştir (Zoral, 2011:

²⁰ Gündem 21'de alınan kararların değerlendirme maksadıyla oluşturulduğu için Rio+10 adı da kullanılmaktadır (Bayraç ve Çemrek, 2013: 136).

8-9). Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi sonunda iki belge oluşturulmuştur. Bunlardan ilki Uygulama Planı ikincisi ise bildiri siyasi anlamdadır. Uygulama Planı içerik olarak kısaca; "Yoksulluk, sürdürülebilir üretim ve tüketim, ekonomik ve sosyal kalkınma, küreselleşme, sürdürülebilir kalkınma ve Afrika için sürdürülebilir kalkınma gibi konular ele alınmıştır (Akgül, 2010: 139-140).

Johannesburg' da Birleşmiş Milletler Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi alınan kararlar ana başlıklar halinde şu şekilde sıralanabilir (Yıkılmaz, 2011: 19-20);

- Sürdürülebilir büyüme stratejisi oluşturulması
- Özel ve kamusal sektörde duyarlılık kazanılması
- Yapılan uluslararası anlaşmaların hükümlerinin ne kadar uygulandığının değerlendirilmesi
- Tüm Dünya'da ortak dayanışma ile yoksulluğun ortadan kaldırılması ve açlık yaşayan ülkelerin sayısının en aza indirgenmesi
- Küresel anlamda enerji kullanımının eşit bir şekilde dağılımının oluşturulmasıdır

1.4.8. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (2012)

BM tarafından 22 Haziran 2012 yılında Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı²¹ gerçekleştirilmiştir ve konferans sonunda "İstedığımız Gelecek" isimli bildiri yayımlanmıştır (Tıraş, 2012: 64). Bu bildirmede daha önce alınan kararların değerlendirme kısmı düzenlenmiş ve amaç olarak; ekonomik, sosyal ve çevresel dengenin sağlanması ve sürdürülebilir kalkınma gelişimine önem verilmesidir (Bayraç ve Çemrek, 2013: 136).

1992 tarihinde gerçekleştirilen Rio De Janeiro Bildirisi sonrasındaki zaman aralığında ise ülkeler arası sürdürülebilir kalkınma sürecinde insan refahı açısından ve politik anlamda birlikteliğin sağlanmasını ve bu süreçlerin değerlendirilmesi şeklinde ki konuları kapsamaktadır (Okumuş, 2013: 15).

²¹ "Rio+20" olarak da adlandırılmaktadır (<http://www.tr.undp.org>, E.T:29.07.2017).

1.4.9.Avrupa Birliği Çevre Politikası Açısından Sürdürülebilir Kalkınma

Küresel olarak sürdürülebilir kalkınmayı sosyal ve ekonomik açıdan değerlendirmenin yanında çevresel olarak düzenlenen stratejilerden biri Avrupa Birliği Çevre Politikası olmuştur. Sürdürülebilir kalkınmada çevre faktörü önemli bir yere sahip olduğundan Avrupa Birliği (AB)'nde ele alınan bir politikada haline gelmiştir ve bu şekilde 1991 Aralık ayında imzalanan fakat 1 Kasım 1993'te yürürlüğe girmiş olan Maastrich Anlaşması'dır²² (Altun Ada ve Kılıç, 2014: 205).

Maastrich Anlaşması'nın ardından 1997 yılında da gerçekleşen bu anlaşmayı düzenleme maksatlı olarak Amsterdam' da AB' nin sürdürülebilir kalkınma ve çevre kavramı gibi değerlerin korunabilmesi adına toplantı gerçekleştirilmiştir (Okumuş, 2013: 16). Bu anlaşmanın arkasından AB'nin çevresel sürdürülebilir kalkınmaya yönelik olarak on yıllık bir dönemi içerecek stratejiler belirlemek istenmiş. Önce Beşinci Çevre Eylem Planı Sürdürülebilir Kalkınma arkasından devamı niteliğinde olan Altıncı Çevre Eylem Planı gerçekleşmiştir. Amaç ise Avrupa Konseyi 1999'da Helsinki'de, Komisyon'dan, Haziran 2001'de yapılacak Göteborg Avrupa Konseyi'ne kadar, sürdürülebilir kalkınmanın çevresel, sosyal ve ekonomik boyutlarını birlikte göz önünde tutan, uzun dönemli, ortak bir strateji hazırlamasını istemiş olmasıdır (Toprak, 2006: 161).

Haziran 2001'de ise AB'nin sürdürülebilir kalkınma stratejisini gözler önüne sermek amaçlı Göteborg'da bir Zirve gerçekleşmiştir ve gerçekleşen zirve de şu konular üzerinde durulmuştur (Turan, 2014: 67-69):

- İklim değışikliği,
- Sürdürülebilir ulaşım,
- Kimyasal maddelerin sebep olduğu kirlenme, gıda güvenliğini tehdit eden unsurlar ve bulaşıcı hastalıkların giderilmesi,
- Doğal kaynakların bilinçli bir şekilde tüketimi,
- Yoksulluk ve sosyal ayrımcılığın giderilmesi,
- Nüfusun yaşlanması sorunu,

²² Bu anlaşma Avrupa Topluluğu'nun, Avrupa Birliği adını aldığı anlaşmadır (www.tbmm.gov.t, E.T: 29.07.2017).

Sonuç olarak AB sürdürülebilir kalkınma odaklı olarak görülmektedir ki çevresel sorunlar başta olmak üzere ekonomik ve sosyal yaşanan problemlerin üzerinde durmaya çalışarak sürdürülebilir kalkınmaya yönelik uzun dönemli stratejiler geliştirmeye çalışarak uygulamaya koymuştur.

1.4.10. Ekonomi Kalkınma ve İşbirliği Örgütü Kapsamında Sürdürülebilir Kalkınma

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'nın yeniden yapılandırılması için 1947 yılında "Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü"²³ oluşturulmuştur. Merkezi Fransa'nın başkenti olan Paris olan OECD 2000'li yıllarda otuz dört toplam ülke üyesine sahiptir. Genel amaç; "ülkelerin ortak bir çatı altında toplanabilmesi, bilgi ve birikimlerini birbiriyle dayanışma içersin de paylaşabilmeleri, sürdürülebilir kalkınma ve ekonomik büyümenin gerçekleşmesi, refah standartlarının artırılması ve dünya ticaretinin büyümesine yarar sağlamak" (<http://disiliskiler.kulturturizm.gov.tr>, E.T:27.05.2017) olduğunu genel olarak söyleyebiliriz.

Uluslararası düzeyde sürdürülebilir kalkınma bilincinin oluşturulması ve geliştirilmesi hedefini gerçekleştirme amacıyla BM gibi OECD de bunun için çaba göstermiştir. OECD üyesi olan ülkeler ekonomik ve toplumsal değişimi değerlendirmek amacıyla 1980'li yıllardan itibaren birçok gösterge geliştirmişlerdir. Çevre faktörü ile ilgili 1991'den beri iki yıl içersin de "OECD Çevre Göstergeleri" adıyla geliştirilmektedir. OECD'nin amacı göstergeler ile hem sektörü ele almak hem de çevre ve ekonomi arasında ilişkiyi ve ayrımı ifade etmektir (Turan, 2014: 75). Özet olarak; sürdürülebilir kalkınmanın amaçlarından olan ekonomi ve çevre birlikteliği OECD'nin de amaç çerçevesi içine olmuştur.

Devamı yıllarda ise; 1998' de OECD Çevre Bakanları Toplantısı gerçekleştirilmiş ve 2000'li yıllar ve daha ileri tarihleri için yeni bir çevre stratejisi oluşturulması amaçlanmıştır. 2001'de Bakanlar toplantısı ile birlikte OECD Çevresel Görünüm ve 21.yüzyılın ilk on yılını kapsayan Çevre Stratejisi kabul edilmiştir. Aynı tarih aralığında OECD konsey toplantısında ise; "Sürdürülebilir Kalkınma Politikaları Raporu" kabul edilmiştir (Okumuş, 2013: 17-18). Ve

²³OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development)

görülmektedir ki OECD gelişim gerçekleştirmek ve uygulamaya sunabilmek için birçok strateji gerçekleştirmiştir.

Gerçekleştirilen bu düzenlemelerin sürdürülebilir kalkınma ile ilgili ekonomik verimliliğin artırma, tüketici ve üretici sorumlulukları geliştirmeye, sanayi sektörünü geliştirme, ekonomi ve çevre faktörlerinin birlikte ilerleyişi gibi konular dikkat çekmektedir.

1.5. Sürdürülebilir Kalkınmanın Boyutları ve Boyutlar Arasındaki İlişki

Sürdürülebilir kalkınma üç kategoride ilişkisi mevcuttur bunlar ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlar şeklindedir ve bu boyutlar ile olan ilişkisi aşağıda açıklanacaktır.

1.5.1.Sürdürülebilir Kalkınmanın Boyutları

1.5.1.1. Ekonomik Boyut

Sürdürülebilir kalkınmaya ekonomi faktörünün çok katkısı olmadığı durumu düşünülmüş hatta refah maksimizasyonu, ekonomik terimleri kapsamaması gereksiz bulan taraflar olmuştur (Seidler and Bawa, 2009: 3-4). Sürdürülebilir kalkınmanın boyutlarından biri olan “ekonomik boyut” işgücü ve tüketim kavramlar aracılığıyla sürdürülebilir kalkınmanın sadece çevre ve tarımla ilgili olmadığı ortaya koymuştur (Doğaner Gönel, 2002: 5). Ekonomik araçlar kullanılarak çevre koruma sağlanabilir. Ayrıca yeniliğe teşvik edebilir ve kar oluşturabilir (Emas, 2015: 1). Görülmektedir ki sürdürülebilir kalkınma daha çok sosyal ve çevresel açıdan düşünülüp değerlendirilmesine rağmen özellikle ekonomi için önemli bir anlam taşıyan “refah” kavramı ile ekonomik boyut bağlantısı konusunda lokomotif görevi görmesine rağmen arka planda kalmıştır.

Ekonomik boyutta nüfus artışı, işgücünün niceliksel ve niteliksel durumu, kişi başına gelir miktarı, teknolojik yenilik gibi kavramlarla ilgili (Turan, 2014: 33-34) olması ve diğer taraftan kıt kaynak tüketiminin nesiller tarafından dengeli bir şekilde kullanımı ile mümkün olduğunu savunularak (Altun Ada ve Kılıç,

2014: 204) sürdürülebilirliğin ekonomik boyutla nasıl yakından ilişkili olduğunu gözler önüne sermiştir.

Boyutların sürdürülebilirliği birbiriyle olan bağlantıları değerlendirmesi ileriki konu başlığında daha geniş olarak ele alınacaktır. Ekonomik boyut incelenirken bu boyuta bağlı faktörlere değinilecektir;

1.5.1.2.Sosyal Boyut

Sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutu; toplum yani insan hak ve sorumluluklarını içermektedir (Tıraş, 2012:61). Sürdürülebilir kalınma ile ilgili olarak sermayenin ekonomik kalkınmaya ve emek faktörüne büyük yardımı olmaktadır ve ekonomik sektörün serbest bir ortamda kendini gösterebilmektedir (Smith, 2011: 32). Ekonomik boyutun aslında sosyal boyutla ile sağlanabileceğini savunmuştur Çünkü sağlıklı sosyal ortamın oluşmadığı ortamda refah, nesilleri düşünen bir sistemden yani sürdürülebilirlikten bahsedilemez. Ekonomik, sosyal ve çevresel faktörleri birleşimi olduğu ve bütün olduklarını göstermektedir (Alagöz, 2004: 17).

Sosyal boyut makroekonomik konularla alakalı olarak yoksulluk, gelir dağılımı eşitsizliği, fırsat eşitliği, vergi dağılımı gibi konuları içerisinde barındırırken diğer taraftan eğitim, sağlık, konut gibi toplum eşitliğini de kapsamaktadır. 2010 tarihinde Anayasada bu konuyla ilgili olarak kadın, çocuk, yaşlı, engelli şeklinde vatandaşlar periyotlara ayırmış ve pozitif ayrımcılık kararı alınmıştır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2012: 15-18). Şirketler ve kurumlar açısından da sosyal sorumluluk dernek ve toplulukları ile sosyal eşitlik kavramının oluşturulmasıyla katkıda bulunmaya çalışması (Sarıkaya ve Kara, 2007: 227) sosyal boyuta en iyi örnektir.

Sonuç olarak sürdürülebilir kalkınmada çevre ve ekonomik gelişmeler ne kadar ön planda olsa da sosyal boyuttun ne denli büyük planda yer aldığını yapacağımız açıklamalar da gözler önüne serilecektir. Bu yapıda her şeyden önce toplumlar arası "eşitlik" kavramı, temel hak ve hürriyetler, demokratik, güvenli bir çevre ve toplum oluşturulabilmesi gereği bu boyuttun sorumluluğu altına girmektedir. Bu ve daha birçok şeyin toplumun sağlık ve refahı için düzenlenmesi ve uygulanması gerekmektedir.

1.5.1.3. Çevresel Boyut

Sürdürülebilir kalkınma; tanımından da anlaşılacağı üzere ekonomik gelişme, gelecek ve şimdiki toplumun refahı, çevresel dengeyi sağlamaya çalışan bir kavramdır. Çevresel boyut kavramı sürdürülebilir kalkınma ile iç içe olmuştur.

Sürdürülebilir kalkınmada çevre kavramı, insanların toplumsal yapılarının geliştirilmesi, kaliteli bir yaşam sürmeleri için içinde yaşadıkları ve bağlı oldukları bir tür olarak değerlendirilmektedir (Byrch, vd., 2009: 2).

Sürdürülebilir kalkınma da ekonomi, sosyal, çevre kavramlarının bir bütünüdür. Bu bütünün tek parçasının eksik olması demek kalkınmanın sağlanamamasına neden olur. Bütünden biri olan “çevre” kavramı birçok canlının yaşadığı çok büyük bir ekosistem olan çevre üzerinde yaşayan bu canlıların yaşamını devam ettirmesi için en önemli unsurlardan biridir. Geçmişten geleceğe birçok kültürel değeri de üzerinde barındırmaktadır ama buna rağmen değeri bilinmeyip özellikle yaşanan küresel sıkıntılarla çok problemlili bir hal almıştır (Yücel, 2003: 100-107).

Tüketici olarak ve üretim kaynaklı doğanın ne kadar çok tahrip edildiği, ne kadar çok çevre problemleri olduğunu görmekteyiz fakat bunlara sebep olan durumlar için çok fazla çalışma görülmemektedir bunun üzerine sürdürülebilir kalkınmanın çevre boyutu ele alınmaya çalışılmıştır (Alagöz, 2007: 5-7).

Bilinçsiz kullanım ve tüketimden kaynaklı olarak 2000’li yıllarda hayvan ve bitki türlerinde ki azalma, hava ve çevre kirliliğinin, ekonomik sektörün de etkisinin büyük olduğunu fabrikalaşma, ormanların katledilmesi gibi bunların ve benzer sıkıntılarının yol açtığı küresel sorunlar telafi imkânsız sıkıntılar meydana gelmiştir; mevsim değişimi, buzulların erimesi ve deniz seviyesinin yükselmesi, ozon tabakasının delinmesi gibi. Bunun üzerine çevresel boyutla ilgili duyarlı olmak için uluslararası anlamda devlet birlikteliği, şeffaflık için sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde sağlanmaya çalışılmıştır (H. Baykal ve T. Baykal, 2008: 3-5).

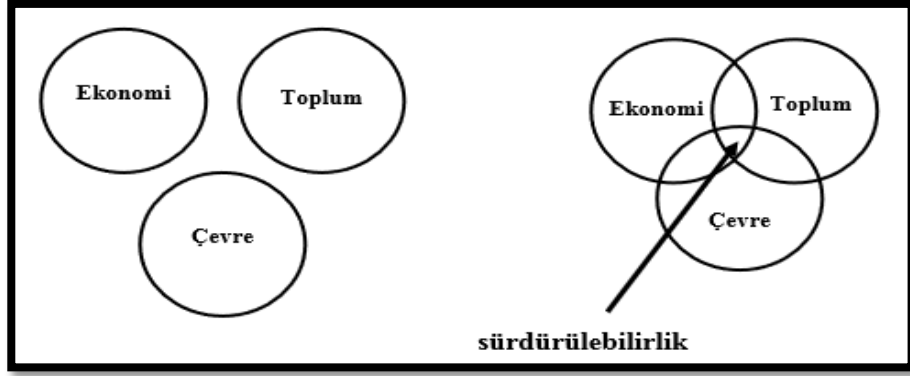
Sürdürülebilir bir refah için öncelikle şimdi ki nesillere sürdürülebilir yani günümüzden geçmişe devam ettirilebilen sağlıklı, güzel, tahrip edilmemiş bir çevre verilebilirken diğer taraftan gelecek nesillere de sağlıklı bir yaşam bırakabilmektir.

1.5.2. Sürdürülebilir Kalkınmanın Boyutlar Arasındaki İlişki

Sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik, sosyal ve çevresel olmak üzere üç boyutunun olduğu ve bunların açıklamalı olarak neyi ifade ettiklerini, sürdürülebilir kalkınmanın nasıl bir parçası olduğundan bahsedilmişti. Şimdi bu parçaların nasıl ayrılmaz bir bütün olduğunu, birinin bile eksik olduğu zaman nasıl dengesizlik oluşacağına değinilecektir.

Sürdürülebilirlik bu üç unsur doğal potansiyel yan etkiler için ekonomik kalkınma tanımına benzediğini savunmuşlardır. Çok boyutluluğu tanımlamadaki amaç, başarı ile başarısızlıkların nasıl olacağı ve bilanço hedeflerinin nasıl yükseleceği konusudur (Harris, 2003: 1). Başlangıçta 1972 yılında Roma Kulübü tarafından gerçekleştirilmiş olan "Büyümenin Sınırları" adlı raporunda ekonomi-çevre birlikteliğinden bahsedilirken aynı şekilde ve aynı tarihlerde çevre ve ekonomi kavramlarını kapsayan "eko-kalkınma" isimli politikada da insan ve gelecek nesil kavramlarına yönelerek aslında beşeri faktörün bu olayın tam ortasında olduğunu, topluluk faktörünün de ele alınması gerektiğini savunmuştur (Toprak, 2006: 147-149).

Sürdürülebilir kalkınmanın dengelenmesi bu boyutlar arasında köprü kurma ile gerçekleşmektedir. Boyutlar arasında ki ilişki dengesinin sağlanması refah seviyesi üzerinde etkilidir (Pisano vd., 2012: 22). Küreselleşme sebep olan sorunlar sanayileşmeye de ekonomik sektörden hareket edersek fabrika bacalarından çıkan zehirli gazın veya birçok atığın çevre faktörünü ne denli olumsuz etkilediği ekonomik-sosyal boyutun iç içe olduğunu, atıkların nehirlere oradan içe sularımıza karışıp bizi zehirlediği örneğinin gösterirsek ekonomi-çevre-sosyal olarak üç boyutun bağlantısını gözler önüne sermiş olacağımız en göz önünde olan örnek olmuş olur (Alagöz, 2007: 7-9). Aslında bu durumdan ötürü sürdürülebilir kalkınma boyutları arasında ki ekonomik boyutu çevresel boyutun olumsuz etkilendiği fikirleri ortaya atılsa da bunu kısa dönemli değil uzun dönemi olarak düşünüldüğü zaman değil ekonomi sektörü çevrenin yok olması demek beşeri ve çevresel olarak yok olmak olduğuna göre beşeri faktör olmazsa hiçbir şeyin sağlanmaması olanak değildir (Ergülen ve Büyükkeklik, 2008: 21-22).

Şekil 1. Sürdürülebilir Kalkınmanın Boyutları Arasındaki İlişki

(Kaynak; Oz Mehmet, 2012: 4)

Demografik yapıda nüfus artışının ne kadar olduğu görülmektedir ki buda beraberinde daha çok ekonomik boyutta işgücü ve istihdamı etkilerken, sosyal boyutta ağırlıklı olarak sağlık, eğitim, yiyecek durumlarını etkilerken bunların karşılanması içinse çevreye ihtiyaç duyulur (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2012: 16-20).

Şekil 1’de ekonomik, sosyal ve çevresel kavramlar tek başına toplumda var olan konulardır. Fakat Şekil 1’de de görüldüğü üzere bu kavramların bir araya geldiği noktada sürdürülebilir kalkınma sağlanabilmektedir. Yani toplumda zincirleme olarak birbirlerine bağlı olan bu kavramlardan birinin eksik olması sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında problem oluşturmaktadır. Bundan dolayı sürdürülebilir kalkınma bu kavramların boyut çerçevesinde incelenmektedir.

1.6. Sürdürülebilir Kalkınmanın Stratejik Şartları

Sürdürülebilir kalkınmada strateji oluşturmada temelde ekonomi kavramını çevre faktöründen bağımsız olmadığını, çevre-ekonomin uyumu gerçekleştirebilmek, doğal kaynak ve ekonomik faktörlerin kullanım şekli olarak ifade edebiliriz. Esasen Sürdürülebilir kalkınma stratejisi çevre, ekonomi, kalkınma, büyüme kavramlarının amacını göstermektedir (Özer, 2013: 29-30). Stratejik şartlar şu şekilde sıralanabilir;

1.6.1.Büyümei Sağlamak ve Yoksulluk Probleminin Çözümü

Sürdürülebilir Kalkınma hedefinde en fazla önem verilen konularından biri büyümei gerçekleştirmektir bunun sağlanabilmesi için temelde yatan en önemli faktör ise tabi ki yoksulluk ile ilgili sorunlara çözüm arayışı içinde olmaktır. Yani yoksulluğu ortadan kaldırmaktır. Bunun gerçekleştirilebilmesi için büyümenin temelini etkileyen yoksulluk gibi önemli sorunun bütün basamaklarına dikkat edilmesidir. Ortak geleceğimiz adlı raporda bu sorun üzerinde çok durulmuştur ve yoksulluk kavramının olduğu bir dünya sürekli krizlere maruz kalacaktır ve büyümenin önüne set çekilmiş olacaktır (Özgenç, 2015:104-105). Bu nedenlerden dolayı stratejik olarak ele alınan en önemli konulardan biri yoksulluk olup çözüm arayışı içinde olunmuştur.

Sürdürülebilir Kalkınmada "yoksulluk" kavramı ile ilgili gelecekte oluşabilecek veya süregelen yoksulluklara karşı 2000 yılı civarında gerçekleştirilen "Bin Yıl Kalkınma Hedefleri" ile ilgili toplantıda konu olmuş ve çözüm aranmıştır ki buda ileriki zamanlarda yerini sürdürülebilir kalkınmaya hedeflerine bırakacaktır. İler ki konuda hedeflerden bahsedilecektir (Özgenç, 2013: 48-49).

1.6.2.Büyümenin Kalitesini Farklılaştırmak

Sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmek için büyümei sağlayacak kaynaklar ve faktörler ihtiyaç vardır. Fakat sadece büyüme ve bunu gerçekleştirecek kaynakları sürdürülebilir kalkınma için tabi ki yeterli değildir. Gerçekleşen büyümenin kalitesini artırmak, farklılaştırmak gerekmektedir buda daha az madde ve enerji tüketimine bağlıdır.

Enerji ve kaynakların sürdürülebilirliği büyümenin ilerlemesinde önemlidir. Yani toplumda ihtiyaç olan enerjinin uzun dönemde sağlanabilecek en düşük maliyetle negatif dışsallık oluşturmayacak şekilde yani şimdiki nesiller için bir şeyler kazandırılırken gelecek nesilleri negatif etkilemeyecek şekilde gerçekleştirmektir. Böylelikle gerçekleştirilen büyüme devamlılık kazanarak sürdürülebilir büyüme olarak devam edecek ve büyümenin kalitesi artırılmış olacaktır. Büyüme önemlidir ancak daha da önemli olan sürdürülebilir büyümedir (Özçağ, 2004: 40-41).

Roma Kulübü'nün 1972 yılında büyüme ile ilgili yaptığı araştırma sonucu hemen hemen kırk yıl önce ki tüketimi dikkate alarak gerçekleştirmiş olup sonucunda yüz yıl sonra bütün mineral kaynakların yok olacağı tükeneceği ve o saatten sonra her şey için geç kalınmış olunacağı yargısına varmıştır. Buradan da görüldüğü üzere yıllar önce yapılan araştırma büyümede sürdürülebilirliğin önemini gözler önüne sermektedir (Akar, 2012: 224).

Diğer taraftan sürdürülebilir büyüme gelir eşitsizliğini azaltma konusuyla yakından ilişkilidir. Bir ülkede veya bir toplumda gelir dağılımı eşitsizliğinin olması demek, o ülke veya toplumda geçim problemi çekecek insan topluluklarının olacağı, sosyal huzursuzluğun olduğu, işsizliğin baş gösterdiği, refah seviyesinin çok düşük olduğu, bu hale gelmiş olan bir ülkede de toplumun zengin ülkelere göç etmek isteyeceği gibi zincir şeklinde birbirine bağlı çok büyük ülke sorunlarına yani o ülkenin birebir büyüme sorununa paralel hale geleceklerdir (Çalışkan, 2010: 102-103).

1.6.3. Temel İhtiyaçların Tedarik Edilmesi

Sürdürülebilir kalkınma için diğer bölümlerde büyüme gerçekleştikten sonra sıra büyümenin esas amacı refah kavramının ilk adımı olan toplumun temel ihtiyaçlarını karşılamaktır. Bunlar; yiyecek, giyecek, barınma, eğitim, iş şeklinde ki kavramlardır. Ekonomik büyüme gerçekleşmeden bunların yani refah ve temel ihtiyaç tedarik edilmesi durumu düşünülemez. Bunlar zincir tamlaması şeklinde birbirlerine bağlı şekildedirler.

Temel ihtiyaç yaklaşımının uluslararası seviyede başlangıçta 1976'da Dünya Çalışma Örgütü tarafından Dünya İstihdam Konferansı'nda düzenlenmiştir. Daha sonra çerçevesi gittikçe genişletilmiş olup temel ihtiyaçlarda ekonomik büyüme önemini vurgu yapılmıştır. Bu ihtiyaçların karşılanmasında temel ihtiyaç yaklaşımı ile Gayri Safi Milli Hâsıla (GSMH) büyümenin temel faktörleri olan yoksulluk ve gelir dağılımındaki eksikliği üstünü kapatması sebebiyle gerekli düzenlemeler yapılması gerekli görülmüş ve refah kavramını kapsayacak şekilde Gayri Safi Milli Refah (GSMR) şeklinde toparlanması gerektiği ortaya konulmuştur (Yeşilay, 2008: 23).

1.6.4.Genel Nüfus Miktarını Dengelemek

Sürdürülebilir kalkınmada nüfus zincirinin diğer bir önemli halkalarından biridir, ihtiyaç tedariki sınırlı kaynaklarla, sınırsız olan insan ihtiyaçlarını karşılamak için dengelemek gerekmektedir ki bu konu yirminci yüzyılın sonlarına doğru daha çok gündeme gelmeye başlamıştır (Yıldırım Söylemez vd., 2016: 123).

Sürdürülebilir kalkınmayı sağlamada stratejik hedeflerden biri ekosistem üretim miktarı ile nüfus seviyesi arasında bağlantı oluşturulmalıdır. Yani üretim ve nüfus dengeli oldukça açlık, kıtlık, refah, büyüme zinciri iyileşerek en iyi hali alacaktır. Nüfus artış miktarı ortalama doğurganlığı etkilerken diğer taraftan işgücü, kişi başına düşen milli gelir miktarı, istihdam, göç gibi birçok faktörü etkilemektedir. Bu durumda bu faktörlerin temelini etkileyen nüfus faktörü çok önemli bir yer almaktadır.

Bir ülkede nüfus artış oranı ile kişi başına düşen gelir miktarı dengesi sağlanmalıdır. Yani; refah seviyesinde ki oransal değişim ile nüfus artış miktarında ki oransal değişimden daha fazla olması durumu gereklidir. Eğer tersi bir durum olursa kişi başına gelir miktarında azalma yaşanacağına işaretler. Bu sebeple ülkelerin nüfus artışını dengede tutmak gerekmektedir (Yeşilay, 2008: 28-30). Bu amaç uzun dönem ve kısa dönem de tüketim konusunda nüfusu içine alarak uzlaşmaları gerektiği diğer taraftan yeryüzünde tutarlı, istikrarlı ve verimli bir kapasite oluşturmasına yardımcı olacaktır (Yaylı, 2012: 129).

1.6.5.Kaynak Temelinin Sağlanması, Korunması ve Arttırılması

Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için yaşamsal refah seviyesi ile ilgili olduğunu daha önce açıklamış olup, bunun için gerekli olan unsurlardan biri kaynak temini, kaynak korunması ve mevcut kaynakların sürdürülebilir bir faktör haline getirilmesi gerekmektedir. Fakat gittikçe artan nüfus artışı ve ekonomik büyüme gibi sebeplerden dolayı enerji ihtiyacı gittikçe artma eğilimi göstermesine karşılık sınırlı kaynaklarla sınırsız ihtiyaçların oluşumu ile birlikte bu durum içinden çıkılmaz bir hal almıştır.

Mevcut kaynakları hem daha az tüketerek hem de daha fazla üretim elde edebilmek için enerji kaynaklarından özellikle yenilenebilir enerji kaynaklarından

yardım oluşturulmaktadır. Enerji faktörü iki durumda ele alınır ilki kaynak yetersizliği oluşması, ikincisi ise, teknolojik dönüşümün çevreyi olumsuz etkilemesi durumudur. Yenilenebilir enerji kaynakları; güneş, rüzgâr, su, biokütle, hidrojen gibi kendini yenileyebilen kaynaklarla enerji oluşturma bu şekilde enerji ve kaynaklara sürdürülebilirlik kazandırma çalışmaları şeklindedir (Seydioğulları, 2013: 24).

1.6.6.Çevre-Teknoloji Uyumunu Dengelemek

Teknoloji ve teknolojinin ilerleme beraberinde gelişim ve yenilik getirerek kapasite artırımına yardım görevi gördüğünden ve çevresel anlamda sürdürülebilir kalkınmaya destek olduğu için toplum ile çevre arasında bağ oluşturmuş olur ve buda teknolojinin sürdürülebilir kalkınmada çevreyle ilişkisini gösterir. Fakat bu pozitif durumun dışında olumsuz olarak beraberinde getirdiği negatif getirilerde mevcuttur. Zaten bu konuyla ilgili tam bir düşünce yoktur. Fikir ayrılığı bulunmaktadır (Yeşilay, 2008: 35).

Ortak Geleceğimiz raporuna göre, teknoloji, insan ve doğa arasındaki ilişkilerde kilit rol oynamaktadır. İnsanlık, teknolojik gelişmelerle refah düzeyini yükseltmektedir. Artan nüfusun ihtiyaçlarının karşılanması teknolojik gelişmelerle gerçekleştirilecek kitle üretimiyle mümkün olabilmektedir (Saçlı, 2009: 304).

Özetle gelişen teknolojiyle, çevreyi kirleten, aşırı kaynak tüketimine giden bir sistem birbirine zıt iki durum olduğu için gelişimi her alana taşıyarak bir taraftan ilerlerken diğer taraftan gerileme oluşturmayacak bir sistem gerçekleştirilmelidir. Yani yenilenebilir teknolojik sistem olarak düzenleme yapılması gerekmektedir. Sürdürülebilir kalkınma için sürdürülebilir teknoloji sağlanırken diğer taraftan da sürdürülebilir bir çevre oluşturulmalıdır.

Sürdürülebilir teknolojiyi doğru yönde sağlanabilmesi için dört temel faktör bileşeni vardır (Dinçer ve Aslan, 2008: 45-46);

- Doğrudan düzenleme; Kirliliği önlemek veya azaltmak amaçlı geliştirilen bir faktördür.
- Ekonomik araçlar; Kirletmeye izin vardır fakat kirleten taraf bunun maliyetini karşılamak zorundadır.

- Satın alma faktörü; Firmaların çevreye zarar vermeyecek şekilde üretimi desteklemesi veya Ar-Ge' ye maddi olarak destekleyerek, enerji, ulaşım vb. sistemleri faaliyete geçirecek teknolojiler geliştirilmesidir.
- Sosyal bağlantı; Tüketici taleplerini ve firma yönetim sistemini çevre sorunu oluşturmaya yönelten faktörleri sınırlandırmak şeklinde.

1.7. Bin Yıl Kalkınma Hedefleri

Eylül 2000 yılında Birleşmiş Milletler tarafından New York Binyıl Zirvesi'nde kabul edilen Binyıl Bildirisi olarak yayımlanan toplamda sekiz sorun çözümü odaklı olarak oluşturulan kalkınma hedefleri olup, yüz doksan iki ülke tarafından planlanmış olan hedefleri içermektedir. Bu belirlenen hedefler 2015 yılına kadar gerçekleştirme amaçlı oluşturulmuştur. (Özbakır, 2016: 2; Yıkılmaz, 2011: 18-19). Bu hedefler (United Nations, 2014: 2-3; Turan, 2014: 62-63);

- Aşırı açlık ve yoksulluk probleminin çözülmesi,
- İlköğretimin evrenselleştirilmesi,
- Kadın- Erkek eşitliğinin sağlanması ve kadınlara destek olmak,
- Çocuk ölüm oranının azaltılması,
- Sağlık alanında iyileşme ve anne sağlığı üzerinde durma,
- AIDS, sıtma vb. hastalıklarla mücadele edilmesi,
- Çevresel anlamda sürdürülebilirliğin gerçekleştirilmesi,
- Sürdürülebilir Kalkınma için küresel çapta bir ortak grup oluşturulmasıdır.

Görüldüğü üzere deklarasyonda ki maddeler 2000'li yıllarda sıklıkla karşılaşılan sorunlara çözüm odaklı olmaya çalışılmıştır.

1.8. Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Eleştiriler

Sürdürülebilir kalkınma genel itibariyle ne kadar pozitif yönlü olmuş olsa da bazı noktalarda eksiklikler bulunmuştur. Bu eksiklikleri şu şekilde sıralayabilir;

İlk olarak Brutland Raporu'ndaki; "bugünkü geleceğin ihtiyaçlarını, gelecek nesillerin ihtiyaçlarından çalmadan gerçekleştirebilme" tanımında bahsedilen bu ihtiyaçların nasıl gerçekleştirileceği ve hangi miktarda olacağı

şeklinde ki soruları tam olarak cevaplamadığı sorunu, sürdürülebilirlik kavramının hayata geçirilmesi konusunda da eleştiriler bulunmaktadır. Buda çevresel boyutun, çevresel sürdürülebilirliğin günümüz küreselleşme problemleri deneniyle uygulamanın gerçekleştirilemeyeceği söz konusu edilmiş ve çevrenin bedeli olmadığından çevre teknolojilerinin gelişmeyeceği savunulmuştur (Yaylalı, 2009: 168-171).

Özetle sürdürülebilir kalkınmaya yönelik olarak yapılan tanım çok genel bulunmuş ve bu da eleştiri almasına sebep olmuştur. Eleştiri olarak sürdürülebilir kalkınma gibi ülkelerin genel hatlarıyla ortak bir tabloda yürütülmesi gereken konu üstün körü inceleme veya tanıma sığdırılmamalı detaylar incelenmeli ortaya sunulmalı ve bütün hatları ile tanımda yer alması gereklidir.

Sürdürülebilir kalkınma da problemler olduğunu düşünülen eleştiriler; elektrik, su vb. kaynak kullanımları için ödenen vergilerin artırımına gidilmesi, hava alanı ve karayolu yapımı gibi halk için yapılan altyapıların özelleştirilmesi gerekliliği olduğunu ve toplumun temel ihtiyaçlarının tam olarak karşılanmadığını da eklenmiştir. Diğer taraftan eşitsizlik sorunu olduğunu söyleyenler çıkmıştır. Sürdürülebilir kalkınma faktörüyle ilgili olarak uluslararası olarak dayanışmanın nasıl gerçekleştirileceğinin net olarak belli olmadığını ve ulusların birbirini sömürme peşindeyken ortak bir şekilde sürdürülebilir kalkınmanın uygulamaya koyulamayacağını savunmuşlardır (Özer, 2013: 54-59).

Sürdürülebilir kalınmanın tanımına karşı bir eleştiri daha mevcuttur. Şöyle ki; tanımda sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesi yani kaynakların etkin ve verimli kullanılması durumu sadece gelecek nesilleri ele alarak "insan" odaklı olmasından dolayı çevrenin ise içinde sadece insan barınmamasından dolayı, çevrenin içinde insanla birlikte birçok canlı yaşandığından çevre sürdürülebilirliği kavramı toplu olarak ele alınması gerektiği savunulmuştur. Diğer tarafta; gelişim ve sürdürülebilirliğin birbirine zıt iki farklı kavramlar olduğu iddia edilmektedir (Ergün ve Çobanoğlu, 2012: 117-118).

Kısaca sürdürülebilir kalkınmaya yönelik eleştiriler için genel olarak şu söylenebilir; uluslararası bir birlikteliğin olmayışı sürdürülebilir kalkınma kararlarının uygulamada verimli olunamayacağını göstermektedir. Çünkü

sürdürülebilir kalkınma verim alınabilmesi için ulusların ortak hareket etmesini savunmuştur.

1.9. Sürdürülebilir Kalkınmada 2030 Gündemi ve Hedefleri

2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve bu hedeflerde tüm insanlık için; yoksulluk, açlık, sağlık yani kısaca refah odaklı olmuştur. Binyıl Kalkınma Hedefleri başlığı altında başlangıçta evrensel olarak birliktelik oluşturma amaçlıdır ve toplam on yedi temel hedeften oluşmaktadır (www.undp.org, E.T: 11.05.2017). Söz konusu hedefler şu şekilde sıralanabilir (Economic and Social Council, 2016: 3-22; Onay, 2015: 106-107; Özbakır, 2016: 7-20);

Hedef 1. Yoksulluğun bütün hallerinin ortadan kaldırılması,

Hedef 2. Sürdürülebilir tarımın desteklenmesi ve diğer taraftan açlığın sona erdirilmeye çalışılması, gıda güvenliğinin sağlanması ve daha iyi bir şekilde beslenme güvencesinin sağlanması,

Hedef 3. Sağlıklı yaşamların güvence altına alınması ve her yaşta esenliğin desteklenmesi,

Hedef 4. Eşitlikçi, nitelikli bir eğitimin oluşturulması, güvence altına alınması ve herkes için yaşam boyu eğitim-öğrenimin desteklenmesi,

Hedef 5. Toplumda cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve tüm kadınların ve kız çocuklarının güçlenmesinin sağlanması,

Hedef 6. Herkes için suyun ve çevresel koşulların erişilebilirliği ve sürdürülebilir yönetiminin güvence durumunun sağlanması,

Hedef 7. Toplumda herkesin uygun fiyatla, güvenilir, sürdürülebilir bir modern enerjiye erişiminin sağlanması,

Hedef 8. Sürekli, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümenin, tam ve üretken istihdamın desteklenmesi,

Hedef 9. Sürdürülebilir sanayileşmeyi desteklemek, altyapıların inşası ve yenilikçiliğin güçlendirilmesi,

Hedef 10. Ülke içinde ve ülkeler arası eşitsizlik kavramının oluşumunu engellemek,

Hedef 11. İnsan yerleşim yerlerinin kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir hale gelmesini sağlama,

Hedef 12. Sürdürülebilir çapta tüketim ve üretimin sağlanması,

Hedef 13. İklim değişikliği ve sebep olduğu olumsuzluklar için mücadele edilmesi,

Hedef 14. Sürdürülebilir kalkınma için doğal kaynakların; okyanuslar, denizler ve deniz kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir kullanımı sağlanması,

Hedef 15. Karasal ekosistemlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması, korunması, geliştirilmesi ve desteklenmesi, ormanların sürdürülebilir yönetimi, çölleşme ile mücadele gerekliliğinin sağlanması karasal bozulmanın durdurulması,

Hedef 16. Sürdürülebilir kalkınmaya yönelik için barış ve toplumların desteklenmesi, tüm toplum için adalete erişimin sağlanması ve her düzeyde etkili, hesap verebilir kurumların oluşumunu destekleme,

Hedef 17. Sürdürülebilir kalkınma için küresel çapta ortalığın geliştirilmesi ve uygulama araçlarının ilerletilmeye çalışılması.

İKİNCİ BÖLÜM

2. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE BANKACILIK SEKTÖRÜ İLİŞKİSİ

2.1. Bankacılık Sektörünün Tanımı

Banka, sermaye fazlalığı olan insanlar ile sermaye eksikliği veya ihtiyacı olan insanlar arasında aracılık işlemi gören kurumdur. Bu aracılık işlemleri başlığı altında asıl amacı; borç verme, ödünç alma, yatırım, tavsiye ve arabuluculuk, ödeme, garanti ve mülkiyetler, emlak güvencesi olarak sıralanabilir. Bankacılık sektörünün iki ana gelir kaynağı bulunmaktadır. Bunlar; faiz kazancı; kendi adına risk üstlenen çalışma biçimi iken; hüküm kazancı; hem kendi adına hem de müşteri adına alınan risktir (Jeucken and Bouma, 1999: 23).

Türkiye’de bankacılık sektörünün etkin çalışması, ülke ekonomisi açısından büyük değer taşımaktadır. Çünkü diğer ekonomik sektörlerden farklı olarak bankacılık sektörü kaynak dağılımını belirleyen finansal aracılık görevi üstlenmiştir. Bu durum bankacılık sektörünü, ülkenin ekonomik gelişmesinde önemli bir yere sahiptir (Behdioğlu ve Özcan, 2009: 302). Finansal kuruluşlardan biri olan bankacılık sektörünün ekonomiye ve ülkeye katmış olduğu değer büyüktür. Gerçekleştirmiş olduğu aracılık hizmetlerinden, yabancı para girişi sağlama işlemine kadar birçok ekonomik katkı ve kolaylık sağlamaktadır.

Görüldüğü gibi bankalar mevduat kabul ederek, risk kabul etmeyerek, aracılık faaliyetleriyle destek olarak, kredi vererek ve alarak, faizden kazanç elde ederek istikrar sağlayacak şekilde ilerleyerek ekonomide önemli bir yere sahip olmuştur.

2.2. Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi

Dünya tarihine bakıldığında bankacılığa ait ilk izlere Sümer ve Babil' den geldiğini savunanlar olmuştur. Hatta Sümerler' in M.Ö. tarihlere dayanarak

"Maket" adı altında oluşturulan temsili ilk banka olduğundan söz edilmektedir. Babiller ise çıkarmış oldukları Hammurabi Kuralları²⁴ ile bu yapının nasıl olduğu, nasıl yönetildiği, mevduat ve kredi işlemlerini nasıl gerçekleştirdiği gibi konuları ele almıştır (Bayrakdaroğlu, 2013: 12).

Osmanlı Döneminde ise bu durum; Batı Avrupa ülkelerinde esen sanayileşme, dışa açılım pek yaygın hale gelmediğinden 19. yüzyılın ortalarına kadar gelen bir süreçte, Osmanlı'da bankacılık sektörüne rastlanmamıştır. Osmanlıda ilk banka olarak 1847'de sarraflar tarafından kurulan İstanbul Bankası'nın kapatılmasının ardından, Osmanlı dönemi modern anlamda ticaret ve kredi bankası başlığı altında oluşturulan ilk kredi kurumu ve ilk emisyon bankası olarak "Osmanlı İmperial Bankası" adıyla kurulmuştur (Çoşkun vd. 2012: 3-4). Ulusal sermayeye yönelik bankacılık girişimleri ise Mithat Paşa tarafından 1863 döneminde tarım kredi kooperatiflerinden 1888 yılında Ziraat bankası oluşturulmuştur (Sönmez, 2014: 17). Görüldüğü üzere Osmanlı Döneminde sanayileşme ve ticaret olağan olarak ulusal anlamda gelişme göstermediğinden ve yabancı ülkelerle bağlantılar çok kuvvetli olmadığından bankacılık sektörüne yönelik büyük gelişmeler görülmemektedir.

Cumhuriyet Dönemi, ulusal anlamda sanayi ve bankacılık sektörünün geliştirme girişimleri göze çarpmaktadır. 1924 yılında bu dönemde ülkenin ekonomik olarak kalkınması ve gelişmesine yardımcı olmak ve sanayi-ticaret sektöründe girişimlerde bulunmak, yabancı kuruluşları millileştirmek için özel sektör girişimi olan ama bir taraftan da devlet tarafından çoğu noktalarda yönetilen ve düzenlenen ilk banka Türkiye İş Bankası'dır (Özer, 2013: 353-354). Bu şekilde özel sektör odaklı olunmaya net olarak başlanırken devlet etkisinin tamamen atılmadığı da gerekli noktalarda ki devlet müdahaleleri ile gözler önüne serilmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından dünya devletlerinin kendini toparlamada sıkıntı yaşadığını, sanayileşme ve üretimin ne kadar kötüye gittiği, işsizliğin ne kadar arttığı ve gerekli önlemler alınmadığı için meydana gelen 1929 Dünya Ekonomik Krizi'nin kaçınılmaz olduğu bilinmektedir.

²⁴ Hammurabi Kuralları (Kanunları); Elam'ın başşehri olan Sus'ta "Hammurabi" adını dönemin kralının isminden alan çivi yazısı ile yazılı bir diorit stelidir (Tosun, 1963: 127).

Kriz ardından ekonomik sektörün toparlanması amaçlı olarak devletçilik devreye girmiş ve özel sektörün aldığı kararları yönetme eğiliminde olmuştur (Ezel, 2010: 430-432). Krizin sebep olduğu tahrip ve kötüleşmeyi gidermek amaçlı ve zorunda olarak 3 Ekim 1931 tarihinde resmi olarak anonim şirket statüsünde kurulmuş olan T.C. Merkez Bankası kanuni olarak ekonomik gelişimi sağlamak ve hükümetle birlikte Türk parasının istikrarını korumak amaçlıdır (T.C. Merkez Bankası, 2006: 1).

Bankacılık sektöründe devam eden gelişmeler maden ve enerji kaynaklarını kapsayan işletmeler oluşturmak, geliştirmek ve finansmanını sağlama amaçlı 20 Haziran 1935'te Etibank kurulmuştur. Aynı dönemde esnaf ve zanaatkar çerçevesinde eksik yönleri tamamlama amaçlı 18 Haziran 1933 tarihinde de kamu bankası olan Türkiye Halk Bankası kurulmuştur. 1950 yılında özel sanayinin gelişmesi ve ilerlemesini iç ve dış cephede sağlayabilmek için Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. (TSKB) kurulmuştur (Çoşkun vd., 2012: 5-9).

1900'lı yılların ardından bankacılık sektörü genel anlamda 2000'li yılların başında ise ekonomik ve kamu yönetimi kaynaklı faktörlerden dolayı ekonomide olumsuz görüş oluşturmuştur (Türkiye Bankalar Birliği [TBB], 2008: 23). Bu yılların başında gerçekleşen krizden ötürü 2001 yılı sonrası evre bu krizin sebep olduklarını toparlama odaklı olsa da bankacılık sektörü 2000'li yıllarda büyük gelişmeler kaydederek ekonomi sektöründe önemli bir yere sahip olmuştur (Saldanlı, 2013: 50).

Bankacılık sektörü ekonomik olarak ve finansal açıdan büyük önem taşıdığını, dünya ve Türkiye çapında da aynı şekilde olduğunu, sosyal ve ekonomik açıdan refah sağlayabilme çabası içine bulunduğu ve bu konuda bankacılık sektörünü ile sağlandığı görülmektedir.

2.3. Bankacılık Sektörünün Ekonomide ki Yeri ve Önemi

Bankaların temel ekonomik işlevleri mali aracılıktır. Bankacılık sektörünün mali işlevleri sonucu ekonomide ödünç verilebilir fon arzı ve fon talebi artar, bunun sonucunda mali piyasanın hacmi genişler, milli gelir ve istihdam yükselir. Bankaların makroekonomik açıdan bir diğer önemli işlevi de, mali sisteme çekilen fonların ekonomik kalkınmaya en yüksek katkıyı sağlayacak

alan ve sektörlere eğilmesidir. Ayrıca ekonomide etkili bir para politikasının uygulanması, ülkenin dış ekonomik ilişkilerinin gelişmesi ve dünya ile bütünleşmesi de, ancak gelişmiş bir bankacılık sektörü ile mümkündür (Savram ve Karakoç, 2012: 328). Bankacılık sektörünün ekonomide ki yerine bakıldığı zaman fon arz ve talep işlemi ile ekonomide ki etkisini göstermektedir.

Ekonomik büyümeyi etkileyecek birçok ekonomik faktör bulunmakla birlikte finansal sistem içinde bankacılık sektörünün de bu faktörler arasında yer aldığı söylenebilir. Özellikle son dönemlerde ülkelerin sık sık yaşadığı finansal krizler meydana gelmiş, teknoloji ve ülkelerarası ekonomik ilişkilerin gelişmesi sonucunda ise krizler büyük bir hızla yayılmaya başlamışlardır. Bu nedenle bankacılık sektörü ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki bütün ülkeler için her geçen gün çok daha önemli hale gelmektedir (Turgut ve Ertay, 2016: 115).

Ekonomik sektörde bankalar finansal sistem içerisinde fon akımına aracılık eden en önemli kuruluştur. Bankaların fon akımına aracılık ederken en çok kullandıkları araçlardan biri kredilerdir. Krediler, para aktarım mekanizmasının dört kanalından birini oluşturmaktadır (Şehbaz ve İnkaya, 2010: 69). Fon akımı ile ekonomide ki yüksek etkisinden bahsedilmişti aynı şekilde fon etkisi ile kredi etkisini birlikte getirdiği görülmektedir.

2.4. Bankacılık Sektörünün Görevleri

Finans kuruluşlarından biri olan bankacılık sektörünün görevleri şu şekildedir (www.tbb.org.tr, E.T: 21.07.2017; Ayanoğlu vd., 2013: 4-5; Keskin vd., 2008: 7);

- Bankacılık sisteminin ve mesleğinin geliştirilmesine yönelik politikalar düzenlemek ve kararlar almak,
- Meslek ilkelerini belirlemek suretiyle üyelerin birlik ve mesleğin gereklerine uygun, disiplin içinde ekonominin ihtiyaçlarına yatkın olarak çalışmalarını sağlamak,
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun uygun görüşünü almak suretiyle etik ilkeler almak,

- İlgili mevzuat uyarınca alınan kararlar ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından alınması istenilen tedbirlerin uygulanmasını uygulamak,
- Bankalar, fon fazlası olan iktisadî birimler ile fon ihtiyacı olan iktisadî birimler arasında aracılık görevini görmek,
- Vadesiz mevduat hizmeti ile kişi ve kurumlara istedikleri zaman harcama yaparak ve kredi sunarak likiditenin ekonominin geneline yayılması imkânı vermek,
- Bankalar ve finansal kurumlar tarafından çek ve kredi kartı aracılığıyla üretilen, maddi varlığı olmayan, hesaba alacak ya da borç kaydetmek suretiyle takip edilen kaydî para²⁵, ödeme kolaylığı sağlayan ve para dolaşımını kolaylaştıran bir sistemdir,
- Üyeleri arasında haksız rekabete engel olmak amacıyla gerekli her türlü tedbiri almak ve uygulamak,
- Üyelerin ilân ve reklamlarında uyacakları esas ve şartları tür, şekil, nitelik ve miktarları gibi kurumun uygunluğunu alarak tespitte bulunmak,
- Kurum ile birlikte hareket etmek suretiyle bankalar arasında ortak projelere ilişkin işbirliklerini temin etmek.

2.5. Bankacılık Sektörü ile Sürdürülebilir Kalkınma Arasındaki İlişki

Sürdürülebilir kalkınma ve bankacılık kavramlarından diğer konu başlıkları altında bahsedilmişti. Asıl olan bu iki konunun birbiriyle olan ilişkisidir. Yani sürdürülebilir kalkınma ve bankacılık sektörü arasında nasıl bir ilişki çerçevesi olduğu ve ekonomide bu çerçevenin nedenli önemli olduğu konusuna değinildiğinde sürdürülebilir kalkınmanın üç boyutu olduğunu kısaca ekonomik, sosyal ve çevresel olarak değerlendirildiğini açıklanmıştı. 2000'li yıllara kadar bu konu ile ilgili daha çok çevre ve sosyal faktörlerle ilişkili olduğu konusu yansıtılmış olsa da aslında sürdürülebilir kalkınmada büyük bir yere sahip olduğu ve bu durumun ekonominin temel basamağı olan finans sektörleri ve bu

²⁵ Kaydi para, bankaların mevcut mevduatlarına dayanarak açtıkları ve mevduat miktarının bir kaç katı tutarını bulan kredi ve para oluşturma mekanizmalarına verilen isimdir. Kaydi paraya mevduat parası veya banka parası gibi adlar da verilmektedir (Süleyman Demirel Üniversitesi, 2014: 4).

sektörlerden özellikle "bankacılık sektörünün" büyük paya sahip olduğunu fakat bu durumun üstünde çok fazla durulmamış olması toplumun temel kaynak gereksinimi sağlayan en önemli unsur olan ekonomi için büyük bir kayıptır. En başta irdelenmesi gereken ve eksikliklerin üstünde durulması gereken evredir ve ekonomi deyince ana kaynaklardan biri durumuna gelmiş olan ve ülke finansında önemli bir yere sahip olan "bankalar" 2000' li yıllardan beri daha çok ülke ekonomisi için temel çark haline gelmiş durumdadır. Sürdürülebilir kalkınma da ekonomide önemli bir paya sahiptir ki ülke ekonomisinde kalkınmanın önemli olduğu kadar ülkede sağlanan büyük ekonomik kalkınmanın uzun dönemde dengeli bir şekilde az miktarda dahi olsa sürekli artış göstermesi önemlidir.

Sosyal ve çevresel bankalar 1970'lerin başında kurulmuş olsa da sürdürülebilir kalkınma ve bankacılık sektörü arasında ki ilişki 1980 dönemlerinde başlamıştır. Kaynakların verimli bir şekilde kullanılması ve ABD de çevreyle ilgili düzenlemelerde sorumluluk yasası, tazminat, bir takım çevresel düzenlemelerin yürürlüğe girmesi nedeniyle; Avrupa' da toprak ve hava, bankaların gerçekleştirmeleri gerekli olan sorumluluk problemi ve finansal risk ile müşteriler çevre sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır (Oyegunle ve Weber, 2015: 2-3).

Sürdürülebilir kalkınmanın istikrarlı bir şekilde sağlanabilmesi için finansal piyasada uygulanan politikalar ve stratejiler önemli bir yere sahiptir. Çünkü kaynak miktarları giderek azalma göstermekte olduğundan elde ki kaynakların en tasarruflu şekilde kullanılması gerekmekte ve en az kaynakla en çok fayda sağlanabilmesi mantığı ile hareket edilmesi gerekmektedir.

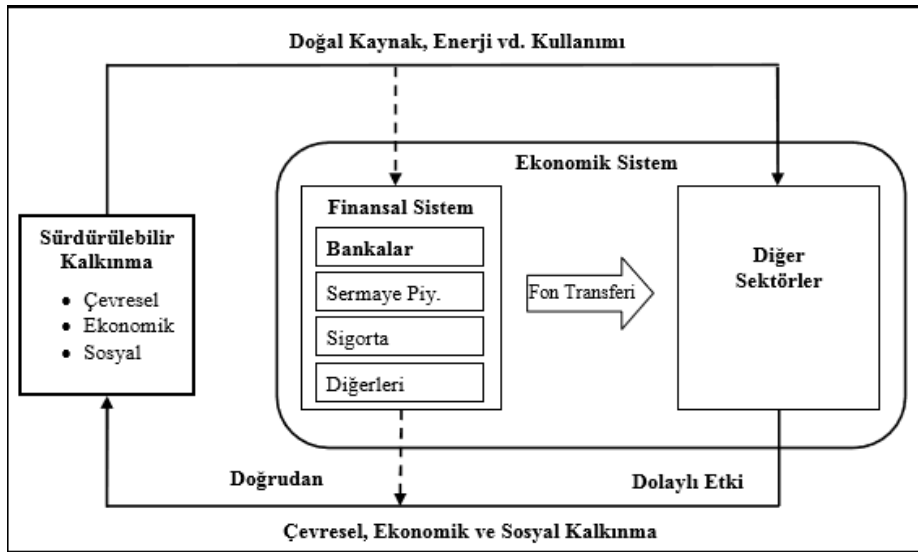
Diğer taraftan finans sektörleri özellikle bankaların kullanmış oldukları finansal araçları en verimli şekilde kullanılması yatırımların artması anlamına gelmektedir yatırımların verimliliğini yükseltirken bu sayede büyüme de artacaktır. Görülmektedir ki ekonomik kaynaklar ve bunların kullanımı ile ekonomik büyüme arasında genel olarak paralel bir ilişki söz konusudur (Alagöz, 2004: 10-11).

Bruntland Raporunda yapılmış olan tanım kurumlar, işletmeler ve bankalar gibi finans kurumları için de geçerlidir. Şöyle ki; işletme veya bankalarda ki paydaşlarının ve müşterilerinin gereksinimlerini diğer gelecekte ki müşterilerin

ihtiyaçlarını riske atmadan giderilmesi olarak değerlendirilmektedir (Onay, 2015: 110).

Bankaların esas görevlerinden biri aracılık sağlama faaliyeti olduğu için genel itibariyle çevre ile pek bağdaştırılmamaktadır. Fakat bankalar ekonomik sektörde büyüme ve kalkınma çapında lokomotif görevinde olduğundan kendi kurumlarından kendisine bağlı işletmelere bireylerle sıkı iletişim halinde ve seyrinde olduğu için vermiş oldukları krediler, finansal ürünler şeklinde kişi, kurum, şirketleri etkileme oranları çok yüksektir. Sağlayacağı sürdürülebilir finans ürünleri ile yeni pazar alanları kazanma isteği içindedir (Altun Ada ve Kılıç, 2014: 206).

Şekil 2’de sürdürülebilir kalkınma ve bankacılık sektörü ilişkisi verilmiştir. Şekilde görüldüğü gibi, sürdürülebilir kalkınma sürecinde bankacılık sektörünün işlevini ve sürdürülebilir kalkınma boyutları çerçevesinde doğal kaynak ve enerji kullanımı ile reel sektörü etkilerken gerçekleşen çevresel, ekonomik ve sosyal kalkınma ile reel sektör döngü halinde sürdürülebilir kalkınmayı etkileyecektir. Diğer taraftan kullanılan doğal kaynaklar finans sistemini etkilerken bu durum çevresel, ekonomik ve sosyal kalkınmayı etkilerken finansal, bankacılık sistemi ise fon transferi yaparak reel sektörü etkilemektedir. Diğer sektörlerin çevre, sosyal ve ekonomik olarak sürdürülebilir kalkınmaya dolaylı ve doğrudan etkilerinin mevcut olduğunu görülmektedir.

Şekil 2. Sürdürülebilir Kalkınma ve Bankacılık Sektörü İlişkisi
(Kaynak: Tandoğan ve Özyurt, 2013: 57)

Şekil 2’de ifade edilen finans ve bankacılık sektörünün çevresel, sosyal ve ekonomik etkileri içinde bulunduğu, kendi sahip olduğu durumun büyümesi ile maliyetlerin azalma şekli olan doğrudan (içsel) etki ve kendisinin sahip olduğu durum değil de içinde bulunduğu endüstrinin büyümesi ile maliyetlerin azalma şekli olan dolaylı (dışsal) etki olarak iki şekilde gerçekleşmektedir (Öner Kaya, 2010: 80).

Sürdürülebilir kalkınmanın temelinde yer alan ana unsur tükettiğini üretme bilincidir. Bütün bireyler yaşamın her alanında tükettiklerinin bilincinde olunarak üretim gerçekleştirmek yani tükettiğini üretmek bilincinde hareket edilirse şimdiki toplumların refah ve yaşam süresi uzarken diğer taraftan gelecek nesillerinde yaşam imkânını ve refah seviyesini arttırmış olur. Her alanda uygulama derken sadece toplum ve birey olarak değil işletme, kurum vb. her yerde sürdürülebilir kalkınma sağlanma bilinci oluşturulmalı ve buna göre hareket edilmesi gerekmektedir. Bu bilincin uygulanması gereken alanlardan biri de bankacılık sektörüdür. Finans kurumlardan olan bankalar hem kendi kullanımlarını denetlemek hem de toplumun kullanımı etkileme olanağına sahip olduğu için sürdürülebilir kalkınmada önemli bir yere sahiptir. Şöyle ki her bir bankanın birçok il ve ilçede şubeleri bulunmaktadır ve şubelerde elektrik kullanımından su kullanımına, mobilya kullanımından evrak, faks ve birçok işlem için kâğıt kullanımına kadar her şey ile ilgilidir sürdürülebilir kalkınma ihtiyaç dışı fazla kullanımından kaçınmak ve bunu dengede tutmalıdır. Diğer taraftan toplumla iç içe bir kurum olan bankalar finansal destek olarak bireylerin ve de işletme ve diğer kurumlarla iletişim halinde olduğu için sürdürülebilir kalkınmaya yönelik olarak iletişim halinde olduğu bireyleri, işletmeleri ve kurumları vb. etki edebilir. Özellikle vermiş olduğu krediler ile finansal destek sağlarken şartlar öne sürebilir bu şartlar sürdürülebilir kalkınmaya destek sağlama amaçlı olabilir. Örneğin; kredi imkânı sağlarken karşı tarafa finansal destek sağladığı her bir birey ve işletme için her bir kredi karşılığı bir adet ağaç dikme şartı sunabilir. İlk bakışta alakasız görünse de bu şekilde sosyal bir proje ile birçok banka ve yüzlerce şubeleri sayesinde milyonlarca ağaç dikimi sağlanabilir. Bunun gibi birçok örnek verilebilir. Ayrıca bankaların vermiş olduğu bazı kredi çeşitleri sürdürülebilir kalkınmaya ters düşmektedir bu kredi oranlarını tamamen ortadan kaldırmasa da

en aza indirgemeye çalışabilir. Bu konu tezin üçüncü bölümünde daha net ele alınacaktır.

2.6. Bankacılık Sektöründe Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi

2016'lı yıllar da sürdürülebilir finans girişimleri mevcuttur. Bankalar önde gelen finans kurumları olduğu için başta bankalar ve diğer yatırım ve üretim şirketlerinin sürdürülebilir kalkınma veya ekonomi sektöründe sürdürülebilir finans başlığı altında risklerini ve fırsatlarını değerlendirmeleri yapılmış bir şekilde aynı başlık altında toplanmaya çalışılmaktadır. Buna bağlı olarak finans kurumlarından bankalar ve diğer finans kurumları, yatırım, üretim şirketlerinde bazı politika ve stratejiler uygulanmıştır. Sürdürülebilir kalkınmanın bu stratejilerle sağlanacağı savunulmuştur. Bankalar her yıl sürdürülebilir kalkınma raporları hazırlayarak internet sitelerinde yayınlama durumuna geçilmiştir ki bu raporlarda sürdürülebilir kalkınma vizyonu, stratejileri tek tek açıklanmaktadır.

İşletmelerde, kurumlarda ve bankalarda sürdürülebilir kalkınma sağlanması yönünde etki etmektedir ve destek olabilmektedir. Amaç ise finans sektörü, girişimciler, paydaşlar ve ürün ve hizmetten yararlanmak isteyen müşteri portföyünü kapsayacak şekilde ortak paydada buluşmaları ile gerçekleştirebilme ve oluşabilecek risklere karşı koyabilme, yeni müşteri portföyü kazanabilmek, sürdürülebilirliğin sağlandığı daha istikralı ve dirençli finans sektörünün oluşumunu sağlama şeklindedir (Sürdürülebilir Kalkınma Derneği (SKD Türkiye) vd., 2014: 2). Yani günümüz müşteri, paydaş ve çalışanlarına sağladığı destek, gelir, sorunlara çözüm üretme yetisini gelecek nesillerde ki müşterilere de sağlanabilmesidir

Sürdürülebilir kalkınmaya yönelik bankacılık sektörünün uyguladığı stratejiler (www.turkiyefinans.com.tr, E.T:19.07.2017 ve www.sekerbank.com.tr, E.T:07.03. 2017);

- Sorumlu ve ilkel bankacılık yolunda adil, şeffaf ve hesap verebilirliği²⁶ müşteri, hissedarlar ve iş ortakları çerçevesinde geliştirmek ve desteklemek,

²⁶ Hesap Verebilirlik; herhangi bir kişi ya da grubun, yerine getirdiği eylem ve işlemlerden dolayı, kendisi dışında yer alan başka bir kişi ya da gruba açıklama yapması veya cevap vermesi anlamını taşımaktadır (Eryılmaz ve Biricikoğlu, 2011: 21).

- İstihdam oluşturarak atıl durumda ki kaynakları tekrar günümüze kazandırabilme,
- Genişleyen üretim teknolojileri ve büyük çaptaki işletmelere yan sanayi kazandırma gibi çalışmalarla ekonomik büyüme ve ilerleme sağlarken diğer taraftan uluslararası çapta rekabet edilebilmesi için eğitim ve seminerlerle destekleme,
- Kar amacı olmayan toplumsal yatırımları paydaşlarla ortak şekilde eğitimsel, kültürel, sanatsal alanlara destek sağlamak, sosyal kalkınmaya yardımcı olmak,
- Eğitimsel olarak fırsat eşitliği sağlama amaçlı eğitimi yetersiz olan yerlere ulaştırmak,
- Finansal okuryazarlık oluşturmak için finans ile ilgili seminer ve programlarla finansal bilinçlenme sağlamak,
- Toplumsal kalkınmayı destekleme olarak kültürel, sanat ve spor alanında sponsorluk gibi destekler sağlamak,
- Çevreyi ve ekolojik dengeyi koruma amaçlı olarak iş ortakları ve paydaşlarla bu bilinci oluşturma,
- Kâğıt tüketimi, fazla enerji kullanımı ve iş seyahatlerinin azaltılarak gereğinden fazla harcama ve kaynak kullanımı engellemek,
- Çiftçi, esnaflara yönelik çevre koruma bilinci oluşturacak şekilde kredilendirme ile destek sağlamak.

2.7. Bankacılık Sektörünün Sürdürülebilir Kalkınma Sürecinde Görevleri

Sürdürülebilir kalkınmanın düzgün bir şekilde sağlanabilmesi ve ilerleyebilmesi adına ekonomik, sosyal, çevresel, beşeri faktörlerin devreye girdiği gibi kurumlar işletmeler, finansal kurumlar ve bunlardan özellikle bankaların devreye girebilmesi için kendileri bir rol belirleyip bunun yerine getirebilmesi için bir kısım görevleri mevcuttur.

Sürdürülebilir kalkınmaya dayalı bankacılık bu faaliyet ve görevler şu şekildedir (T.C. Ziraat Bankası Sürdürülebilirlik Raporu, 2014; Sarkaya ve Kara, 2007: 226-227; Sandalcılar, 2014: 36);

- Üretim ve tüketimi mümkün oldukça sürdürülebilir kılmaya çalışmalı ve çevresel zararlar en aza indirmeye çalışmak,
- Bankaların ekonomik yönden gelişebilmesi sosyal ve çevresel açıdan kalkınıp gelişmesine bağlıdır bu nedenle sadece ekonomik açıdan değil bütün boyutları değerlendirilerek toplumsal ve çevreyi kapsayacak önlemler almak,
- Sürdürülebilirlik uygulamaları Kurumsal Yönetim Komitesi başlığı altında koordinasyonla yönetilirken, Sürdürülebilirlik Yönetim Sistemi, süreçler ve görevler ile geliştirip denetimden geçtikten sonra üst yönetime sunmak,
- Sürdürülebilir kalkınma Sürdürülebilirlik Strateji Dokümanları ve sürdürülebilir kalkınma raporları ile düzenli bir şekilde takibi gerçekleştirmek,
- Karar alınırken çevre ve sosyal toplumları da ve sürdürülebilirlik potansiyelini dikkate almak ve daha özenli olarak fırsat eşitliği sağlamak,
- İş ortaklarımız ve tedarikçilerle ilişkileri karşılıklı saygı, sorumluluk ve eşit biçimde gerçekleştirebilmek,
- Sürdürülebilirliğin evrensel olarak iş ve hizmet faaliyetlerimizin kapsamına almak ve aktif bir şekilde projeler gerçekleştirip uygulamalarla desteklemek,
- Finansal araçlarında ki çeşitlilik oluşumu ve finansal düzeyde ki artış ile hane halkını finansal kaynaklara erişimini kolaylaştırmak.

2.8. Bankacılık Sektörü Temel Sürdürülebilirlik İlkeleri

2.8.1. Bankacılık Sektöründen Kaynaklanan Çevresel ve Sosyal Riski Önleme

Bankacılık sektöründe finansal olarak iyi değerlendirilememesi sonucu finansal risk durumu oluşabilir. Bu durumdan dolayı finansal ekonomik sektör dikkate alındığı gibi çevre ve sosyal açıdan oluşabilecek risklerde ele alınması

gerekmektedir. Bu riskleri en aza indirgeyerek ortadan kaldırma ve önlemler alma yoluna gidilmelidir.

Riskler ortadan kaldırmak için çevresel sosyal açıdan oluşacak risklerin bütün bankacılık alanında değerlendirilmeli ve önlem alınmalı talep edilen kredi yatırım yapılan bir finansmanla ilgili olarak, bu finansmana konu olan yatırım projesinden kaynaklanacak olan çevresel ve sosyal etki ve risklerin araştırılıp önlem alınmalıdır. Diğer taraftan karbon azaltma eğilimine geçişte aktif olarak yer almak gerekmektedir (TBB Sürdürülebilirlik Raporu, 2014: 7).

Bankaların kredilendirme faaliyetlerinde uluslararası çevresel ve sosyal risklerin oluşumunu engelleme amaçlı bankalar ISO 14001 Çevre Yönetim Standartı ve ISO 14064 Sera Gazı Yönetimi Standartlarını yansıtmaya başlamıştır. Sürdürülebilirlik Raporu ve Borsa İstanbul (BIST) Sürdürülebilirlik Endeksi'nde gerçekleştirilmesi gerek önlemler ve politikalar her kurum ve banka kendisine göre belirler. Örneğin; Bankaların sosyal ve çevresel risk odaklı olarak proje ve eğitimlerle önlemleri desteklemesi şeklinde (Escarus, 2016: 1). ISO 14001 Çevre Yönetimi Standartları; kurumların ve işletmelerin çevre ile ilgili önlem olarak, strateji belirlenmesi, uygulanması, kurumlara yardımcı olma, yol gösterme amaçlı oluşturulan standartlardır (Durmuş ve Özer, 2004: 4). ISO 14064 Sera Gazı Yönetimi Standartları; kuruluşların sera gazı oranlarını azaltma amaçlı olarak sürekli düzenli olarak raporlanarak envanterinin çıkarılması ve bu problemin düzeltilmesi, azaltılması, uygulamaların sağlanması için kullanılan bir standartlardır (Kaplan, 2011: 3).

Çevresel ve sosyal riskler göz önünde bulundurulmadığı takdirde müşteri kaybedilmesi olası bir durumken diğer taraftan paydaşlarıyla arasını iyi tutması gerektiği için bir sorumluluk olarak görmek ve doğal kaynak tüketimini azaltmak için önlemler almak zorundadır. Bu konuya dair projeler oluşturulmalı, risk değerlendirmeleri yapılmalıdır ki finansal kurumlarının özellikle bankaların kredilendirmede, projelerinde ve diğer bütün alternatiflerinde çevre ve sosyal risk ölçümü yapmak ve önlem almak çabasında olmalıdır (www.garanti.com.tr, E.T:19.07.2017).

Bu riskler ile ilgili önlemler almak bankalar için önem arz etmesi gerekir ki ticari anlamda çevre dostu müşterilerini kaybetmemek için hem de doğal

kaynak tüketimini vicdani olarak dikkat etmek durumundadır. Bundan dolayı bankalar genel olarak strateji ve politikalar belirlerken bu durumu da göz önüne alarak çevresel ve sosyal riski azaltma eğilimine gitmesi düzenli bir şekilde değerlendirmeler yapması gerekmektedir.

2.8.2. İnsan Hakları, Çalışanlar ve Toplum

Sürdürülebilir kalkınma sürecinde finans sektöründe önemli bir yere sahip olan bankalar; çalışan, paydaş, müşterileri ve tüm topluma büyük ölçüde olumlu ve olumsuz etkileri mevcuttur. Bu durumda sürdürülebilir kalkınmaya daha çok fayda sağlayacak şekilde faaliyet gösterebilecek çalışmalar yapması gerekmektedir.

İnsan hakları konusu, toplumda ki riski azaltmak, sürdürülebilirliği sağlama amaçlı olarak devletin bütün vatandaşlarına ayrımcılıktan sakınarak, eşit şekilde yaklaşması, hak ve kanunlarda şeffaf- hesap verilebilir olmayı ifade etmektedir (Moser, 2001: 9-10).

Bankacılık sektörünün temel sürdürülebilirlik ilkesi başlığı altına girmesindeki mantık ise; yukarıda bahsedilen devletin vatandaşlara karşı hak ve hukuk olarak nasıl görevleri mevcut ise aynı durum şirket, kurum, finans kurumları, bankalar ve diğer sektörler için de geçerlidir. İnsan hakları konusu bankalarda da önemli bir başlık olarak yer almaktadır ki vizyon olarak belirlemiş oldukları eşitlik, adalet, şeffaflık ve hesap verilebilirlik konular belirlemiş oldukları politikalar ve stratejilerde önemini korumaktadır. Çalışanlar ve toplumla bağlantısı ise; politika olarak belirlediği ve önem verdiği bu konu başlıkları tabii ki çalışan ve toplum (Halk, müşteri vb.) üzerinde ki etkisi ile birebir alakalıdır. Yani etik bankacılık ilkeleri sürdürülebilir kalkınmanın hedeflerinden olan adalet maddesi başlığı altında olduğu söylenebilir. Çalışanlar arasında eşitlik veya özel bankada daha çok görülen çalışma hakkına göre ücretlendirme yöntemleri gibi çalışma derecesine göre hakkını alma veya ödüllendirilme şeklinde işlerken bu durum diğer taraftan toplum adı altında müşterilerine sağladıkları kredilendirme ve çalışma potansiyelini insan haklarına uygun bir şekilde yani adil olarak sağlama güdüsüdür. Toplumla karşı belirlenen faiz oranları, belirlenen kurallar,

vizyon, stratejiler, politikaların halka açık, şeffaf ve hesap verilebilir olma durumunu ifade etmektedir.

Bankaların sağlamak istedikleri insan haklarına saygılı, sosyal adaletin ve çalışma haklarında ki eşitliğin sağlanmaya çalışıldığı modern bir iş ortamı oluşturmayı ve bu çerçevede bütün paydaşlarının görüş yapılarını geliştirmeyi, rüşvet ve yolsuzluğa karşı sıkı önlemler alınması ve bu tip durumlar en ağır şekilde cezalandırma uygulanmasıdır. Çalışanın başarıya katkısını dikkate alan, çalışana motive amaçlı âdil bir ödüllendirme yöntemi gütmektir (Türkiye İş Bankası Sürdürülebilirlik Raporu, 2014). İnsan hakları başlığı altında bankaların sürdürülebilirlik raporlarında ele aldıkları başlıklardan biri olan "Toplum" odaklı olarak sosyal sorumluluk olarak kültürel, sanatsal ve spor aktivitesi gibi konularda vakıf, dernek ve kurumlara toplumsal fayda oluşturma çabasında olan kuruluşlara destek olma, toplum yararına etik değerle ve stratejik hedefler belirlemektedir (Deniz Bank, 2017). Diğer başlıklardan biri ise "çalışan" odaklı olarak; çalışanların bilgi ve becerilerini yansıtabildiği, çalışan düşüncelerine saygı çerçevesinde duran, çalışma memnuniyetinin olduğu, bireysel ilerleme olanağı sağlandığı motivasyonu artırma yoluna giden fırsat eşitliği sağlamaktır (www.turkiyefinans.com.tr, E.T:25.07.2017).

2.8.3. Sürdürülebilir Kalkınma Sürecinde Bankacılık Sektörü ve Müşteri İlişkisi

Bankacılık sektöründe sürdürülebilir kalkınma sürecinde müşteri ilişkilerine bakıldığında; müşteri memnuniyetinin sağlanması, bankacılık sektörü açısından çok önem arz etmektedir. Çünkü mevcut müşteri bankanın kârlılığını sağlayabilmesi ve bankacılık hedeflerinin tutturulmasında temel faktör iken, yeni müşteri kazanımında da destek olma rolünü üstlenebilmektedir (Özdemir, 2012: 10).

Müşterilerine sundukları her türlü ürün ve hizmetlere ilişkin olarak, hizmet ilişkisinin her aşamasında ve her konuda, mevzuatta belirtilen sınırlamalara riayet etmek sureti ile doğru, eksiksiz ve zamanında bilgi aktarımı yapmaktadır. Bankalar bilgi ve belge istemeye kanunen açıkça yetkili kişi ve merciler dışında müşterilere ilişkin her türlü bilgi ve belgeleri gizli tutmak ve özenle

saklamaktadırlar. Müşterilerinin verilen hizmetlerden kaynaklanan her türlü sorularına cevap verecek bir sistem kurulması ve bu hizmetle ilgili bilgiyi müşterilerine bildirilmesi. Müşteri şikâyetlerinin nedenlerini araştırarak, haklı şikâyetlerin tekrarlanmaması için gereken önlemleri alınması şeklinde durumlardan oluşmaktadır (nurolbank.com.tr, E.T: 19.07.2017). Görülmektedir ki her şeyden önce bankalar müşteri odaklı çalışma faaliyetleri sergilemektedir. Sürdürülebilir kalkınma sürecinde gerçekleşen ilkeler ise şu şekildedir (Akbank Sürdürülebilirlik Raporu, 2015: 54-55);

- Bankacılık sektörü ilk etapta müşteri odaklı olarak, müşteri taleplerine göre ürün ve hizmet sağlama odaklı olmaktadır,
- Bankacılık sektörü sürdürülebilir kalkınma süresince, müşteri istek ve ihtiyaçlarına yönelik olarak uluslararası boyutta kurumsal finansman odaklı çözümler getirmektedir,
- Müşteri hak ve menfaatlerine yönelik olarak toplum ve kamu yararını da gözetilen orta ve uzun vadeli ilkeler uygulama,
- Ticari, KOBİ, Kurumsal ve Bireysel alanlar kapsamında ürün ve hizmetlerle müşterilerinin yurt içi faaliyetlerinin yanında yurt dışı faaliyetlerine odaklıda finansal çözümler sağlamaktadır.

2.8.4. Paydaşlar ve İletişim

Bankacılık sektöründe paydaş olarak adlandırılan gruplar; çalışanları, müşteriler, uluslararası finans kuruluşları, medya, sivil toplum kuruluşları, pay sahipleri, kamu kurumlarını şeklinde grupları kapsamaktadır. Bu alanda benimsenen ilkeler ise (Halkbank Sürdürülebilir Kalkınma Raporu, 2015: 35-36; TSKB, 2012: 15);

- Ticari sır barındırmayan tüm problemlere, eşitlik ilkesi kapsamında yönetim tarafından cevaplanan ve banka ve pay sahipleriyle sürekli iletişim halinde bir sistem yürütülmesidir,
- Paydaşlarla kesintisiz, sürekli bir biçimde irtibat halinde kalarak, bilinçlendirmek ve sürdürülebilir kalkınma odaklı düşünce yapısı oluşturmaya çalışmak,

- İletişimi paydaş, müşteri ve çalışanlar arasında bütünlük içinde sağlamak,
- İletişim ile birlikte mevcut ürün ve hizmetlerde yenilik sağlayarak ilerleme ve gelişim odaklı olmak,
- Tüm paydaşların Sürdürülebilirlik ile ilgili ilke ve hedeflere yönelik bilgilendirme ve bu uygulamalara teşvik etmek,
- Düzenli olarak Banka'nın tüm paydaşlarına yönelik olmak üzere Küresel Raporlama İnisiyatifi (GRI)' i kapsamında sürdürülebilirlik raporlarının hazırlanması ve sunulması.

2.9. Bankacılık Sektörünün Sürdürülebilir Kalkınmaya Olan Etki ve Faydası

Finans ve bankacılık sektörünün sürdürülebilir kalkınmada ki etkisi ve yararları oldukça fazladır. Doğrudan ve dolaylı etkilerden daha önceki kısımda bahsedilmişti. Sermaye olarak finans ve bankacılık alanları imalat, lojistik gibi alanlara yatırım yaparak dolaylı etkiler oluştururken ayrıca ekonomik girişimlerle gerçekleştirilen kaynak ve enerji kullanımı gibi faktörler doğrudan çevresel etki oluşturacaktır sürdürülebilir kalkınmada bankacılık ve finans sektörlerinin önemi bu noktada görülmektedir. Örnek verilmesi gerekirse; bankalar kirlilik ile ilgili herhangi bir projeye yardımcı olursa, bu iş kötü sonuçlanabilir yani zarar edilebilir. Tersini olarak, kirliliği önleme kapsamlı politika ve projeleri destek olursa, çevresel faktöre katkı sağlayacaklarından sonuç olarak pozitif anlamda fayda ve kar elde edebileceklerdir (Kanberoğlu ve Kara, 2016: 312).

Bundan kaynaklı olarak bankalar sürdürülebilir kalkınma raporlarını güncelleme ve düzenleme yaparak her yıl yayımlamaktadırlar. Sürdürülebilir kalkınma raporu zaten sürdürülebilir kalkınmada bankacılık sektörünün rolü ve etkisi büyük oranda olduğu için yayımlanan bu raporlarda çevre, sosyal ve ekonomik olarak dolaylı veya doğrudan etkilediği sürdürülebilir kalkınmaya pozitif anlamda fayda sağlamak amaçlı ilke ve politikalar yürütürler bunlara zaten yukarıda gerekli konu başlıklarında değinmiş bulunmaktadır.

Fiyat istikrarının, ekonomik büyümenin ve dış dengenin sağlanması, istihdam seviyesinin artırılması bir ülke ekonomisinde sağlanmaya çalışılır. Fakat

bu durumun sağlanması da tek başına yeterli değildir. Önemli olan nokta, sağlanmış olan ekonomik istikrarın sürdürülebilmesidir. Bu noktada fiyatlar genel düzeyi, büyüme, cari açık, iç ve dış borçlanma gibi ekonomik göstergelerdeki artışın sürdürülebilir nitelikli olması gerekmektedir (Gür, 2012: 89). Yukarıda ifade edilen ekonomik terimler bankacılık sektörünün temel noktası olduğu için sürdürülebilir kalkınma da bankacılık sektörünün etkisinin ne derece büyük olduğu bankacılık sektöründe ki yükselmenin sürdürülebilir kalkınmaya ne kadar fayda ve kazanç sağlayacağı görülmektedir.

2.10. Etik Bankacılık

Etik, insanın toplumsal ölçekte gerçekleştirdiği ve başkalarını etkileyen sonuçları olan davranışlar ve eylemler ve bunları şekillendiren düşünme süreçleri ile alakalıdır. Bu ilgili oluş çerçevesinde etiğin somut olarak ortaya çıkışı üç şekilde gerçekleşmektedir: İlki felsefenin bir ana alanı olarak etik, davranışlar bağlamında iyinin ne olduğu ve nelerin iyi olduğu konusunu ele almakta. İkincisi toplum yaşamında etiğin karşılığı, insanların birbirleriyle ilişkilerinde neleri yapmaları ve nelerden kaçınmaları gerektiğiyle ilgili bir kurallar kümesi; kısaca genel ahlaktır. Üçüncüsü belli bir alanda etkinlik gösteren kişilerin uymaları gereken kuralların belirlendiği ve o alana özgü uygulamalardaki istenen davranışların mesleki etikleridir (Yıldırım ve Kadioğlu, 2007: 76).

Etik düzenlemelerin gerekçesinde ise bankaların ve mensuplarının etik ilkeler çerçevesinde hareket etmesinin bankalarda iyi yönetimi güçlendireceği, sosyal sorumluluğu arttıracığı doğrultusunda ilişkisi mevcuttur (Yazıcı, 2017: 113-114). Bankların genel olarak etiklik ilkeleri kısaca şu şekildedir; bütünlük, tarafsızlık, güvenilirlik, şeffaflık, kamu yararına gözetim ve çevreye saygı, suç gelirlerinin aklanması ve finanse karşı mücadele edilmesi için mücadele terörizm şeklinde maddeler yer almaktadır (www.tbb.org.tr, E.T: 12.09.2017).

Etik bankacılık ise; sürdürülebilir, sosyal ve ya alternatif bankacılık olarak da adlandırılmaktadır. Genel olarak finansal ürün ve hizmetleriyle sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen bir bankacılık faaliyetidir. Etik bankacılık İslam ülkelerinde uzun yıllar öncesine dayanıyor olsa da, son dönemlerde toplumda sürdürülebilir kalkınma faktörüne bağlı olarak artış göstermiştir. Etik bankacılığı

kabullenmiş olan bankalar, müşteriler, ürünler, hizmet vb. olarak farklılıklar olması sebebiyle, etik bankacılığın her yerde aynı geçerlilikte bir tanımı yoktur (Öner Kaya, 2010: 83-84).

Etik Bankacılık oluşturma süreci savunucu bankacılık, önleyici bankacılık, saldırgan bankacılık ve sürdürülebilir bankacılık olarak dört aşamadan oluşmaktadır. Savunucu bankacılık aşaması büyüme kalkınma ve karlılık gibi faktörlerde çevresel sürdürülebilirliğin maliyetinden dolayı sürdürülebilir kalkınma sürecinde çok fazla yer almazlar. Önleyici bankacılık aşamasında; maliyet tasarrufunu sürdürülebilir kalkınma ile yapabileceklerine inanmaktadırlar. Saldırgan bankacılık aşaması; içsel ve dışsal süreçlerde sürdürülebilirliği göz önünde bulundurmaktadırlar. Bu şekilde sürdürülebilir finansal ürünler sürdürülebilir kalkınmada kendilerine yer bulabilirler (Altun Ada ve Kılıç, 2014: 206).

Etik bankacılık ilkeleri şu şekilde sıralanabilir (Türkiye Bankalar Birliği (TBB), 2014: 2, www.denizbank.com, E.T:01.04.2017);

- Dürüstlük, faaliyetlerini yerine getirirken ilişkilerinde dürüstlük ilkesine bağlı kalırlar,
- Tarafsızlık, gerek çalışanları gerekse müşterileri arasında ulus, din, finansal ve toplumsal statü, cinsiyet gibi ayırım gözetmemek,
- Güvenilirlik, tüm hizmet ve işlemlerde, müşterilere karşılıklı güven anlayışı içerisinde açık, anlaşılır ve doğru bilgi vermek,
- Saydamlık, müşterilerini, kendilerine sunulan ürün ve hizmetlere ilişkin hak ve yükümlülükler, açık, anlaşılır ve net biçimde bilgilendirilmesidir,
- Toplumsal yararın gözetilmesi ve çevreye saygı, karlılık yanında, toplumsal yararın gözetilmesi ve çevreye saygı ilkeleri ile sosyal ve kültürel etkinliklere destek sağlaması,
- Suçtan Kaynaklanan Malvarlığı Değerlerinin Aklanması ve Terörün Finansmanı ile Mücadele, yolsuzluk ve benzeri suçlarla mücadeleyi önemli bir ilke olarak benimseyerek gerek kendi aralarında, gerekse konuyla ilgili diğer kurum ve kuruluşlarla ve yetkili mercilerle işbirliği yapmaya özen gösterilmesi,

- Bilgi suistimali, kendilerine ve müşterilerine ait içeriden öğrenilen bilgilerin suistimalinin önlenmesi için gerekli her türlü tedbiri alınması.

2.11. Karbon Ayak İzi ve Bankacılık sektörü

Ekolojik ayak izi çerçevesi içinden çıkmış bir tanım olan karbon ayak izi şu şekilde bir tanımlanabilir; doğrudan veya dolaylı olarak bir aktiviteden veya bir ürünün tüm yaşam aşamaları boyunca biriken toplam karbondioksit salımı ölçüsüdür (Sarıtürk, vd., 2015: 2).

Küresel topluluklar artık sera gazı azaltma ihtiyacı olduğunu kabul etmiş ve iklim değişikliğini hafifletebilmek için ülkeler, organizasyonlar ve bireyler sorumluluk almaya başlamışlardır. Karbon ayak izi hesaplaması ile ölçülebilir emisyon indirimleri yapmak için önemli bir adım olurken aynı zamanda uzun vadeli mali tasarruflara ve iklim değişikliğinin etkisinin azalmasına neden olabilir (Abbott, 2008: 4).

Özellikle Avrupa ülkeleri için Türkiye’de üretim yapan kurumlar yakın gelecekte artacak müşteri talepleri doğrultusunda ürünlerine karbon ayak izi etiketlemesi yapmak durumunda kalabileceklerdir. Rekabet için önemli bir ölçüt haline gelecek bu etiketleme sürecinde en düşük karbon ayak izi etiketi olan ürünler kullanıcılar tarafından sağlanabilecektir. ISO 14067²⁷ kapsamında ürün veya ürünün üretimi sürecindeki herhangi bir süreç için karbon ayak izi hesaplaması yapılmaktadır (Alver Şahin, 2015: 6). Kurumlar özellikle bankacılık sektörü yapmış oldukları stratejiler ve karbon ayak izi ölçüsünü hesaplama yöntemi ile oranı belirleyip en aza indirmeye çalışmaları gerekmektedir.

Sorumluluk sahibi olarak bankacılık sektörü bu durumu ele alıp oluşturdukları stratejileri ile karbon salım ölçüsünü azaltma eğiliminde olmalıdır. Bu konuda nasıl bir azaltma eğilimine gidildiği ve nasıl strateji uygulandığında bakma amaçlı birkaç banka ele alıp değerlendirilirse;

²⁷ ISO 14067 standardının tasarlanmasının en önemli amacı, mevcut belgelerle (Dün Sürdürülebilir Kalkınma İş Konseyi - WBCSD ile Dünya Kaynakları Enstitüsü - WRI arasındaki işbirliğine yönelik Sera Gazı Protokolü veya PAS 2050, mal ve hizmetlerin yaşam döngüsü sera gazı salınımlarının değerlendirilmesine yönelik İngiliz spesifikasyonu) uyumu sağlamak ve tüm küresel pazara dayalı, genel olarak uygulanabilir bir sertifika oluşturmaktır (<http://www.eurocert.com.tr>, E.T: 19.07.2017).

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (TSKB), bu gazı azaltma eğilimine giden strateji uygulamıştır. Sürekli olarak ölçümler ve testler uygulayarak kontrol edip azaltma çalışmaları yapmıştır. Özellikle 2010 beri azaltma sağlayabilmiştir (TSKB Sürdürülebilirlik Raporu, 2009: 49-50). Çevreyi korumayı ilke edinmiş bir banka olan TSKB karbon ayak izi adlı ölçümde gaz oranını azaltma eğilime giderek örnek bir hareket sergilediği söylenebilir.

İkinci bir örnek olarak; Garanti Bankası iklim değişikliğiyle mücadele için atılacak ilk adımın sera gazı emisyonu profilini belirlemek olduğunu kabul ederek, 2009 yılından itibaren karbon ayak izini ölçmekte ve yönetmek için çok sayıda inisiyatifi başlatılmıştır. İklim değişikliğinin faaliyetleri açısından yarattığı riskleri ve fırsatları değerlendiren Garanti Bankası iklim değişikliği ile mücadele alanında yürüttüğü bütün çalışmaları CDP (Carbon Disclosure Project)²⁸ İklim Değişikliği programına raporlamaktadır (www.garanti.com.tr, E.T: 19.07.2017). Karbon ayak izini iki farklı alanda incelenebilir;

2.11.1. Kişisel Karbon Ayak İzi

Doğrudan veya dolaylı olarak bir aktiviteden veya bir ürünün tüm yaşam aşamaları boyunca biriken toplam karbondioksit emisyonunun ölçüsüne “kişisel karbon ayak izi” denilmektedir. Kişisel bilincin oluşmasını sağlayarak emisyonların azaltımını sağlamayı amaçlamaktadır çünkü kurumların da temelinde insan vardır. Kişisel karbon ayak izi iki ana parçadan oluşur. Biri; birincil karbon ayak izi, kişilerin evlerinde kullanılan elektriğe, yakıt ve yapmış oldukları araçlı (araba, uçak gibi) yolculuklara bağlı tüketilen fosil yakıtların yaratmış olduğu CO₂ (Karbondioksit) emisyonlarının ölçüsüdür. Diğer; ikincil karbon ayak izi kişilerin kullandıkları ürünlerin tüm yaşam döngüsünü yani, imalatından en son bozunumlarına kadar olan süreçteki dolaylı CO₂ emisyonlarının ölçüsüdür (Bekiroğlu, 2011: 6).

²⁸ CDP, iklim değişikliğinin etkilerini azaltmak ve doğal kaynakları korumak amacıyla iş dünyasının işleyiş şeklini değiştirmek üzere çalışır (<http://cdpturkey.sabanciuniv.edu/tr>, E.T: 19.07.2017).

2.11.2. Kurumsal Karbon Ayak İzi

Yapılan işin niteliğine göre değişkenlik gösterse de, en çok karbon ayak izinin kurumlar tarafından üretildiğini söylenebilir özellikle enerji ve akaryakıt temelli çalışan kurumların neden olduğu karbondioksit oluşumu çok ciddi boyutlara ulaşması mümkün. Kimi kurumların bir günlük rutini, binlerce insanın yıllarca ürettiği karbondioksit düzeyinde karbon ayak izi miktarına eşit olabiliyor (www.karbonayakiziniziazaltin.com (CO2), E.T: 20.07.2017). Bundan dolayı kurumlarda bütün dünya ve gelecek nesiller için bu emisyonu azaltmak için gerekli tedbiri alıp stratejiyi uygulaması gerekmektedir.

Kurumsal karbon ayak izi, kurumların yıllık faaliyetlerine bağlı emisyonları gösteren kavramdır. İki ana parçadan oluşur; (doğrudan) birincil ayak izi ve (dolaylı) ikincil ayak izi. Birincil ayak izi, fosil yakıtlarının yanmasından ortaya çıkan doğrudan CO2 salımlarının ölçüsüdür. İkincil ayak izi ise, üretilen ve kullanılan ürünlerin tüm yaşam döngüsünden bu ürünlerin imalatı ve sonunda bozulmalarıyla ilgili olan dolaylı CO2 salımlarının ölçüsüdür (Ürker ve Çobanoğlu, 2012: 68).

Karbon ayak izi azaltma yöntemleri şunlardır (TSKB (www.cevreciyiz.com), E.T:11.05.2017; www.karbonayakiziniziazaltin.com, E.T: 22.07.2017);

- Güneş, rüzgâr enerjisi gibi yenilenebilir enerji kaynakları, tasarruflu ampul, vb. kullanarak elektrik kullanımını, güneş enerjisi kullanarak doğalgaz kullanımını azaltılabilir,
- Ağaçlandırma çalışmalarına katkıda bulunarak dikilen her ağaç için yılda iki kg karbondioksit emilimi sağlanabilir,
- Sera gazı oluşturan faaliyetlerinizi belirleyin ve ne kadar salınım yaptığınızı ölçülebilir,
- Gereksiz elektrik sarfiyatı karbon ayak izi miktarını doğrudan artıran unsurlardan biridir. Kullanım halinde olmayan ve elektrik tüketen her şeyin kapalı tutulması karbon ayak izi miktarını en azaltmasına destek olabilir,
- Isınma ve duşta minimum sıcaklıkta su kullanımı gibi ihtiyaçlara dikkat etmek gereksiz elektrik ve enerji kullanımını önleyebilir,

- Şehir içindeki kimi ulaşımlarını mümkün olduğunca yaya olarak gerçekleştirmeniz karbon ayak izi miktarınızı azaltmanız için ciddi oranda etkisi olabilmektedir,
- Su vb. doğal kaynakları yeterli düzeyde kullanmak, ihtiyaç fazlasından kaçınmak önemlidir,
- Alışveriş sonrası alınan market poşetleri ve gıda ambalajları geri dönüşümlü olmadığı ciddi düzeyde karbon ayak izi üretimine yol açtığından daha dikkatli davranılabilir,
- Evlerde ısınma gibi konularda ekstra enerji gerektiren dezavantajlardan kurtarma amaçlı iyi bir yalıtım sistemine sahip olmak, doğaya karşı oldukça fayda olabilir,
- Enerji tasarrufu özelliği taşıyan ev gereçleri kullanmak örneğin; Tasarruflu ampuller ve A sınıfı enerji tüketen beyaz eşya gibi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.TÜRKİYE'DE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMADAKİ ROLÜ

Sürdürülebilir kalkınma “toplum tükettiğini üretmeye başladığı zaman esas seyrine ulaşmış olur”. Asıl amaç budur; tüketileni üretme çabasında olduğu vakit sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmiş ve gelecek nesillere destek sağlanmış olunur. 2872 sayılı Çevre Kanun’un 2. Maddesine göre; Sürdürülebilir kalkınma, bugünkü ve gelecek kuşakların, sağlıklı bir çevrede yaşamasını güvence altına alan çevresel, ekonomik ve sosyal hedefler arasında denge kurulması esasına dayalı kalkınma ve gelişme sağlanmasıdır (Çevre Kanunu, 1983: madde 2). Bu yüzden kısa süreli kar odaklı olarak düşünülmemeli, uzun vadede fayda getirecek etkenler, küçük çerçevede sadece kar odaklı değil insan ve gelecek odaklı olarak büyük çerçevede düşünülmelidir. Daha genel anlamda bakılırsa ekonominin yanında sosyal ve çevresel yaşantıyı içine alınmalı, gelecek kavramı uzun vade de düşünülmelidir. Sürdürülebilir kalkınma ile bankacılık sektörünün ilişkisi daha önceki bölümde ekonomik, sosyal ve çevresel olarak üç boyutta incelenmiş, konu teorik olarak açıklanmıştır.

Ekonomik boyut; sürdürülebilir kalkınmanın boyutlarından biri olan "ekonomik boyut" ta ki işgücü ve tüketim kavramları aracılığıyla sürdürülebilir kalkınmanın sadece çevre ve tarımla ilgili olmadığını gözler önüne sermiştir (Doğaner Gönel, 2002: 5). Sürdürülebilir kalkınma daha çok sosyal ve çevresel açıdan düşünülüp değerlendirilmesinden dolayı özellikle ekonomi için önemli bir anlam taşıyan "refah" kavramı ile ekonomik boyut ilişkisi konusunda lokomotif görevi görmesine rağmen geri planda kalmıştır.

Bu boyutta nüfus artışı, işgücünün niceliksel ve niteliksel durumu, kişi başına gelir miktarı, teknolojik yenilik gibi kavramlarla ilgilidir (Turan, 2014: 33-34). Diğer taraftan kıt kaynak tüketiminin nesiller tarafından dengeli bir şekilde kullanımı ile sürdürülebilirliğin mümkün olduğunu savunmaktadır (Altun Ada ve

Kılıç, 2014: 204). Ekonomik boyutun sürdürülebilir kalkınmada ki yerinin önemi ne kadar ilgili ve fazla olduğunu gelecek nesillere bırakılacak sermayenin sadece çevre ve sosyal faktörler değil refah kavramının temellerinden biri olan ekonomik faktörle ilişkisi ortadadır. Şuan kullanılan ekonomik faktörlerin, sermayelerin bilinçsiz kullanımı gelecek nesillerimiz için olumsuz yönlü olacaktır.

Çevresel boyut; "çevre" kavramı ele alınırsa; birçok canlının yaşadığı çok büyük bir ekosistem olan çevre üzerinde yaşayan bu canlıların yaşamını devam ettirmesi için en önemli unsurlardan biridir. Ayrıca geçmişten geleceğe birçok kültürel değeri de üzerinde biriktirmektedir ama buna rağmen değeri bilinmeyip özellikle yaşanan küresel sıkıntılarla çok problemlili bir hal almıştır (Yücel, 2003: 100-107). Tüketici olarak ve üretim kaynaklı doğanın ne kadar çok tahrip edildiği, ne kadar fazla çevre problemleri olduğunu görülmektedir. Fakat bunlara sebep olan şeyler için çok fazla çalışma yapılmamasından dolayı sürdürülebilir kalkınmanın çevre boyutu ele alınmaya çalışılmıştır (Alagöz, 2007: 5-7). Gelecek nesiller için kendini yenileyen sonu olmayan en önemli varlıklardan biri olan "toprak" kavramının tahrip edilmeden değerinin bilerek kullanılması gerekmektedir. Yaşamsal kaynak olan yiyecek kavramının, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden olan "açlık ve kıtlık" kavramlarının da çözümüne ancak büyük kaynak ve sermayelerden biri olan topraktan geldiğine inanma bilinci gelecek nesillerimizi düşünerek hareket edilmesini sağlayacaktır.

Sosyal boyut; bu boyut toplum insan hak ve sorumlulukları odaklı bir sistemdir (Tıraş, 2012: 61). Sürdürülebilir kalınma ile ilgili olarak Adam Smith, "Ulusların Zenginliği" isimli eserinde emek kavramı üzerinde durmuş ve sermayenin ekonomik kalkınmaya emek faktörünün büyük yardımı olacağını savunmuş olup ekonomi içinde serbest bir ortamda kendini gösterebileceğini yani; ekonomik boyutun aslında sosyal boyutla ile sağlanabileceğine değinilmiştir (Smith, 2011: 32). Çünkü sağlıklı sosyal ortamın oluşmadığı ortamda refah, nesilleri düşünen bir sistemden yani sürdürülebilirlikten bahsedilemez. Ayrıca şu durumda görülmektedir ki bu ihtiyaçların yanında sosyal ve adalet kavramlarına dikkat edilmelidir. Amaç ekonomik, sosyal ve çevresel faktörlerinin birleşimi olduğu ve bütün olduklarını göstermektir (Alagöz, 2004: 17). Sürdürülebilir kalkınmada her şeyden önce toplumlar arası "eşitlik" kavramı, temel hak ve

hürriyetler, demokratik, güvenli bir çevre ve toplum oluşturulabilmesi gereği bu boyuttan sorumluluğu altına girmektedir. Bu gibi daha birçok kavramın şimdi ki ve gelecek toplumların sağlığı, refahı için düzenlenmesi sonrada uygulanması gerekmektedir.

Üçüncü bölümde bu boyutların uygulamada bankacılık sektörü alanında nasıl gerçekleştirilmeye, destek sağlanmaya çalışıldığına, uygulamalarda ve projelerde nelerin gerçekleştirildiğine incelenmektedir. İlk olarak ekonomik boyut iki kapsamda yani krediler bölümünde Türkiye’de ki bankacılık sektöründe ki bazı krediler değerlendirilecek. Sonrasında yıllara göre tablo şeklinde olumlu ve olumsuz yönleri ortaya koyularak yorumlanacaktır. Ekonomik boyutun diğer kısmı ve sosyal, çevresel boyutta ise Türkiye’ de ki bankacılık sektöründe ne gibi çalışmalar yapıldığı hangi uygulamalar ve projeler gerçekleştirildiğine bakılacak ve kısım kısım sayısal verilerle açıklanacaktır. Türkiye’de ki bankalar sürdürülebilir kalkınma sorumluluğunu yerine getirme amaçlı sürdürülebilirlik raporları her yıl yayımlamaktadırlar. Bu durum Türkiye Banklar Birliği tarafından desteklenen ve bankalara önerilen bir durum olmasına rağmen zorunluluk getirilmemiştir. Türkiye’de ki bazı bankaların yayımlamış olduğu sürdürülebilirlik raporunda proje göre bu bölüm değerlendirilecektir. Ayrıca finansal destek amaçlı verilen bazı kredilerin sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile ilişkisi ıncelecektir.

3.1. Ekonomik Boyut

3.1.1. Bankacılık Sektörü

Ekonomik boyut çalışmada iki şekilde ele alınmaktadır. İlk olarak genel anlamda bankacılık sektörünün günümüzde ki sayısal verileri BDDK’dan elde edilen bilgiler birleştirilerek oluşturulan grafikler ile Türkiye’de banka, şube ve personel sayıları değerlendirilmiştir. Sürdürülebilir kalkınmada şube, çalışan fazlalığı ile enerji, elektrik, su, malzeme vb. sarfiyatlarının bankalarda kurum, şube, personel sayısı ile doğru orantılı olma olasılığı mevcut olduğudur.

Grafik 1’de görüldüğü gibi Türkiye’de Bankacılık sektöründe 2017 Mart ayı itibari ile 13 kalkınma ve yatırım, 34 mevduat ve 5 katılım bankası olmak üzere toplamda 52 adet banka bulunmaktadır.

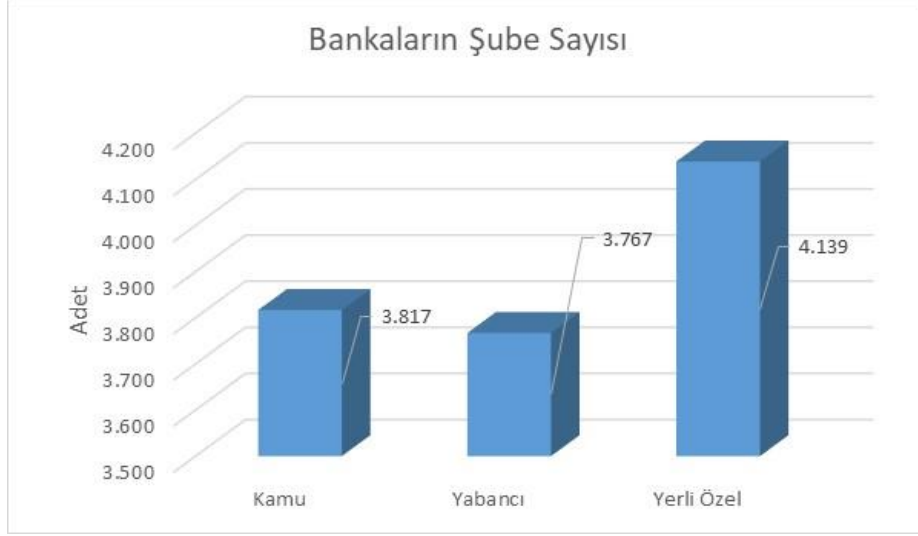

Grafik 1. Türkiye’de ki Banka Sayılarının Türlerine Göre Dağılımı (Mart 2017)

(Kaynak: www.bddk.org.tr, E.T: 30.07.2017)

Grafik 2’de ise daha derine indirgenerek şube sayıları değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu bankaların kamuya ait 3.817 adet, yerli özele ait 4.139 adet ve yabancı sermayeli 3.767 adet banka şubesi toplamda 11.723 adet şube bulunmaktadır şube sayılarındaki fazlalıkla şubede kullanılan malzeme, elektrik, enerji, su vb. kullanımların doğru orantılı olarak fazla olacağı varsayımı gösterilerek etki ihtimali görselleştirilmektedir.

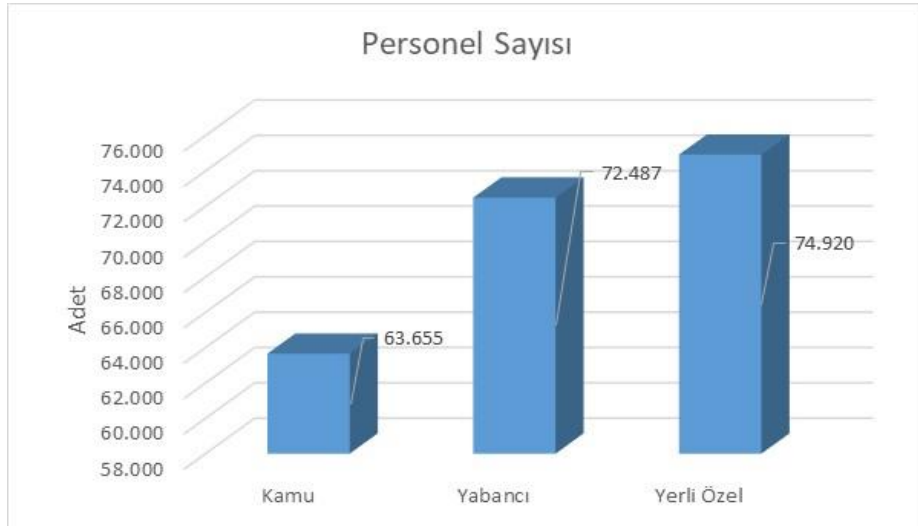
BDDK’ da yayınlanan Mart 2017 Temel Gösterge verilerine bakıldığı zaman banka sayısı ve şubeleri bu şubelerde faaliyet gösteren personel sayısının ne kadar fazla olduğu görülmektedir. Bu yüzden sürdürülebilir kalkınma ele alınırken sadece kişiler olarak değil kurumlar, bankalar ve işletmeler ele alınmıştır. Banka sayısı, şube ve çalışan sayısı fazlalığı gerçekleştirilen en ufak tasarrufun genel olarak etkisinin büyük olacağını ifade etmektedir. Bu yüzden elektrik, su ve kâğıt gibi giderlerin gereksiz kullanımından kaçınılmalıdır. Türkiye’de 52 adet bankanın, 11.723 adet şubenin ve 211.062 personelin gereksiz sarfiyattan kaçınılması demek giderlerde büyük bir azalma sağlayacaktır. Örneğin; 2015 yılında 12.380 TL olan bankaların elektrik giderleri 2016 yılında 13.262 TL’ ye yükselmiştir (www.tbb.org.tr, E.T: 30.07.2017).

Grafik 2. Türkiye’de ki Banka Şubelerinin Türlerine Göre Dağılımı (Mart 2017)

(Kaynak: www.bddk.org.tr, E.T: 30.07.2017)

Grafik 3’de görüldüğü üzere Türkiye’de kamu bankalarında 63.655, yerli özel bankalarda 74.920, yabancı bankalarda 72.487 olmak üzere toplamda 211.062 kişi çalışmaktadır. Toplamda 200 binin üzerinde çalışan mensubuna sahip olan bankaların personel banka ve şube sayısında olduğu gibi personel adet fazlalığına göre enerji, elektriktir, faks cihazı kullanımı, kâğıt, toner, su vb. kullanım görülebileceği grafiksel olarak ifade edilmektedir.

Grafik 3. Türkiye’de ki Bankalarda ki Personel Sayısı (Mart 2017)

(Kaynak: www.bddk.org.tr, E.T: 30.07.2017)

Banka, şube, personel sayısı artışı ile kullanılan enerji, elektrik vb. kullanımlarda ki artış görülmektedir. Sürdürülebilir kalkınmada gelecek nesiller için bir kişinin bile fazla su, enerji, elektrik vb. kullanımı önemliyken binlerce şube ve personeli yönlendirmek ve gereksiz kullanımından kaçınmak ne kadar önemli olduğu gözler önündedir. Bundan dolayı şirketlerin, kurumların ele alınan bankacılık sektörünün sürdürülebilir kalkınmanı sağlanmasına yönelik önlemler alması gerekli görülmektedir.

Tablo 1. Türkiye'deki bankaların Aktif Büyüklüklerine göre sıralama (2017 Haziran)

Banka	Kuruluş Yılı	Toplam Aktifler	Toplam Krediler ve Alacaklar*	Toplam Mevduat	Toplam Özkaynaklar	Ödenmiş Sermaye	Net Dönem Kar/Zararı	Bilanço Dışı Hesaplar	Şube Sayısı (Adet)	Çalışan Sayısı (Adet)
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	1863	399.947	270.855	241.471	43.341	5.100	4.336	1.337.776	1.813	24.709
Türkiye İş Bankası A.Ş.	1924	340.510	224.577	191.289	39.935	4.500	2.887	842.962	1.372	24.776
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	1946	308.683	201.495	175.574	38.008	4.200	3.080	1.599.726	959	19.345
Akbank T.A.Ş.	1948	290.562	172.394	173.220	35.680	4.000	2.906	1.572.129	840	13.865
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	1944	265.125	181.230	159.330	28.491	4.347	1.893	1.290.395	908	18.406
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	1938	264.808	180.456	172.287	23.821	1.250	2.228	1.006.136	969	17.771
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	1954	236.623	168.323	141.341	21.615	2.500	2.121	2.006.440	927	16.006
Finans Bank A.Ş.	1987	116.437	73.913	64.610	11.212	3.150	810	920.173	588	11.925
Denizbank A.Ş.	1997	110.973	70.421	70.505	11.804	3.316	986	710.935	704	12.833
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	1927	80.365	59.958	51.633	8.401	2.204	590	358.857	515	9.541
Türk Eximbank	1987	70.698	66.147	0	5.476	3.700	272	113.484	6	637
ING Bank A.Ş.	1984	49.267	36.962	25.160	5.266	3.486	433	354.997	266	5.086
Odea Bank A.Ş.	2011	37.439	26.781	28.382	3.616	3.289	150	161.169	52	1.670
Şekerbank T.A.Ş.	1953	27.020	18.543	17.004	2.591	1.158	52	546.415	273	3.597
HSBC Bank A.Ş.	1990	26.759	14.715	19.336	2.373	652	93	195.775	89	2.819
Toplam	29353	2.625.216	1.766.770	1.531.143	281.629	46.853	22.836	13.017.370	10.281	182.986

Kaynak: www.tbb.org.tr, E.T: 18.11.2017

Tablo 1'de verilen bilgilere göre 2017 Haziran dönemine ait Türkiye'de aktif büyüklüğüne göre ilk on beş banka sıralaması yer almaktadır. İlk başta ekonomik boyut çerçevesinde krediler başlığı altında bankaların sağladığı bazı krediler ele alınıp değerlendirilecektir. İkinci olarak; ekonomik, sosyal ve çevresel boyut başlıkları altında Türkiye'de aktif büyüklüklerine göre ilk on beş bankanın oluşturduğu proje ve çalışmalardan verilere ulaşılabildiği kadarıyla değerlendirilecektir.

3.1.2. Krediler

Kredi; bir bankanın yapacağı istihbarat sonucunda, gerçek veya tüzel kişilere yasaları, iç politikaları ve kendi kaynakları da göz önünde alarak, teminat

karşılığı ve teminatsız olarak para, teminat veya kefalet vermek şeklinde sağlanan olanak ve limitlerdir (Balkaş, 2004: 4).

Bankacılık sektörü bilindiği üzere krediyle işlem sürdüren ve sağlamış olduğu kredilerle toplumu ekonomiyi derinden etkileyen bir sektördür. Sağlamış olduğu bir kısım kredi türü ele alınarak sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile olan ilişkisi çerçevesinde olumlu ve olumsuz etkileri açıklanacaktır

Tabloda sürdürülebilir kalkınmaya yönelik olarak değerlendirilmek üzere ele alınacak olan krediler şu şekildedir (<http://ebulten.bddk.org.tr>, E.T: 18.06.2017);

- Tarım Kredisi
- Avcılık Kredisi
- Turizm Kredisi
- KOBİ Kredisi
- Kredi Kartı
- Enerji Üreten Madenlerin Çıkarılması Kredisi
- Kereste-Orman Ürünleri Kredisi

Tablo 2. Bankacılık Sektörü Tarafından Verilen Bazı Krediler (Bin TL)

	Tarım Kredisi	%	Avcılık Kredisi	%	Turizm Kredisi	%	KOBİ Kredisi	%	Kredi Kartı	%	Enerji Üreten Madenlerin Çıkarılması Kredisi	%	Kereste-Orman Ürünleri Kredisi	%	Toplam
2007	7860,94	19,58	17,26	0,04	4996,94	12,44	63,53	0,16	25171,40	62,69	1503,95	3,75	540,24	1,35	40154,26
2008	10666,34	20,49	12,17	0,02	6903,34	13,26	81,99	0,16	31595,05	60,68	2061,98	3,96	744,36	1,43	52065,22
2009	13517,38	21,59	15,94	0,03	8076,36	12,90	79,99	0,13	37632,59	60,12	2626,23	4,20	649,00	1,04	62597,50
2010	16376,00	22,46	10,96	0,02	9007,24	12,35	92,61	0,13	43068,71	59,06	3662,46	5,02	708,17	0,97	72926,15
2011	24971,43	26,54	14,54	0,02	12920,92	13,73	136,20	0,14	51671,30	54,92	3389,91	3,60	988,56	1,05	94092,86
2012	30427,31	25,48	21,80	0,02	15953,47	13,36	167,16	0,14	67018,64	56,12	4809,92	4,03	1016,96	0,85	119415,25
2013	32301,92	22,02	21,54	0,01	20171,94	13,75	221,39	0,15	87208,51	59,46	5590,05	3,81	1155,57	0,79	146670,92
2014	37213,90	22,14	35,33	0,02	28083,69	16,71	287,62	0,17	93609,44	55,69	7632,13	4,54	1228,44	0,73	168090,54
2015	49572,49	25,86	59,09	0,03	38340,62	20,00	356,92	0,19	92970,35	48,51	8908,10	4,65	1460,34	0,76	191667,92
2016	65753,98	29,05	67,61	0,03	44974,82	19,87	397,12	0,18	103761,07	45,84	9895,07	4,37	1488,53	0,66	226338,20
2017	78282,85	29,94	70,08	0,03	58069,10	22,21	467,06	0,18	111688,05	42,71	11340,07	4,34	1568,66	0,60	261485,87
Ortalama	33358,59	24,10	31,48	0,02	22499,86	15,51	213,78	0,16	67763,19	55,07	5583,62	4,21	1049,89	0,93	130500,42

Kaynak: www.bddk.org.tr, E.T: 15.06.2017

Türkiye'deki bankacılık sektöründe verilen bazı kredilerin sürdürülebilir kalkınmaya yapabileceği muhtemel olumlu veya olumsuz etkileri tablo 2'deki veriler yardımıyla incelenmeye çalışılmaktadır. 2007-2017 dönemi verilen ortalama kredi miktarlarına bakıldığında, toplam kredilerin %24,10'unu tarım kredisi; %0,02'sini avcılık kredisi; %15,51'ini turizm kredisi; %0,16'sını KOBİ

kredisi; %55,07'sini kredi kartı; %4,21'ini enerji üreten madenlerin çıkarılması kredisi; %0,93'nü kereste-orman ürünleri kredisinin oluşturduğu görülmektedir.

Bu kısımda sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile bankacılık sektörünün vermiş olduğu bazı kredilerin ilişkisi teker teker incelenecektir. Bu hedefleri gerçekleştirme yolunda bankacılık sektörünün etkilerine değerlendirilecektir.

3.1.2.1. Tarım Kredisi

Türkiye için doğada hazır halde bulunan büyük sermayelerinden ve üretimin ana kaynağı olan tarım ile sürdürülebilir kalkınma arasındaki ilişki sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda incelenecek olursa; yoksulluğun bütün hallerinin ortadan kaldırılması (hedef 1), sürdürülebilir tarımın desteklenmesi ve diğer taraftan açlığın sona erdirilmeye çalışılması, gıda güvenliğinin sağlanması ve daha iyi bir şekilde beslenme güvencesinin sağlanması (hedef 2), sürdürülebilir tüketimi ve üretimi sağlamak şeklindeki hedefler tarım ile birebir ilişkili olduğu görülebilmektedir (hedef 12) (<http://unesco.org.tr>, E.T. 20.09.2017). Tarım ve toprak temalı iki sermayeye sahip çıkıp tahrip etmeden verim alınabilecek şekilde sadece şuan ki toplumun açlık ve kıtlık sorununa çözüm odaklı olurken gelecek nesilleri de düşünerek bizden sonra bu sermayeleri kullanacak toplumların olacağı bilinci ile hareket edilmesi gereklidir ki sürdürülebilir kalkınma sağlanabilsin (Kıymaz, 2016: 990).

Sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile bankacılık sektörünün sağlamış olduğu bazı krediler arasında ilişki mevcuttur. Bunlardan biri olan tarım kredisi sürdürülebilir kalkınma hedeflerini gerçekleştirme yolunda büyük öneme sahip olduğu sürdürülebilir kalkınma hedeflerinde olduğu gibi açlık, yoksulluk, kıtlık gibi kavramları ortadan kaldırmak için tarım ve toprak sermayesinin büyük önemi olduğu görülmektedir. Bankalarda tarım ve üretimi destekleme amaçlı verdiği tarım kredisi etkileşimin önemli bir örneğidir. Çünkü verilen tarım kredileri ile sürdürülebilir kalkınmaya yani çiftçilere, tarıma, üretime yönelik olarak sağlanan kredi desteği önemli bir yer taşımaktadır. Tarım kredisi ile sürdürülebilir kalkınmaya pozitif etki sağlayan şart ve koşullar oluşturacak şekilde kredi verilmektedir. Toplum toprak kullanımında, sınırsız üretim sağlamada ve tükettiğini üreten bir nesil anlayışın kazandırma da, daha bilinçli hareket edebilen

toplumlar kazandırmada büyük etkisi olacağı ve vereceği krediler ile toplumu yönlendirebilmesi ile bankacılık sektörünün sağlamış olduğu tarım kredisinin sürdürülebilir kalkınma ile ilişkisini açıklamaktadır.

Tablo 2’de ve grafik 4’te görüldüğü gibi 2007-2017 yılları arası verilen toplam kredi miktarı 130500,422 TL’dir. 2007 yılında ki toplam kredi miktarı 40154,26 TL’dir ve bu miktar içindeki tarıma yönelik sağlanan kredi miktarı ise 7860,94 TL’dir. Toplam Kredi içinde ki miktarına bakıldığı zaman 2007 yılı içerisinde iyi bir orana sahip olduğu söylenebilir. Fakat tabi ki bu sayının artırılması toplumu bilinçli tarıma teşvikte çok daha yarar sağlayacaktır. Yüzdeler değeri 2011 yılında %26,54 iken bu durum 2012 yılında %25,48’e düşmüştür. Sürdürülebilir kalkınmada bu derece etkili olan finans kurumlarından bankacılık alanın sağlamış olduğu kredi miktarı yıllara oranla verilen krediler içinde yüzdeler değerinin düşmesi sürdürülebilir kalkınmaya yönelik negatif bir durum olmuştur. 2014 yılı toplam temel alınan kredi miktarı 168090,54 TL iken tarım kredi miktarı 37213,90 TL olmuştur.

Grafik 4. Türkiye’de Tarım Kredisi Miktarları (2007-2017)

(Kaynak: Tablo 2’deki verilerden yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Devam eden yıllarda 2017 tarihine kadar yüzdeler oran ilerlemeye devam etmiştir ve 2017 yılında toplam ele alınan kredi miktarı 261485,87 TL iken bu kredi miktarı içindeki tarım kredisini 78282,85 TL’dir. Genel ortalamaya baktığımız zaman ele alınan krediler içerisinde ki payı ile 33358,59 TL olarak ikinci sırada

gelmektedir. Toplam kredi miktarı artıkça bu kredi miktarı içinde ki tarım kredi payı 2011-2013 arası yüzdeler olarak azalma görülse de genel olarak 2007-2017 yılları toplam kredi ve bu kredi içinde ki tarım kredisinin artış eğiliminde olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak sürdürülebilir kalkınmaya çözüm üretme sürecinde tarımın etkisini bazı hedeflerde görülmektedir. Bankacılık sektörünün sağladığı tarım kredisi ile bu hedeflerin gerçekleştirilmesine destek sağlamaktadır. Buna bağlı olarak tarım kredi miktarının artırılması sürdürülebilir kalkınma için önem arz ettiği söylenebilir.

3.1.2.2. Avcılık Kredisi

Doğada her şey bir denge halindedir ve tek canlı çeşittinin yok olması bile yaşamın dengesini büyük oranda olumsuz etkileyerek bozulmasına sebep olabilmektedir. Bundan dolayı gelecek nesillere sağlıklı bir yaşam bırakılması için önce temiz, sağlıklı, yaşanılabilir bir çevre sağlanması gerekmektedir. Öyle ki toplum tarafından bu çevre gelecek diğer nesillere sağlıklı bir şekilde teslim edilebilsin. Bu durumun gerçekleşebilmesi doğal dengenin bozulmadan ilerleyebilmesi ile mümkündür. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesinde gelecek nesillere uzun ömürlü sağlıklı bir yaşam verebilmek için doğanın dengesine dikkat edilmek zorundadır. Avcılık hayvan ölümüne sebep olduğu için canlı sayısında ki azalma veya hayvan neslinde ki tükenme yaşadığımız hayatın dengesi için olumsuzluk taşımaktadır. Sürdürülebilir kalkınmada gelecek nesillere bırakılacak temiz ve yaşanılabilir bir dünya için avcılık faaliyetleri engellenmelidir. Vermiş olduğu zarardan dolayı bankacılık sektörü avcılık kredisi başlığı altında su ürünleri yetiştiriciliğine, aracılığa, sığır-besli yetiştiriciliği vb. şekillerde destek vermektedir.

Örneğin; QNB Finansbank Su Ürünleri Avcılığı Yatırım Kredisi ile su ürünleri yetiştiriciliği ve avcılığı yatırımlarınız için gerekli olan avlanma-yetiştirme araç ve gereçlerinin yanı sıra, üretme havuzları, işletme binaları ve bunları tamamlayıcı nitelikteki sabit makineler için gerekli olan finansman desteği sağlanmıştır (<http://www.qnbfinansbank.com>, E.T: 20.09.2017). Diğer bir örnek daha verilirse, Şekerbank'ın bu başlık altında sağladığı kredilerden biri olan Süt

Sığırcılığı ve Besicilik Kredisi altmış aya varan vade ve yılda bir ödeme imkânı sağlamaktadır. Ayrıca; Besi Hayvancılığı Kredisinde hayvan alımlarının kredilendirilmesi on sekiz ay vade ile sınırlıdır, kredi ile temin edilecek hayvanların Türkvat Kayıt Sistemine²⁹ kayıtlı, Damızlık Belgesine sahip olması gerekir, süt hayvancılığında en az beş baş ve üzeri, besicilikte en az on baş ve üzeri hayvana sahip olan ya da kredilerimiz ile kapasitesini minimum bu seviyeye çıkartacak işletmelere kullanılır (<http://www.sekerbank.com.tr>, E.T: 20.09.2017).

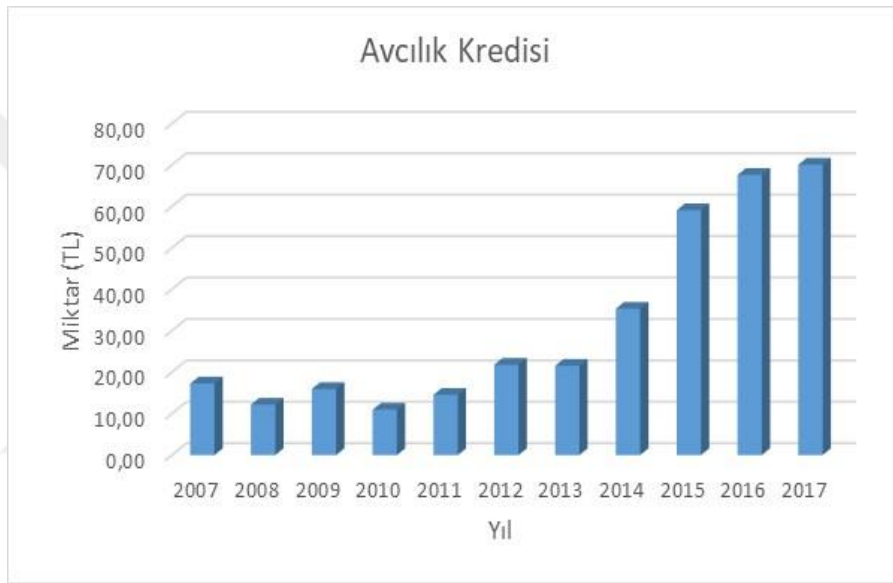
Avcılık kredisi başlığı altında balıkçılık, arıcılık, besi hayvancılığı gibi faaliyetlere finansal destek sağlamaktadır. Bu gibi doğada hazır halde insanlık için önemli kaynak ve sermayelerden olan hayvanlardan zarar vermeden, nesillerini tüketmeden gıda ve ekonomik olarak yarar sağlayabilenlerdir. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden olan:

Her tür yoksulluğu, nerede olursa olsun sona erdirmek (Hedef 1), açlığı bitirmek, gıda güvenliğini sağlamak, beslenme imkânlarını geliştirmek ve sürdürülebilir tarımı desteklemek (Hedef 2), insanların sağlıklı bir yaşam sürmelerini ve herkesin her yaşta refahını sağlamak (Hedef 3), sürdürülebilir ve kapsayıcı ekonomik kalkınmayı sağlamak (Hedef 8), tam ve üretici istihdamı ve insan onuruna yakışır işleri sağlamak, sürdürülebilir tüketimi ve üretimi sağlamak (Hedef 12), okyanusları, denizleri ve deniz kaynaklarını sürdürülebilir kalkınma için korumak ve sürdürülebilir şekilde kullanmak (Hedef 14), karasal ekosistemleri korumak, restore etmek ve sürdürülebilir kullanımını sağlamak, ormanların sürdürülebilir kullanımını sağlamak, çölleşme ile mücadele etmek, toprakların verimlilik kaybını durdurmak ve geriye çevirmek ve biyoçeşitlik kaybını durdurmak (Hedef 15) (<http://unesco.org.tr>, E.T: 20.09.2017) şeklinde ki sürdürülebilir kalkınma hedefleri kıtlık, yoksulluk, açlık, kara ve deniz ekosistemini tahrip etmeden sürdürülebilir gıda ve ekonomik altyapılı üretim sağlayarak hem şimdiki toplumların refah seviyeleri yükseltilmiş olurken, hem de gelecek nesillerin refah seviyelerine dokunmamış olunur. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri süresince bankacılık sektörü sağladığı avcılık kredisi başlığı altında

²⁹ Türkvat Kayıt Sistemi: Tüm hayvan türlerinin tek bir sistemde kaydedileceği Hayvan Kayıt Sistemi (<http://www.tarim.gov.tr>, E.T: 20.09.2017).

üretime, besi, arıcılık, balıkçılık gibi çeşitli hayvancılıkların sürdürülebilir olmasına dolaylı destek sağladığı söylenebilmektedir.

Tablo 2 ve grafik 5'te görüldüğü gibi 2007 yılında toplam temel alınan kredi miktarı 40154,26 TL'dir. Bu miktarın içinde avcılık kredisine ayrılan kısmı 17,26 TL'dir. 2008 yılı toplam kredi miktarı 52065,22 TL'ye artarken iken avcılık kredisi payı 12,17 TL'ye düşmüştür. Toplam baz alınan kredi miktarları içinde ki payı yıllara göre yüzdelik oranla düşme ve artmalar küçük miktarlarda olsa da sonuç olarak sürdürülebilir kalkınma için azalma olması olumlu bir gelişme olsa da tamamen ortadan kalkmaması negatif yönlüdür.

Grafik 5. Türkiye’de Avcılık Kredisi Miktarları (2007-2017)

(Kaynak: Tablo 2’deki verilerden yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Tablo 2’de 2010 yılı ile 2012 yılı avcılık kredisi yüzdelik oranı % 0,02’dir. 2015 yılı toplam kredi miktarı 191667,92 TL, avcılık kredisi miktarı 59,09 TL gibi büyük bir artış yaşamıştır ve 2015 yılından 2017 yılına kadar yüzde oran % 0,03 olarak seyretmiştir. Son olarak 2017 yılı toplam temel alınan kredi miktarı 261485,87 TL iken, bu payın içindeki avcılık kredisi miktarı 70,08 TL’ye yükselmiştir. Genel ortalaması temel alınan krediler içinde 31,48 TL ile en son sırada yerini almaktadır. Görülmektedir ki ele alınan diğer kredi miktarlarına oranla daha düşük ortalama sahip olsa da sürdürülebilir kalkınma hedeflerini gerçekleştirme süresince avcılık kredisi adı altında bankacılık sektörü bu

hedeflerin bazılarını gerçekleştirebilmede dolaylı destek sağlaması ve bazı hedeflerle olan ilişkisi bulunduğu söylenebilir.

Sonuç olarak avcılık kredisi adı altında hayvancılık, gıda ve üretime sağladığı destekle refah seviyesini yükseltmeye yardımcı olabilmektedir. Gelecek nesillerinde refah seviyelerini artırma imkânı veren arıcılık, tavukçuluk, besli-sığır hayvancılığı, balıkçılık gibi üretimi destekleyen, açlığı ve yoksulluğu azaltarak geçim kaynağı oluşturmakta olup diğer taraftan bu hayvanların nesillerini devam ettirme olanağı verip hayvancılık alanında üretimde sürdürülebilirlik sağlamaya dolaylı destek sağlayabildiği için bu kredi türü olumlu etkisi olup miktarı ele alınan diğer kredilere oranla daha az olduğundan artırma odaklı olunmasında daha fazla yarar olduğu söylenebilir.

3.1.2.3. Turizm Kredisi

Ele alınan diğer bir kredi türü turizm kredisidir. Türkiye’de coğrafi konumdan dolayı dört mevsimin yaşanması, üç tarafının denizlerle çevrili olması ve güneş avantajının fazla olduğu bir ülke konumunda olduğu için sürdürülebilir kalkınma açısından önemli bir yer tutmaktadır. Turizm, deniz ve güneş gibi doğada hazır bulunan ve sonu olmayan bu kaynakları temiz ve sağlıklı yararlanılarak ekonomide insan refahına katkı sağlanırken diğer taraftan gelecek nesillerin yararlanabilmesine olanak oluşturacak şekilde kullanabilmek sürdürülebilir kalkınma da dikkat edilmesi gereken konulardan biri haline gelmiştir.

Finans sektörlerinden bankacılık, ekonomik gelir endeksi olarak yüksek kazanç sağlayan faktörlerden biri olan ve gücünü temelde doğada sonu olmayan hazır halde bulunan kaynaklardan alan turizm sektörüne sağlanan kredi sürdürülebilir kalkınmada ekonomik boyuta yönelik en büyük finansal desteklerden biridir. Çünkü doğada hazır olarak bulunan ve sonu olmayan bu kaynaklardan yararlanmak, şuan ki toplum için fayda sağlarken gelecek nesillerin imkânını elinden almadan kaynak kullanımı sağlandığından turizme yönelik destek sürdürülebilir kalkınmaya sağlanan destek olduğu söylenebilir. Yani sürdürülebilir kalkınma sürecinde bankacılık sektörünün sağladığı pozitif yönlü

kredi çeşitlerindedir. Turizm kredisi ekonomik anlamda ülkenin en iyi kazanç ile ekonomi sektörüne katkı sağlamaktadır.

Sürdürülebilir kalkınma ile turizm arasında ilişki için sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden bazıları; her tür yoksulluğu, nerede olursa olsun sona erdirmek (Hedef 1), sürdürülebilir ve kapsayıcı ekonomik kalkınmayı sağlamak, tam ve üretici istihdamı ve insan onuruna yakışır işleri sağlamak (Hedef 8), sürdürülebilir tüketimi ve üretimi sağlamak (Hedef 12), okyanusları, denizleri ve deniz kaynaklarını sürdürülebilir kalkınma için korumak ve sürdürülebilir şekilde kullanmaktır (Hedef 14) (<http://unesco.org.tr>, E.T: 20.09.2017). Bu maddelerde yer alan sorunlarına çözüm odaklı olabilecek başlıklardan biri olan turizm, doğada hazır halde bulunan kaynaklar ile ekonomiye katkı sağlanmaktadır. Ülkeye yabancı girişi sağlanarak döviz elde edilen kaynak olarak Türkiye’de yoksulluk, açlık, kıtlık sorunlarını kaldırmada yardımcı olabilecektir. Bankacılık sektörleri ile finansal destek, makine-teçhizat sağlama gibi birçok paketler, ürünler oluşturan bankaların dolaylı desteği fazla olduğu söylenebilir. Yani bankalar sağladıkları kredi, proje destekleri ile turizm kredisi ile turizmin sürdürülebilirliğine destek sağlamaktadır.

Örneğin; Turizm Yatırım Kredileri başlığı altında Türkiye İş Bankası, yeni tesis veya kapasite artırımına dönük ilave bina alımı veya yapımı ya da makine/ekipman gibi yatırımlarını finansmanı için aylık eşit taksit ödemeli veya nakit girdilerin yoğun olduğu dönemlere göre ayarlanabilen esnek geri ödeme planlı olarak, uygun faiz oranları ve altmış aya varan vadelerle yatırım kredisi kullanmaktadır (<http://www.isbank.com.tr>, E.T:20.09.2017). Ziraat Bankası’na bakıldığında, turizm ve turizm ile işbirliği içinde çalışan sektörlerle yönelik hazırlanan Turizm Destek Paketi çerçevesinde sektörün yatırım kredileri desteklenirken, kısa, orta ve uzun vadeli işletme finansmanı kredisi de sağlanmaktadır. Yatırım kredileri, “yeni yatırım” ve “yenileme kredileri” olmak üzere sektörün ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanmıştır. Esnek vade, ödemesiz dönem ve uygun faiz seçeneklerini içeren Turizm Destek Paketi tüm sektöre hizmet vermektedir (<http://www.ziraat.com.tr>, E.T:20.09.2017) şeklinde diğer bankalarda benzer ürün paketleri kullanılmaktadır.

Tablo 2 ve grafik 6’da incelendiği üzere 2007 yılında ki toplam kredi miktarı 40154,26 TL olup bu miktar içindeki turizme yönelik sağlanan kredi miktarı ise 4996,94 TL’dir. 2010 yılında toplam kredi 72926,15 TL iken turizm kredisi miktarı 9007,24 TL, 2011 yılında toplam kredi 94092,86 TL’dir turizm kredi miktarı 12920,92. 2013 yılı toplam kredi miktarı 146670,92 TL turizm kredi miktarının payı 20171,94 TL. 2013 yılından sonra yüzdeler olarak daha yüksek artışlar seyrettiği görülmektedir. Bu durum 2017 yıllara doğru devam etmiştir bu artış ve toplam baz alınan krediler içinde ki turizm kredisi payı yüzdeler değerlerden de görüldüğü üzere 2017 yılına kadar daha yüksek artışlar içinde olmuştur. Bu durum son yıllara doğru turizme verilen önemini ve Türkiye ekonomisinde ki yerini göstermektedir.

Grafik 6. Türkiye’de Turizm Kredisi Miktarları (2007-2017)

(Kaynak: Tablo 2’deki verilerden yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Tablo 2’de son yıl da yani 2017’de toplam ele alınan kredi miktarı 261485,87 TL iken bu miktar içerisindeki turizm kredisi 58069,10 TL olarak yer almaktadır. Bu durum turizmin ilerlemesine destek sağladığı için sürdürülebilir kalkınmaya yönelik olumlu etki ettiği söylenebilir. Baz alınan krediler içinde genel ortalaması 22496,86 TL ile üçüncü sırada gelmektedir.

Sonuç olarak sürdürülebilir kalkınma hedefleri gerçekleştirmek, yukarıda verilen maddeleri sağlamak için turizm gibi kaynağını doğada hazır halde bulunan ve gelecek nesillerde bırakılabilecek sınırsız sermayelerimizden olan deniz, kum,

güneş, kar gibi faktörleri Türkiye'nin coğrafi konumundan yararlanarak bunu ülke ekonomisine katkıya dönüştürmek ve gelecek nesillere de sürdürülebilirliğini sağlayabilmede bankacılık sektörünün finansal olarak turizm kredisi ile destek verdiği için sürdürülebilir kalkınma hedeflerini gerçekleştirmede turizm kredilerinin önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Ele alınan kredilerde turizm kredisi genel ortalama olarak üçüncü olarak yer alması olumlu bir etki olması yönünde değerlendirilebilir.

3.1.2.4. KOBİ Kredisi

Kredi çeşitlerinden bir diğeri olan KOBİ kredisi³⁰, öncelikli olarak küçük, orta ölçekli işletmelerde finansal olarak kendine yetemeyecek kapasitede olan işletmelere verilen kredilerdir. Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere (KOBİ) yönelik verilen krediler sürdürülebilir kalkınma da ise şu şekilde örneklendirilebilir; yenilenebilir enerji üretme odaklı bir işletmeye finansal anlamda destek sağlamak için verilen finansal yardım sürdürülebilir kalkınmanın yönelik çok olumlu bir etkidir. Yani KOBİ kredisi de sürdürülebilir kalkınmaya yönelik bazı doğrultularda pozitif yönlü bir kredi türüdür.

Ayrıca sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden; herkes için erişilebilir, güvenilir, sürdürülebilir ve modern enerji sağlamak (Hedef 7), sürdürülebilir ve kapsayıcı ekonomik kalkınmayı sağlamak, tam ve üretici istihdamı ve insan onuruna yakışır işleri sağlamak (Hedef 8), dayanıklı altyapı inşa etmek, sürdürülebilir ve kapsayıcı sanayileşmeyi ve yeni buluşları teşvik etmek (Hedef 9), sürdürülebilir tüketimi ve üretimi sağlamak (Hedef 12), sürdürülebilir kalkınma için barışçıl ve herkesi kucaklayan toplumları teşvik etmek herkesin adalete erişimini sağlamak, her seviyede etkin, hesap verebilir ve kucaklayıcı kurumlar inşa etmek (Hedef 16), sürdürülebilir kalkınma için küresel ortaklığın uygulama araçlarını güçlendirmek ve küresel ortaklığı yeniden canlandırmak (Hedef 17) (<http://unesco.org.tr>, E.T: 20.09.2017) olarak yer alan maddeler ile

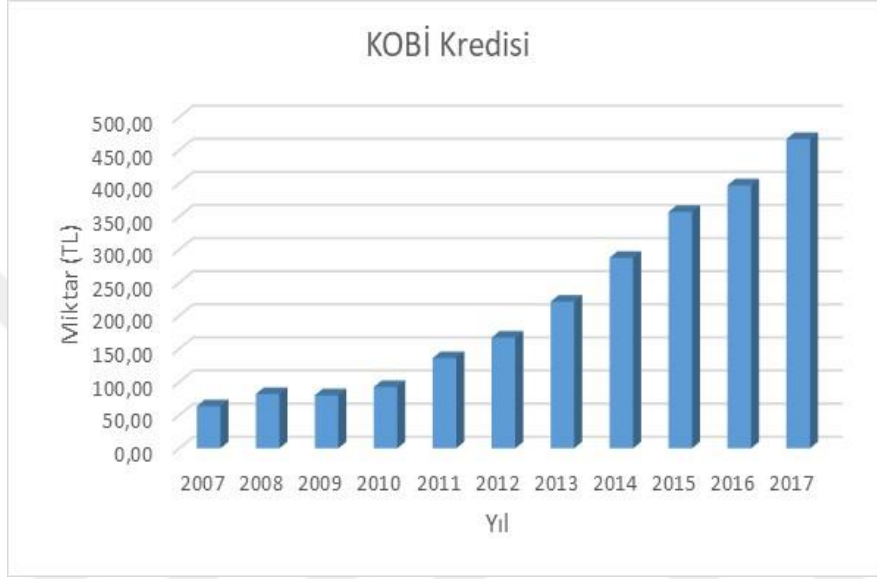
³⁰Bu işletmeler ve kapsamı şu şekildedir (kobi.tobb.org.tr, E.T: 12.06.2017);

-Mikro İşletmeler: 10 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı veya mali bilançodan herhangi biri 1 milyon TL aşmayan işletmeler olarak adlandırılmaktadır.

-Küçük İşletmeler: 50 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık satış hâsılatı veya mali bilançosundan herhangi biri 8 milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler olarak adlandırılmaktadır.

-Orta Büyüklükteki İşletmeler: 250 çalışandan az istihdam rakamı ve yıllık satış hasılatı veya mali bilançosundan herhangi biri 25 milyon TL'yi aşmayan işletmeler olarak adlandırılmaktadır.

KOBİ kredilerinin ilişkisi; KOBİ kredileri ile yenilenebilir enerji kaynak odaklı cihaz üreten, sürdürülebilir üretim sağlama odaklı olan bazı işletmelerin kendini finanse edemediği için verilen KOBİ kredileri sayesinde sürdürülebilir kalkınmanın bazı hedeflerini gerçekleştirebilmek için dolaylı olarak finansal destek sağlayarak sürdürülebilir kalkınma hedeflerini gerçekleştirmede bankacılık sektörünün olumlu etkisi olduğunu göstermektedir.

Grafik 7. Türkiye’de KOBİ Kredisi Miktarları (2007-2017)

(Kaynak: Tablo 2’deki verilerden yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Tablo 2 ve grafik 7’de görüldüğü üzere ve grafiksel şeması verilen KOBİ kredisine yönelik 2007 yılında toplam kredi miktarı 40154,26 TL’dir. KOBİ kredisi kısmı ise 63,53 TL’dir. 2007 yılından itibaren 2017 yılına doğru baz alınan krediler içinde genel olarak arka arkaya ikişer yıllık aynı yüzdellik oranı seyrettiği görülmektedir. 2012 yılında toplam kredi miktarı 119415,25 TL iken bu payın içerisinde KOBİ kredisi miktarı 167,16 TL’dir. Ayrıca 2012 yılından sonra ki dönemlerde yüzdellik oranında ve KOBİ kredisinde artış görülmüştür. Küçük veya orta çapta finansal olarak kendi kendine yetemeyen işletmelere destek olarak sağlandığı için bu krediler sürdürülebilir kalkınmaya yönelik önemi büyüktür. Bankacılık sektörünün de buna finansal destek sağlayarak sürdürülebilir kalkınmaya fırsat sağlamıştır. 2017 yılında artarak toplam ele alınan kredi miktarı 261485,87 TL iken bu kredi miktarı içindeki KOBİ kredisi 467,06 TL’dir. Genel

ortalaması 213,78 TL'dir ve toplam ele alınan yedi kredi içerisinde KOBİ kredisi altıncı sırada yer almaktadır.

Sonuç olarak sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesi sürecinde belirlenen sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden bazıları ile KOBİ kredi ilişkisi yukarıdaki paragrafta değerlendirilmiştir. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerini olumlu olarak etkileyen, sürdürülebilir kalkınmaya yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı artıracak teçhizatlar üretimine destek sağlayacak türlerine finansman imkânı vererek onları faaliyete geçirecek olması, sürdürülebilir kalkınma hedeflerini gerçekleştirmede günümüz ve gelecek için önem arz etmektedir. Sürdürülebilir kalkınmaya desteği büyük olan bu kredinin, ele alınan yedi kredi türünden genel ortalama düzeyi düşük olması negatif eğilimlidir. Bankacılık sektörleri tarafından KOBİ kredisinin artırılması sürdürülebilir kalkınmaya büyük destek sağlamaya yönelik olumlu bir faaliyet olacağı söylenebilir.

3.1.2.5. Kredi Kartı

Kredi kartı³¹, bankacılık sektöründe verilen ele aldığımız diğer bir kredi türü kredi kartlarıdır. Borçlandırarak kolaylık sağlayan bir kredi türü olan kredi kartları sağlamış olduğu taksit imkânlarıyla şuan ki toplum için refah seviyesinde bir avantaj sağlamaktadır. Fakat kısa vadede olumlu olarak görülse de uzun vadede elde mevcut olmayan bir sermayeyi harcayarak yani gelecek nesillerimizin sermayesinden harcamış olacağından tabloda nüfusa bağlı olarak da meydana gelen artış doğrultusunda sürdürülebilir kalkınmada için negatif yönlü olduğu söylenebilir. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerini gerçekleştirmede kredi kartlarının olumsuz yönlü etkileri değerlendirilecek olursa;

Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden; her tür yoksulluğu, nerede olursa olsun sona erdirmek (Hedef 1), açlığı bitirmek, gıda güvenliğini sağlamak, beslenme imkânlarını geliştirmek ve sürdürülebilir tarımı desteklemek (Hedef 2), insanların sağlıklı bir yaşam sürmelerini ve herkesin her yaşta refahını sağlamak (Hedef 3) (<http://unesco.org.tr>, E.T: 20.09.2017) görüldüğü üzere her türlü

³¹ Kredi Kartı; bankalar ve çıkartmaya yetkili kuruluşların müşterilerine belirli limitler dâhilinde açtıkları kredilerle, nakit kullanmaksızın mal ve hizmet alımı, nakit kredi çekme imkânı sağlamak için verdikleri ödeme aracıdır (Kaya, 2009: 5).

yoksulluğu, açlığı gidermek borçlanarak özellikle uzun vadede borçlanarak sağlanması sürdürülebilir kalkınmanın 1. ve 2. hedefleri ile ters düşmektedir. Kredi kartları kullanımı ile özellikle uzun vadede borçlanma durumundan dolayı gelecek sermayeden kullanılmakta olup sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile zıt bir durum içerdiğinden bankacılık sektörünün sağlamış olduğu kredi kartlarının sürdürülebilir kalkınma ve hedefleri ile negatif yönlü olduğu değerlendirilmesi yapılabilmektedir.

Grafik 8. Türkiye’de Kredi Kartı Miktarları (2007-2017)

(Kaynak: Tablo 2’deki verilerden yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Tablo 2’de ve grafik 8’de görüldüğü gibi 2007 yılında toplam kredi miktarı 40154,26 TL’dir. Bunun içindeki kredi kartı miktarı 25171,40 TL’dir. 2007 yılında baz alınan krediler içinde % 62,69 oranına sahipken 2011 yılına kadar yüzdelik oranda düşüş yaşanmış, 2011 yılından sonra 2012 ile 2014 yılları arası tekrar artış yaşansa da 2014’ten sonra tekrar 2017 yılına kadar azalış seyretmiştir. Genel olarak düşüş yaşanmış olsa da bazı yıllar yaşanan artışlar ve her ne kadar düşüş yaşanılrsa da sürdürülebilir kalkınmada olmayan sermayeyi borçlanarak harcamak olumsuz yönlü olduğu için söz konusu durumun negatif olduğu söylenebilir. Özellikle uzun vadeli borçlar gelecek sermayeyi şimdiden harcamak demektir. Yani gelecek nesillerimizin sermayesini kendi refahımız için şimdiden kullanmak demektir. Bu durum sürdürülebilir kalkınmaya ters bir bakış açısı oluşturduğunun göstergesidir. 2012 yılında toplam kredi miktarı 119415,25 TL

iken toplam payın içerisinde kredi kartı miktarı 67018,64 TL'dir. 2013 yılı toplam kredi miktarı 146670,92 TL kredi kartı miktarının payı 87208,51 TL'dir. Hemen hemen baz alınan kredi kartı sayısı her yıl artsa da, toplam ele alınan kredi oranına göre artış 2012 ve 2013 te sağlanmıştır. 2017 yılında toplam ele alınan kredi miktarı 261485,87 TL iken bu kredi miktarı içindeki kredi kartı 111688,05 TL olmuştur. Genel ortalaması 67763,19 TL olarak toplam ele alınan yedi kredi içerisinde kredi kartı ilk sırada yer almıştır. Bu sürdürülebilir kalkınma için olumsuz bir durumdur.

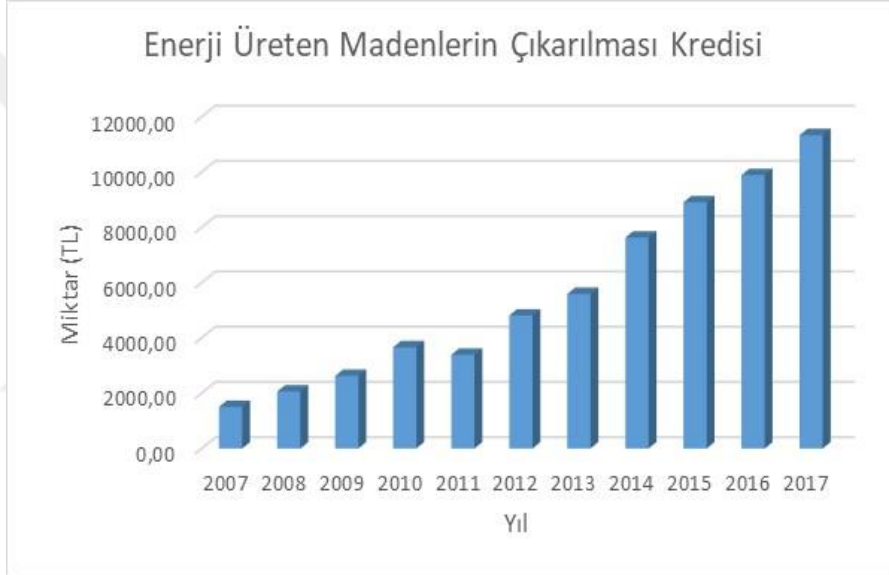
Sonuç olarak bankacılık sektörünün bu duruma yönelik önlemler olarak sadece finansal anlamda kar amacı gütmeyerek özellikle gelecek toplum refahını düşünmek zorundadır. Kredi taksit imkânları ve koşulları geleceği düşünerek ele alması ve uygulaması gerektiğini gösterdiği söylenebilir.

3.1.2.6. Enerji Üreten Madenlerin Çıkarılması Kredisi

Enerji üreten madenlerin çıkarılması kredisi, başlangıçta maden çıkarılması sürdürülebilir kalkınmada pozitif yönlü görünüp çıkarılan madenlerle enerji oluşturulması toplum ve üretim için ne kadar fayda sağlasa da sonuç olarak sürdürülebilir kalkınma da madenler sonu olan tükenebilen sermayelerdendir. Madenlerin hor ve gereksiz kullanımı sonucunda sonunu olan kaynaklar olduğu için bilinçsiz kullanım veya çok gerekli olmadıkça tüketilmesi gelecek nesillerin yaşam şartları için olumsuz yönlüdür. Bankacılık sektörünün enerji üreten madenlerin tüketimi konusunda gelecek nesilleri hesaba katarak şart ve koşullarla kredi verilmesi gerekmektedir. Enerji sağlanması iki şekilde gerçekleşmektedir; yenilenebilir enerji ve yenilenemez enerji. Enerji üreten madenler (kömür, petrol, doğal gaz vs.) insanlar tarafından sürekli tüketilen, tüketicilikçe de sürekli çevreye zarar veren ve zaman içerisinde azalma gösteren kaynaklardır (Selici, vd., 2005: 3). Ayrıca sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile bankacılık sektörü tarafından sağlanan enerji üreten madenlerin çıkarılması kredisi ile ilişki zıt yönlü olduğu görülmektedir.

Şöyle ki sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden; herkes için erişilebilir, güvenilir, sürdürülebilir ve modern enerji sağlamak (Hedef 7), sürdürülebilir tüketimi ve üretimi sağlamak (Hedef 12), iklim değişikliği ve etkileri ile mücadele

için acil olarak adım atmak (Hedef 13) (<http://unesco.org.tr>, E.T: 20.09.2017) şeklinde ki hedeflerden sürdürülebilir modern bir enerji oluşturmak, oluşan bu enerjinin sürdürülebilirliğini sağlamak 7. ve 12. hedeflerde beyan edilmekte fakat enerji üreten madenler yenilenemez kaynaklardır. Fakat sürdürülebilir kalkınma yenilenebilir enerji kullanımını (jeotermal, güneş, rüzgâr, hidrolik vs.) yani sınırsız kaynakları kullanarak hem şimdi hem gelecek nesillere refah sağlanabileceğini ayrıca iklim sorunlarına çözüm odaklı olarak atmosferi kirletmeden enerji elde edebilmeyi savunurken bankacılık sektörünün vermiş olduğu enerji üreten madenlerin çıkarılma kredisi buna ters yönlü olup sürdürülebilir kalkınma ve hedeflerine olumsuz olarak etki ettiği söylenebilir.

Grafik 9. Türkiye’de Enerji Üreten Madenlerin Çıkarılması Kredisi Miktarları (2007-2017)

(Kaynak: Tablo 2’deki verilerden yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Tablo 2’de ve grafik 9’da görüldüğü gibi 2007 yılında % 3,75 oranında olan ve en yüksek yüzdeleri oranını 2010 yılında % 5,02 olarak alan sonraki yıllarda tekrar eski ortalama seyrine düşen kredi yüzdesi 2017 yılında % 4,34’ e ulaşmış. Yüzdeleri oran olarak hemen hemen yakın oranlarda kalması dengeli bir kredi sağlandığının bu kredi türünde dengeli davranıldığına dayandırılabilir. Enerji üreten madenlerin çıkarılması kredisi miktarı 2010 yılında 3662,46 TL iken sadece 2011 yılına geçişte düşüş yaşanmıştır. 2011 yılında az miktar oynayarak

3389,91 TL' ye gelmiştir. Diğer ilerleyen yıllarda 2017 yılına kadar artış seyretmiştir. 2017 yılında miktar 11340,07 TL'ye ulaşmıştır.

Sonuç olarak enerji üretimim sağlayacak madenlerin çıkarılması doğada hammaddesi hazır olarak bulunan kaynakların topluma fayda olarak dönüştürülmesi sürdürülebilir kalkınmada bir destektir. Fakat kendi bulunduğumuz toplumların dışında gelecek toplumları da, yaşamları da hesaba katarak hareket etmemiz gerekmektedir. Elde edilecek enerji yenilenebilir enerji kaynaklarından sağlanmalıdır. Enerji üreten madenler birçoğu yenilenemez kaynaklardan oluşmaktadır ayrıca kullanıldıkça çevreyi, atmosferi zehirleyen kaynaklar olduğundan bunları destek olarak bankalar tarafından kredi verilmesi olumsuz yönlü bir durum olduğu şeklinde değerlendirilebilir.

3.1.2.7. Kereste- Orman Ürünleri Kredisi

Yaşamda ağaç, orman, yeşilin önemi ve rolü çok büyüktür. Doğada dengeyi sağlayan en büyük etmenlerden biri olduğu söylenebilir. Çünkü bütün canlıların yaşamının devamlılığını sağladığı yer olan tabiat ağaçla, ormanla var olmuş bir bütündür. Sürdürülebilir kalkınma için bu kadar başrolde olan bir etmenin şuan ki toplumun refah seviyesi için yok etmek geçici bir şekilde toplum refahı karşılanırken gelecek nesiller için yaşam alanının yok olması demektir. Bu demek değildir ki toplumun gerekli olan ihtiyaçları karşılanmayacak, gerekli ihtiyaçlar karşılanması zaten gerekmektedir. Fakat bu durum çok abartılmadan geleceğimizi düşünerek lüzumsuz yere fazla veya çok daha refah bir hayat şeklinde büyütülmeden gerçekleştirilmesi gibi. Örneğin; mobilya üretimi, kâğıt üretimi gerçekleştirilir ama diğer taraftan bu gereksinimler için heba edilen yeşil kadar ağaçlandırma çalışması yaptırılması gerekmektedir. Aslında “toplum tükettiğini üretmeye başladığı zaman” esas seyrine ulaşmış olur.

Sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile kereste-orman ürünleri ilişkisine bakıldığı zaman; insanların sağlıklı bir yaşam sürmelerini ve herkesin her yaşta refahını sağlamak (Hedef 3), kentleri ve insan yerleşim yerlerini herkesi kucaklayan, güvenli, güçlü ve sürdürülebilir kılmak (Hedef 11), sürdürülebilir tüketimi ve üretimi sağlamak (Hedef 12), iklim değişikliği ve etkileri ile mücadele için acil olarak adım atmak (Hedef 13), karasal ekosistemleri korumak, restore

etmek ve sürdürülebilir kullanımını sağlamak, ormanların sürdürülebilir kullanımını sağlamak, çölleşme ile mücadele etmek, toprakların verimlilik kaybını durdurmak ve geriye çevirmek ve biyoçeşitlik kaybını durdurmak (Hedef 15) (<http://unesco.org.tr>, E.T: 20.09.2017) adlı hedefler doğrultusunda kereste-orman ürünleri şuan ki toplumda refah seviyesini yükselterek ihtiyaç karşılamaktadır. Fakat gelecek nesillerinde aynı şekilde ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için şuan ki toplumların gereksiz kullanımdan kaçınması gerekmektedir. Bankacılık sektörü kereste-orman ürünleri kredisi ile destek sağlarken gitikçe artan nüfusa karşılık grafik 10'da dikkat edildiğinde genel bir artış seyrtemektedir. Bu durum ağaçların azalması, çevrenin yok olmasına sebebiyet verebildiğinden daha dikkatli hareket edilmelidir. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinde sürdürülebilir bir çevre, iklim değişikliği sorununa çözü odaklı olmadan 13. hedefte bahsedilirken, sağlıklı bir çevresel yaşam alanının var olması 11. Hedef içermektedir. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleşmesi için doğaya, ağaçlara, yeşile ihtiyacımız vardır. Gereksiz tüketiminden kaçınılmalıdır.

Bankacılık sektöründe bu doğrultuda sağladığı krediyi miktarının aşıraya kaçmasını önlemeli hatta gerekirse kesilen ağaç sayısı kadar fidan dikimi gibi taleplerde bulunulması gerekmektedir. Gelecek nesilleri iyi bir çevre ve onlarından yararlanabileceği ihtiyaç kaynakları bırakılabilmelidir. Sürdürülebilir kalkınma konusunda incelemeye çalıştığımız bankacılık sektörü vermiş olduğu krediler ile sürdürülebilir kalkınma alanı üzerinden değerlendirilirse; tablo 2'de ve grafik 10'da ele alındığı üzere kereste-orman ürünleri kredisini 2007-2017 yılları arası bakıldığı zaman; 2007 yılında 540,24 TL iken 2012 yılında 1016,96 TL'ye yükselmiştir. 2017 yılında 1568,66 TL'ye kadar çıkmıştır. 2007 ve 2008 yıllarında en yüksek yüzdeler oranına sahipken 2007' de % 1,35 ve 2008' de ise % 1,43 oranı gibi artış seyrindeyken 2008 yılından sonra azalış eğimine girerek daha düşük oranlar seyretmeye başlamıştır. Özellikle 2017 yılına gelindiğinde %0,60'lara kadar düşmüştür.

Bankacılık sektörünün sağlamış olduğu kredilerden biri olan kereste-orman ürünleri kredisinin toplum ihtiyaçlarına gerekli olduğu kadar kullanılması şeklinde koşullandırılarak kredi sağlaması ve ayrıca sunmuş olduğu kredi sayısı mümkün oldukça aza indirgeyebilmek sürdürülebilir kalkınmaya destek olabilir.

Değerlendirmeye alınan son kredi türü Kereste- Orman Ürünleri Kredisi, tarım, toprak kısaca yaşamsal olarak doğaya bağlı her şeyin yaşam için çok değerli olduğunu ve bu değeri gelecek nesiller için korumak sadece kendi refah seviyemiz için yok etmeyle baş başa bırakılmaması gerekmektedir. Bundan dolayı aslında ilk etapta kereste ve orman ürünleri için verilen krediler sürdürülebilir kalkınma adına olumsuz olsa da, bu kredi 2017 yılına kadar genel olarak düşüş seyretmesi sürdürülebilir kalkınma adına olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir.

Grafik 10. Türkiye’de Kereste- Orman Ürünleri Kredisi Miktarı (2007-2017)

(Kaynak: Tablo 2’deki verilerden yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Sonuç olarak bankacılık sektörünün sağladığı birkaç krediyi yıllara oranlara değerlendirildiğinde olumsuz ve olumlu olarak sağladığı krediler vardır. Sürdürülebilir kalkınmada bankacılık sektörünün finansal olarak sağladığı destek bu kadar önemi yer tutarken bankacılık sektörünün bu olumsuz durumları gerekirse gelirinden ödün vererek gelecek nesillerin ihtiyacını göz önünde bulundurmaya zorundadır. Böylelikle bankacılık sektörüne de uzun vade de daha yüksek kazanç sağlamış olacaktır. Bu durumların düzeltilmesi için sürdürülebilir kalkınmaya yönelik negatif sonuca neden olan krediler azaltılmaya yönüne gidilme olumlu destek sağlayan kredi türleri için daha fazla artış sağlanmalıdır. Krediler için sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması amaçlı koşullar belirlenmeli

bu koşullar karşılığında kredi desteği sağlanması toplumu, kurumları ve işletmeleri doğru bir şekilde yönlendirilme ile sağlanabilir.

3.1.3. Üretime Destek

Üretime destek başlığı altında tablo 1’de Türkiye’de aktif büyüklüğüne göre sıralamada ilk on beş banka içerisinde; Şekerbank, Akbank ve Vakıfbank olarak üç banka üretime destek sağlama amaçlı gerçekleştirmiş olduğu uygulamalar değerlendirilecektir;

2013 yılının şubat ayında, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı himayesinde, Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu’nun (TESK) desteğiyle gerçekleştirilen ve her ayın 15. günü “Esnaf Günü” ilan edildiği “Açık” platformu kapsamında; esnafın iş hacminin artması ve bu sayede kapılarının hep açık kalması, üretimin ve beraberinde ülke ekonomisinin canlanması hedeflenmektedir. Ayrıca Şekerbank, ‘Açık’ platformu ile tüketicileri her ayın on beş’ inde esnaftan alışveriş yapmaya teşvik etmektedir (Şekerbank Sürdürülebilirlik Raporu, 2015: 58).

Şekerbank’ın gerçekleştirdiği bu uygulama ile ekonomik sektöre canlandırma adına katkı sağlarken bu sayede üretimi de ayakta tutmaya çalışmıştır.

Akbank, esnafa yönelik çalışmalarını “Esnaf Kardeşliği” altında 2016 yılında da sürdürmüştür. Akbank, esnafa yönelik hizmetlerini “Esnaf Kardeşliği” başlığı altında topladı. Bu başlık altında hazırlanan ilk ürün olan “Olduğunda Öde Kredisi” esnafa kredi geri ödemelerini kazançlarına göre yapma imkânı sağlamıştır (Akbank Sürdürülebilirlik Raporu, 2015: 8). Esnaflığın özünü oluşturan temel değerlerden anlayış ve dayanışmayı iletişim kampanyalarının merkezine koymuştur. Müşterilerinin nakit akış döngüsünü gözeterek oluşturduğu “Olduğunda Öde Kredisi” ile finansman ihtiyaçları için rahatça geri ödeme imkânı sağlayan Akbank, ayrıca “Gönlüne Göre Öde Esnafım”, Üye İşyeri Kampanyaları, “Siftah Biriktiren Hesap”, “Kuruşun Değerini Bilen Tarifeler” gibi esnafın ihtiyacına yönelik geliştirdiği ürün ve hizmetlerine geçtiğimiz yıl Eko POS Tarifelerini de eklemiştir (Akbank Faaliyet Raporu, 2016: 30-31).

Akbank'ın sağlamış olduğu esnaflara yönelik tarifelerle esnaflara kolaylık sağlarken üretim, ticaret işinin gelişimine de katkı sağladığı görülmektedir.

Vakıf Bank ile KOSGEB³² arasında imzalanan protokol ile uygulamaya konulan “KOSGEB Destek Programları Kesin Teminat Mektubu”, “İmalat Sanayi ve OSB Bölgelerinde 2016 Yılı KOSGEB Acil Destek Kredisi”, “KOSGEB 2016 Yılı Makine Teçhizat Kredi Desteği” ve “KOSGEB 2016 Sıfır Faizli İşletme Kredisi” kapsamında KOSGEB'e kayıtlı ve KOBİ beyannameleri güncel olan işletmelere özel kredi ürünleri oluşturulmuştur. Kredilerde faiz desteği, masraf avantajları ve bankacılık ürün ve hizmetlerinde indirim ve kolaylık sağlanmıştır (Vakıf Bank Faaliyet Raporu, 2016: 52).

Vakıfbank'ın KOSGEB ile anlaşmalı olarak gerçekleştirmiş olduğu destekler ve krediler ile sağlamış olduğu faiz ve hizmet kolaylığı ile ürün ve ticarete destek sağladığını söylebilir.

Sonuç olarak sürdürülebilir kalkınma hedeflerini gerçekleştirme yolunda üretime destek olarak bankaların sağladığı kredi ve projeleri ile sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden olan yoksulluk, açlık, kıtlık ve üretimin her alanda sürdürülebilirliğini sağlama amacı doğrultusunda destek oluşturduğundan sürdürülebilir kalkınma da Türkiye'de ki bankaların etkisinin büyük olduğunu görülmektedir.

3.2. Çevresel Boyut

3.2.1. Enerji Verimliliği ve Karbon Salımı

Sürdürülebilir kalkınmada gerçekleştirilmeye çalışılan bir diğer önemli hedeflerden birisi enerji verimliliği sağlamak ve karbon salımını en aza indirgenmeye çalışmak olmuştur. Bundan dolayı bankacılık sektörü de finans sektörü olarak bazı uygulamalarla bu düşüşü sağlamaya çalışmıştır. Tablo 1'de Türkiye'de aktif büyüklüğüne göre sıralamada ilk on beş banka içerisinde;

³² KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı): Küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin teknolojik yeniliklere süratle uyumlarını sağlamak, rekabet güçlerini yükseltmek ve ekonomiye katkılarını ve etkinliklerini artırmak amacıyla 3624 sayılı Kanunla 20 Nisan 1990 tarihinde kurulmuştur (<http://www.gidamo.org.tr>, 2017: 13).

³² İZODER: Isı, Su, Ses ve Yangın Yalıtımcıları Derneği.

Halkbank, Akbank ve Garanti Bankası'nın karbon salımı için gerçekleştirmiş olduğu uygulamalara değerlendirilecektir.

Bankacılık alanında enerji tasarrufu ve enerji verimliliği konusundaki ulusal ve uluslararası anlamda 2012 yılının mart ayı itibarıyla, EKO kredi ile enerji verimliliği alanında 320 milyon TL'e yakın kredi kullanılmıştır. Böylece, 22 bin 314 bireysel müşteri, 396 KOBİ ve 2 bin 775 esnaf, çiftçi ve küçük işletme, EKO kredi'nin finansman imkânından faydalanmıştır. EKO kredi'nin bir alt başlığı olan ve İZODER³³ teknik danışmanlığında sunulan EKO kredi Yalıtım alanında 80 milyon TL finansman oluşturulmuştur. Yalıtım sayesinde konut enerji tüketiminde %50 oranında tasarruf gerçekleşmiştir. EKO kredi ile doğal kaynakların korunması, enerji üretiminin ve tasarrufunun sağlanması, bu alanda uzun vadeli yabancı kaynağın Türkiye'ye girişi gerçekleştirilmiştir. Böylece, Türkiye ekonomisinin önemli gündem maddelerinden biri olan enerji ithalatının azaltılması konusuna destek olunarak fayda sağlanmıştır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2012: 68).

2014 yılında Halkbank 37 firma için yenilenebilir enerji yatırımı finansmanı amacıyla proje değerlendirme raporu düzenlenmiştir. Değerlendirilen projelerin toplam kurulu gücü 1.419 MW³⁴ olmakla birlikte toplamda 61 MW Kurulu güce sahip toplam 308 milyon TL yatırım tutarına sahip proje finansı gerçekleşmiştir. Bu projelere toplamda 150 milyon TL limit tahsis edilmiştir ve risk tutarı 72,9 milyon TL'dir. 2015 yılında ise 79 firma için yenilenebilir enerji yatırımı finansmanı amacıyla proje değerlendirme raporu oluşturuldu. Değerlendirilen projelerin toplam kurulu gücü 404 MW olmakla birlikte toplamda 63,4 MW Kurulu güce sahip toplam 2.039 milyon TL yatırım tutarına sahip proje Halkbank tarafından finanse edilerek deste sağlanmıştır. Bu projelere toplamda 342,7 milyon TL limit tahsisi gerçekleştirilmiştir ve risk tutarı 189,7 milyon TL olmuştur (Halkbank Sürdürülebilirlik Raporu, 2015: 48).

Akbank, Galler Prensiği İklim Değişikliği Liderleri Grubu tarafından oluşturulan, karbon salımı için net ve şeffaf fiyatlandırma politikasının geliştirilmesi gerekliliği üzerinde duran "Karbon Fiyat Bildirisi" ni dünyada ilk imzalayan şirketlerden biri olmuştur (Akbank Sürdürülebilirlik Raporu, 2015: 8).

³⁴ MW: Güç birimidir (<http://www.imo.org.tr>, E.T: 29.07.2017).

Görüldüğü üzere sürdürülebilir kalkınmaya yönelik karbon salımı için özel bankalardan olan Akbank resmi olarak bazı noktaları gerçekleştirmeye çalışmıştır.

Yenilenebilir enerjiye destek 2015’li yılların en önemli hedeflerinden biri haline gelmiştir. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden bir diğeri de budur. Doğada hazır olarak bulunan kaynaklardan; güneş, rüzgâr, biyokütle, jeotermal, hidrolik, hidrojen, dalga isimli yenilenebilir kaynaklardan enerji elde etmek ve bu enerji elde ederken hem enerjide sürdürülebilirlik sağlarken diğeri taraftan herhangi bir maliyet veya çalışmışlık olmadan doğadaki hazır bulunan kaynaklardan yararlanmaya çalışmaktır. Yenilenebilir enerjiye yönelik olarak;

Garanti Bankası rüzgâr enerjisi sektörünün en büyük destekçisi olarak, Türkiye rüzgâr enerjisi kurulu gücünde %35 pazar payına sahiptir. Ayrıca küçük ölçekli güneş enerjisi sistemleri finansmanında da çalışmalarına 2017 döneminde sürdürmektedir (Garanti Bankası Faaliyet Raporu, 2016).

Sonuç olarak yenilenebilir enerji kaynaklarına ve karbon emisyonunu azaltma amaçlı bankacılık sektörünün finansal ve projeler olarak büyük destekleri olmuştur ve olmaktadır. Bu durum sürdürülebilir kalkınmaya yönelik, gelecek nesillere bırakılacak güzel yaşam alanı için büyük bir kazançtır.

3.2.2. Tarım

Toplum, çevre ve ekonomide büyük öneme sahip olan tarım toprak denilen doğada hazır halde bulunan sonu olmayan, ektikçe, ürettikçe verim elde edilebilecek önemli sermayelerden biridir. Sürdürülebilir kalkınma sürecinde doğada hazır halde bulunan ve sonu olmayan kaynaklar değerlidir. Çünkü hem şuan ki toplum ürettiği kadarını tüketirken hem de gelecek toplumlar da kendi ürettiğini tüketme şansı elde edeceklerdir. Toprakların hor kullanılmaması, üretilen ürünlerle kıtlık, açlık sorununa çözüm odaklı olurken diğeri taraftan coğrafi konum olarak Türkiye’de tarım çok önemli bir konumda olduğundan ekonomik gelir için önemli değer sağlamaktadır. Bu yüzden tarıma önem verilmeli, topraklar hor kullanılmamalı, gerekli zamanlarda nadasa bırakılmalı çevresel olarak toprak; ağacı, yeşili barındırdığı için tarımın hayati fonksiyonlarımızdan biri olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Tarım sektörü genellikle ekonomik sistemlerin ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Tarım sektörünün ülke ekonomisi içerisindeki yeri, tarımın genel ekonomi içerisinde oluşturmuş olduğu katma değer ile ölçülmektedir. Bu katma değer ise, tarımsal faaliyetler sonucu ortaya çıkan hâsıla, tarımsal çıktı, dış ticaret, istihdam ve diğer sektörlere girdi temini gibi başlıklardan oluşmaktadır (Doğan vd., 2015: 34).

Bu yüzden sürdürülebilir kalkınma da hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için toprak ve tarım bileşiği de göz önüne alınarak hareket edilmelidir. Tarımın sürdürülebilir kalkınmada ki yeri ve öneminden sonra bankacılık sektörünün tarım yönelik sağladığı desteğe bakıldığı zaman ne gibi uygulamalar gerçekleştirdiğine değinmek gerekir. İncelme olarak tablo 1’de Türkiye’de aktif büyüklüğüne göre sıralamada ilk on beş banka içerisinde; Şekerbank, Ziraat Bankası, Denizbank ve Vakıfbank tarım başlığı altında ele alınacaktır:

Sürdürülebilir kalkınmayı iş yapış şeklinde görerek 2014’te Türkiye’de ve dünyada bir ilk olarak ve ana amacı kırsaldan kente göçü önlemek olan “Aile Çiftçiliği Bankacılığı” projesini geliştirmiştir. Birleşmiş Milletler (UN) tarafından Dünya Gıda ve Tarım Örgütü’nün (FAO) önerisi doğrultusunda 2014 yılının “Uluslararası Aile Çiftçiliği Yılı” ilan edilmesiyle başlanılan proje ile çiftçilerin ekonomik nedenlerle topraklarını terk etmesinin önüne geçmeyi, toprak bölünmesi sebebiyle meydana gelen kayıplarını azaltma amaçlı olmuştur. “Aile Çiftçiliği Bankacılığı” projesi ile 2015 yılında 60.000 çiftçi ailesine ulaşılmış ve 1,6 milyar TL üzerinde finansmanla destek olunmuş ve mobil satış ekipleri 2015 yılında 1.000’in üzerinde köyü ziyaret etmişlerdir (Şekerbank Sürdürülebilirlik Raporu, 2015: 22). Şekerbank’ın aktif olarak gerçekleştirdiği çiftçilere yani tarıma öncelikli olarak sağlamış olduğu finans proje ve destekle sürdürülebilir kalkınma’ya da destek sağlamıştır.

Diğer bir Kamu sermayeli bankalarından olan Ziraat Bankası, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) ve Kredi Garanti Fonu (KGF) arasında, KOBİ ölçekli işletmelere uygun koşullarda işletme sermayesi finansmanı ve kefalet desteği sağlanmasına amacıyla imzalanan anlaşma ile “Nefes Kredisi” ürünü uygulamaya geçirilmiştir. Diğer taraftan Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından uygulamaya konulan Genç Çiftçi Programı’ndan hibe almaya hak

kazanan genç çiftçilerin daha kârlı, verimli ve sürdürülebilir işletmeler kurabilmeleri amacıyla Genç Çiftçi Kredisi tarımsal faaliyetle uğraşan müşterilere sunulmuştur. İşletmelerin yerli ve yeni makine-teçhizat alımları için uygun koşullarda finansal destek sağlanmasına yönelik olarak gerçekleştirilen KOSGEB ile Banka arasında “Makine Teçhizat Kredi Faiz Desteği Protokolü” imzalanmış, bu protokol ile müşterilere uygun faiz oranları ile kredi kullanma desteği sağlanmıştır (Ziraat Bankası Sürdürülebilirlik Raporu, 2016: 4). Kamu sermayeli bankalardan olan Ziraat Bankasına da verilmiş olan destek özel banklara olduğu gibi tarımı, çiftçiyi destekleyerek sürdürülebilir kalkınmaya da fayda sağlamıştır.

Özel bankalardan olan Deniz Bank’ta ise, toprak birliğinin korunması, tarım arazilerinin bölünmesinin önlenmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesi amacıyla, mirasa konu araziler ve yeter gelirli tarımsal arazi devirleri için on beş yıla varan vade ve %100’e varan kredilendirme olanağı ile “Benim Bahçem Benim Tarlam” adlı krediyi sunmaktadır. Böylelikle çiftçilere babasından kalan arazide tarımsal faaliyetini sürdürme imkânı verilerek köyünü terk etmesine engel olunmaktadır. Ayrıca, tarımın sürdürülebilirliğini desteklemek amacıyla, “Genç Çiftçi Hibe Destek Programı” kapsamında hibe almaya hak kazanan çiftçilere yedi yıla kadar vade ve uygun faiz oranı avantajı ile finansman kolaylığı sağlamaktadır (Deniz Bank Faaliyet Raporu, 2016: 24). Denizbank miras yoluyla bırakılan topraklara toplumun sahip çıkabilmesi için, tarımın sürdürülebilirliği amaçlı destek programları, uygun faizli krediler vb. şekilde sürdürülebilir kalkınmayı sağlama amaçlı olmuştur.

Vakıf Bank’a bakıldığı zaman ise; ziraat odaları ve birlik üyeleri yanı sıra kooperatif ortaklarının Tarım Kart avantajlarından yararlanması için 279 şube özelinde ziyaret haftaları oluşturulmuş, ortak sayısı bir milyonu geçen Pankobirlik³⁵, Tarım Kredi Kooperatifleri yanında Tariş Üzüm ile Tarım Kart sahibi üye ve ortaklarının uygun koşullarda tarımsal girdi alışverişi yapabilmeleri amacıyla tarım üye işyeri anlaşmaları yapılmıştır. Yem, gübre, mazot, tarımsal donanım satan bayilerinde katılımıyla birlikte Vakıf Bank tarım üye işyeri sayısı 3.000’e yakın rakamlara çıkmıştır (Vakıf Bank Faaliyet Raporu, 2016: 54).

³⁵ Pankobirlik (Pancar Ekicileri Kooperatifleri Birliği): Pancar ekicileri; 1951 yılında Türkiye Şeker Sanayii’nin genişletilmesi konusunda alınan kararların uygulamasıyla kooperatifler halinde teşkilatlanmaya başlanmasıdır (www.pankobirlik.com.tr, E.T: 07.07.2017).

Tarımsal anlamda bankacılık sektörü gerek krediler gerekse projelerle sağlamış olduğu çiftçiye, toprağa, üretime destekle toprak gibi sonu olmayan ettikçe üretim sağlanacak döngüsel bir faktöre destekle hem günümüz insanların açlık ve kıtlık sorununa çözüm, yaşamını sürdürebilmesi için katkı hem de gelecek nesiller için bırakılacak en güzel sermayelerden birine yarar sağlamış olmaktadır.

3.3. Sosyal Boyut

3.3.1. Etik Bankacılık

Öncelikle etik kelime anlamı olarak, insanların kurduğu bireysel ve toplumsal ilişkilerin temelini oluşturan değerleri, normları, kuralları, doğru-yanlış ya da iyi-kötü gibi ahlaki açıdan araştıran ölçülerin birleşimidir. Meslek etiği, meslek grubunu oluşturan bireylerin kendi aralarında ve toplum ile olan ilişkilerini düzenlerken, örgütsel etik, örgütün içinden ve dışından kaynaklanan sorunların çözümünde belirli kurallar getirerek örgüt içi davranış biçimini tanımlar (www.tbb.org.tr, E.T. 07.07.2017).

Doğrudan para ile ölçülmeyecek sonuçlara yönelik faaliyetlerin varlığı banka ve diğer finans kurumlarının müşterilerine, topluma, hissedarlarına karşı sorumlulukları olduğunu göstermektedir. Bunlar kurumların sosyal sorumluluklarıdır. Bu sorumluluklar kapsamında finansal piyasalar, bankalar toplumun iyiliği ve ahlakına uygun olarak kullanılması yani etik değerlerle bankaların ilişkisi bu şekilde oluşmaktadır (Mermod, 2008: 504). Tablo 1’de Türkiye’de aktif büyüklüğüne göre sıralamada ilk on beş banka içerisinde; Türkiye İş Bankası, Garanti Bankası ve İNG Bank’ın sürdürülebilir kalkınmaya yönelik olarak sosyal boyutun etik bankacılık başlığı altında ele alınacaktır;

İlk olarak Türkiye İş Bankası; 2015 yılında, 1.372 çalışana risk, kontrol, denetim ve hukuk alanlarını kapsayan içerikte toplam 8.184 saat sınıf eğitimi verilmiştir. Bahse konu eğitimlerin içerik tasarımında, Banka’nın Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Politikasına uyumu teşvik etme amacı gözetilmiştir (Türkiye İş Bankası Sürdürülebilirlik Raporu, 2015: 14). Türkiye İş Bankası etik bankacılık uygulamalarından yolsuzluk kavramına karşı uygulamış olduğu

kontrol, eğitim gibi programlarla önlem almaya ve etik bankacılık yolunda adımlar atmıştır.

Garanti Bankası Etik ve Doğruluk İlkeleri adlı dokümanında; çalışanların müşterilere, diğer çalışanlara, işe ve topluma karşı sorumlulukları detaylı olarak tanımlanmaktadır. Garanti Bankası, Türkiye Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSKP)'na göre, ulusal yasalarla Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalarla kısıtlanmış veya yasaklanmış olan hiçbir etkinliğe finansman desteği sağlamamıştır. Ayrıca, çocuk işçi çalıştırdığı veya insan haklarını ihlal ettiği belirlenmiş olan hiçbir projeye veya faaliyete finansman oluşturmamıştır. Garanti Bankası bu tür proje veya faaliyetler için gelen kredi taleplerini, daha ileri sosyal ve çevresel etki değerlendirme sürecine tabi tutmadan ve kredi tutarını dikkate almadan reddetmektedir (Garanti Bankası Sürdürülebilirlik Raporu, 2016: 66)

Özel bankalardan Garanti Bankası çalışanlarına dair ettik kurallara yönelirken diğer taraftan çocuk işçi sorununu göz önüne alarak bu konuda önlemlere yönelmiştir.

ING İş İlkeleri Bildirgesinde detaylı olarak belirtildiği üzere; tüm iş ilişkilerinde dürüstlük, açıklık ve şeffaflık, karşılıklı saygı, topluma ve doğal çevreye sorumluluk bilinciyle hareket edilmesi gerektiği öngörüsünde olmuştur. Tarafsızlığı ilke edinerek müşterileri ve çalışma arkadaşları arasında ayırımdan ve önyargılı davranışlardan kaçınılması gerektiği ve ayrıca Çalışma İlkeleri Uygulama Esaslarında detaylı olarak belirtildiği üzere; halka açık olmayan bilgileri, bilmesi gereken kişiler dışında üçüncü şahıslara hiçbir şekilde açıklanmaması ve bu bilgileri kullanarak şahsı ve yakın ilişkide bulunduğu kişiler adına işlem yapılmaması, bu bilgileri kişisel çıkarı için kullanılmaması gerekliliğini savunmuştur (<https://www.ingbank.com.tr>, E.T:10.07.2017).

Sonuç olarak bankacılık sektörünün de kendine göre etik kuralları bulunmaktadır. Her banka belirlemiş olduğu etik kurallar çerçevesinde ki genel anlamda toplum ahlakına göre hareket ediş biçimi olduğu için aynı ölçüdeki belirli değerlerdir. Fakat bankaların bu doğrultuda uyguladıkları proje ve destek şekli farklıdır. Yukarıda Türkiye'de faaliyet gösteren birkaç banka üzerinde etik bankacılık faktörü konusu üzerinde değerlendirilmiştir. Bankaların "hesap

verilebilirlik, açıklık, eşitlik” şeklinde etik değerleri kapsamaktadır. Bu kavramlar ile sürdürülebilir kalkınma hedefleri arasında ki ilişki şu şekildedir;

Herkesi kapsayan ve herkese eşit derecede kaliteli eğitim sağlamak ve herkese yaşam boyu eğitim imkânı tanımak (Hedef 4), toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak ve kadınların ve kız çocuklarının toplumsal konumlarını güçlendirmek (Hedef 5), ülkelerin içinde ve aralarındaki eşitsizlikleri azaltmak (Hedef 10), sürdürülebilir kalkınma için barışçıl ve herkesi kucaklayan toplumları teşvik etmek, herkesin adalete erişimini sağlamak, her seviyede etkin, hesap verebilir ve kucaklayıcı kurumlar inşa etmek (Hedef 16) (<http://unesco.org.tr>, E.T: 20.09.2017) şeklindeki dört madde ile bankacılık sektörünün etiklik ilkeleri arasında büyük bir ilişki mevcuttur. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinde cinsiyet eşitliği, eğitimsel eşitlik, ülkeler arası eşitlik, hesap verilebilirlik gibi kavramlarla bankacılık sektöründe etiklik ilkeleri başlığı altında ele alınan kavramlar aynı olduğu görülmektedir. Buda sürdürülebilir kalkınma ile Türkiye’deki bankacılık sektörünün etiklik ilkeleri ile bağlantısını göstermektedir.

3.3.2. Tasarrufa Destek

Sürdürülebilir kalkınmada önemli konulardan biri olan Tasarruf³⁶, elde ki kaynak ve imkânların dengeli bir şekilde kullanılarak gelecek nesillerin varlığı düşünülerek hareket edilmesidir. Tablo 1’de Türkiye’de aktif büyüklüğüne göre sıralamada ilk on beş banka içerisinde; Ziraat Bankası, Akbank, Halkbank, Odeabank, Türk Ekonomi Bankası (TEB) ve Türkiye İşi Bankası’nın sürdürülebilir kalkınmaya yönelik olarak tasarrufa destek başlığı altında yaptığı çalışmalar ele alınacaktır;

İlk olarak Ziraat Bankası’na bakıldığında; reel sektöre yönelik geliştirilen ürünlere ek olarak, bireysel segment müşterilerin birikimlerine ve tasarrufların artırılmasına destek sağlamak amaçlı, Devlet Katkılı Çeyiz ve Devlet Katkılı Konut Hesabı ürünleri müşterilere sunulmuştur (T.C. Ziraat Bankası Sürdürülebilirlik Raporu, 2016: 4). Ziraat Bankası konut ve evlenecek olan çiftlere çeyiz hesapları gibi ürünlerle destek sağlamaya çalışmıştır.

³⁶ Kavramsal olarak tasarruf; bir ekonomik birimin (ister bir hanehalkı, ister bir işletme, isterse bir ülke ekonomisi olsun), cari geliri ile cari tüketim harcamaları arasındaki fark olarak tanımlanabilir (Sanca ve Demirci, 2012: 161).

Akbank 2016 yılında internet ve mobil kanallarına özel Direkt Serbest Hesap ürünü ile dijital kanallar üzerinden tasarruf yapan müşteri sayısı %25 oranında artmıştır. 2016 yılında Akbank'ta Birikimli Hesaplar da Devlet Katkılı Çeyiz Hesabı da katılmıştır. 2012'de başlatılan “Tasarruf Seferberliği” ve “Akbank Ekonominin Kahramanı Çocuklar” projeleri, 2014 yılında sahneye açılan Akbank Çocuk Tiyatrosu'ndaki tasarruf ile ilgili mesaj veren oyunları, çocuklara hediye ettiği Akbank Uğurböceği Kumbaraları ile finansal okuryazarlığın artırılması ve tasarrufun teşvik edilmesine geniş bir destek sağlamıştır (Akbank Faaliyet Raporu, 2016: 35). Akbank'ta devlet katkılı çeyiz hesabı dışında çocuklara yönelik tiyatro, kumbara şeklinde eğitici tasarrufa yönlendirici girişimleri ve uygulamaları geliştirmiştir.

Halkbank ise; kâğıt, toner ve kartuş gibi sarf malzemelerin kullanımının en aza indirilmesi, Faks makinelerinin bakım ve işletim giderlerinin kaldırılması, Merkezi faks gönderimi sayesinde maliyet denetimi yapılabilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Ekim 2015'te hayata geçen çalışmanın sonunda; 1.027 adet faks cihazı kullanımdan kaldırılırken, kâğıt tüketiminde yıllık 444.420 adet sayfanın azaltılması desteği sağlanmıştır (Halkbank Sürdürülebilirlik Raporu, 2015: 82). Halkbank, ofis malzeme kullanım oranını fazla kullanımı engelleyerek en aza indirilerek gereksiz kullanımdan kaçınma ile tasarruf için olumlu örnek teşkil etmiştir.

Odeabank, veri üzerinde analiz yapabilen “iş zekâsı” uygulamalarından faydalanmaktadır. Kâğıt kullanılmayan ve çevre dostu iş süreçleri yönetmektedir. Ayrıca Odeabank, iş süreçlerinin hızlı bir biçimde bölümler arasında akışını sağlayan belge yönetimi sistemini kullanarak, müşterileriyle ilgili tüm dokümanları dijital ortamda muhafaza etmektedir (Odeabank Faaliyet Raporu, 2016: 72)

Bir diğeri Türk Ekonomi Bankası (TEB), sorumlu bankacılık anlayışı ile toplumun finansal okuryazarlık seviyesini yükseltmek ve tasarruf bilincini geliştirmek için 2012 yılında TEB Aile Akademisi'ni kurmuştur. Akademi'nin kamu ve özel kurum çalışanlarına verdiği ücretsiz eğitimlerle birlikte, 2016 yılsonu itibarıyla birebir eğitimlerle ulaşılan kişi sayısı 225,000'den fazla

olmuştur (TEB Faaliyet Raporu, 2016: 53). TEB oluşturmuş olduğu tasarrufa yönelik ücretsiz eğitimlerle tasarrufa destek sağlamıştır.

İş Bankası, güncel ihtiyaç ve beklentiler ışığında sürekli genişleyen ürün ve hizmetlerini yirmi dört saat çeşitlendirilmiş dağıtım kanalları üzerinden milyonlarca müşterisine hizmet sağlamaktadır. Hizmet ilişkisi kapsamında Banka, on milyonlarca dekont, hesap özeti, sözleşme gibi belge üreterek müşterileriyle paylaşmaktadır. Bu üretim ve paylaşım, aynı zamanda yüksek miktarda kâğıt tüketimini beraberinde getirmektedir (Türkiye İş Bankası Sürdürülebilirlik Raporu, 2014: 77). Kâğıt tüketimini artırdığı için sürdürülebilir kalkınmaya yönelik destek sağlandığı söylenemez. Banka sitesinde dijital takip yapılmasının kâğıt kullanımını azaltacağı yönünde bildiri yapmıştır.

Sonuç olarak bakıldığında bankacılık sektörünün tasarruf konusunda ele aldığında birkaç banka da bile ne kadar etkili olduğu daha birçok banka ve finans kurumlarında bu gibi uygulamalar ve desteklerle gelecek nesilleri ve toplumu bu doğrultuda yönlendirmesinin artırabileceği ve böylelikle sürdürülebilir kalkınmaya yönelik olarak atılan önemli sosyal adımlardan biri olduğu görülmektedir.

3.3.3. Sosyal Projeler

Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için bireylerin, toplumun, kurumların, şirketlerin kısaca tüm ulusların ortak bir çerçevede geleceği, gelecek nesilleri düşünerek hareket edilmelidir. Yaşamın dengeli bir şekilde ilerleyebilmesi için tüm toplum ve kuruluşların destek olması gerekmektedir. Tablo 1’de Türkiye’de aktif büyüklüğüne göre sıralamada ilk on beş banka içerisinden; Garanti Bankası, Akbank, QNB Finansbank, Halkbank, Türk Eximbank, Türk Ekonomi Bankası (TEB) ve Vakıfbank’ın sürdürülebilir kalkınmaya yönelik sosyal projeler başlığı altında yapmış olduğu çalışmalar ele alınacaktır;

Garanti Bankası, 2008 yılında Türkiye’nin öğretmenler için faaliyet gösteren ilk ve tek sivil toplum kuruluşu Öğretmen Akademisi Vakfı’nı ÖRAV kurmuştur. ÖRAV bugüne kadar; “Öğrenen Lider Öğretmen” başlığı ile devam eden “Öğretmenin Sınırı Yok” projesine ek olarak; “Liseler için Öğrenen Lider

Öğretmen”, “Çözüm Odaklı İletişim”, “Öğretmenin Kimyası”, “Eğitim Yöneticilerini Geliştirme Programı (EYGEP)”, “Etiketsiz Eğitim” ve “Yaratıcı Çocuk Yaratıcı Beyin” ile toplamda seksen bir ilde yüz yirmi bin eğitimcinin gelişimine destek olmuştur. ÖRAV, MEB ile imzaladığı protokol ile işbirliği devam etmektedir (Garanti Bankası Faaliyet Raporu, 2016: 20). Özel kuruluşlardan olan Garanti Bankası, sosyal konuda birçok projeye destek olarak ve vakıf kurarak sürdürülebilir kalkınmaya sosyal boyuta destek sağlamıştır.

2015’te Akbank, “Şehrin İyi Hali” projesi kapsamında üniversiteli gençlerin katılımıyla yirmi altı ilde kıyı temizliğinden eğitime, hayvan haklarından sağlık konularına kadar otuzdan fazla gönüllülük projesi gerçekleştirmiştir (Akbank Sürdürülebilirlik Raporu, 2015: 8). Gerçekleştirdiği bu proje ile Akbank sosyal açıdan çevre temizliği, eğitim, hayvan hakları gibi birçok konuyu ele alarak destek sağlamaya çalışmıştır.

QNB Finansbank, Türkiye’nin dört bir tarafında on iki bini aşkın personelimizin, çocukları ve aileleri ile “Minik Eller Büyük Hayaller” in bir sosyal paydaşı, bir proje ortağı ve çocukların gelişen hayal gücü ve yaratıcılığı için bir iyi niyet elçisi olması desteklenmiştir. 2015 yılında kurulan Minik Eller Büyük Hayaller sosyal sorumluluk platformumuz kapsamında geleceğin yaratıcı liderlerini yetiştirmek üzere birbirinden farklı altı proje ile yirmi beş ilde 1.000’den fazla gönüllü finansçımızla birlikte 250.000’in üzerinde çocuğa destek sağlanmıştır (QNB Finansbank Faaliyet Raporu, 2016). QNB Finansbank, paydaş ve proje ortaklığı ile çocuklara yönelik destek verdiği proje ile birçok çocuğa yardımcı olmuştur.

Halkbank 2015 yılında Fransız Kalkınma Ajansı, Türkiye’deki onuncu yılı nedeniyle enerji, sürdürülebilir kentsel gelişim ve ormancılık alanlarında finanse ettiği projeleri kapsayan “10 yıl – 33 resim” adlı fotoğraf sergisi düzenlemiştir. Halkbank aracılığıyla enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kredisi kullanılan üç başarılı projenin fotoğrafları da sergilenmesine destek sağlamıştır. Ayrıca Halkbank, ormanların artırılarak erozyon ile mücadeleye katkı sağlamak, karbon tutumunu artırmak, yangın artışı ve azalan orman alanlarında kamuoyunda farkındalığı artırmak amacı ile Ankara’da bulunan bir ekim alanında, 2015 yılında her bir çalışanı adına toplamda 20.000 adet fidan dikmiş ve çalışanlarına isimli

sertifikalar göndermiştir (Halkbank Sürdürülebilirlik Raporu, 2015: 100,102). Bu şekilde Halkbank çalışanları ve toplum arasında çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğe yönelik teşvik ve destek oluşturmaya çalışmıştır.

TEB'e bağlı koşucular, her yıl İstanbul Maratonu ve Runatolia Maratonu'nda Adım Adım çatısı altındaki bir vakıf yararına koşmakta, TEB çalışanları da koşucular adına bağışlarıyla bu yardımseverlik koşularına yardımcı olmaktadır. TEB, yılsonuna kadar katılım sağladığı yardımseverlik koşularında, toplanan bağış miktarı bazında, tüm katılımcı kurumlar arasında "En İyi Kalpli 4. Kurum" olma başarısını sahip olmuştur. Ayrıca TEB çalışanları, 2016 yılında, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı kutlamaları kapsamında, Türkiye genelinde 1,500'ü aşkın çocuğun okul ve kırtasiye ihtiyaçlarını karşılamışlardır. 2015 yılında hayata geçmiş olan bu sosyal sorumluluk desteği ile ilk yılında 400 çocuğa ulaştırılmıştır (TEB Faaliyet Raporu, 2016: 105). Sosyal sorumluluk uygulamaları ve destekleri ile sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutuna destek olmaya çalışmıştır.

İhracat kredi kuruluşlarının uyguladığı programların Resmi Destekli İhracat Kredilerine İlişkin OECD Düzenlemesine uygunluğunu oluşturmak, üye ülkelerin ilgili kurumları arasında bilgi ve görüş alışverişini kolaylaştırmak ve politika birliğini sağlamak amacıyla oluşturulan ve Türkiye'nin Nisan 1998'de asil üyesi olduğu OECD İhracat Kredileri Grubu'nun bir alt grubu olan ve proje ilişkili çevresel ve sosyal etkiler ile insan haklarına ilişkin konuların görüşüldüğü Çevre Uygulayıcıları Grubu'nun 33. Toplantısı 3-5 Kasım 2016 tarihleri arasında Türk Eximbank ev sahipliğinde İstanbul'da gerçekleştirilmiştir (Türk Eximbank, 2016: 54). Çevresel, sosyal ve insan hakları konuları ele alınan toplantı gerçekleştirilmesi sürdürülebilir kalkınmaya yönelik olumlu bir faaliyettir.

Vakıfbank, TEMA³⁷ ile geliştirilen iş birliği ile 2016 yılı içerisinde müşterilere kullanılan konut kredisi adedi ve çalışan sayısı kadar fidan dikimi gerçekleştirilmiştir. Burdur ve İstanbul Şile'de Orman Bakanlığı'na ait arazilerde oluşturulan "Vakıfbank Hatıra Ormanları" n da toplam 75.000 adet fidan dikimi gerçekleştirilmiştir (Vakıfbank Faaliyet Raporu, 2016: 83). Ağaçlandırma çalışma

³⁷ TEMA: Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (www.tema.org.tr, E.T:11.07.2017).

projeleri ile Vakıfbank erozyon sorununa ve karbon salınımını azalmasına destek sağlamış, çevresel sürdürülebilirliği oluşumuna yardımcı olmuştur.

3.3.4. Eğitim

Bankacılık sektörü sağlamış olduğu imkânlarla ve desteklerle topluma sosyal anlamda yardım ve dayanışma sağlayıp gelecek nesillere daha düzgün yaşam bırakmış olarak sürdürülebilir kalkınma için değer arz edecektir.

Toplumda öğretme ve öğrenme ile değişiklik yapılabilir. Sürdürülebilir kalkınmanın oluşabilmesi için en başta topluma, insanlığa bunun öğretiminin sağlanması gerekir. Bazı şeyler öğretilmeden kendiliğinden değişimin sağlanması beklenemez. Bu yüzden sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması bilmesi ve insanların, toplumun, kuruluşların vb. destek olabilmesi için ne olduğunu, nasıl destek olunabileceğini bilmesi gerekir. Ayrıca sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden;

Herkesi kapsayan ve herkese eşit derecede kaliteli eğitim sağlamak (Hedef 4) (<http://unesco.org.tr>, E.T: 20.09.2017) adlı maddesiyle sürdürülebilir kalınma sürecinde eğitimin önemi açık bir şekilde belirtilirken eğitimle ilgili sorunlarda çözüm arayışı içinde olunması gerekliliğinden içinde ele alınmıştır. Türkiye’de bankacılık sektöründe sürdürülebilir kalkınma sürecinde eğitime vermiş olduğu proje ve yardımlarla sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleşmesine destek sağlamıştır. Bankacılık sektörünün de eğitim anlamında ne şekilde öğreti kazandırıp destek olduğuna dair çalışmalar tablo 1’de Türkiye’de aktif büyüklüğüne göre sıralamada ilk on beş banka içerisinde; Akbank, Şekerbank, Garanti Bankası, Yapı Kredi Bankası, Albaraka Türk Katılım Bankası, Türk Ekonomi Bankası (TEB) ve HSBC Bank üzerinden ele alınacaktır;

Başlangıçta Akbank’a bakılırsa, Sabancı Üniversitesi işbirliği ile eğitim alanında büyük bir girişim olan destek sağlama amaçlı olarak Center of Excellence in Finance’in (CEF) kuruluşu için çalışmalar yapmaktadır. Ayrıca; Akbank Çağrı Merkezi bünyesinde gerçekleştirilen iyileştirmeler ve çalışan eğitimleri sayesinde müşteri ihtiyacını ikinci bir çağrıya gerek olmadan karşılama konusunda önemli verimlilik artışları sağlamıştır. (Akbank Sürdürülebilirlik

Raporu, 2015: 8,73). Görüldüğü üzere Akbank eğitime yönelik kuruluşların oluşumunda destek olma çalışmaları göstermiştir.

Şekerbank 2015 yılında Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın başlattığı Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) ile KOSGEB'in katkılarıyla yürütülen "Tarımda Kadın Girişimciliğinin Güçlendirilmesi Programı" na destek sağlandı. Program kapsamında, Kırklareli, Gaziantep, Zonguldak, Muğla, Malatya, Balıkesir, Çankırı ve Konya'da 407 kadın çiftçiye 10 gün süreyle 70 saat "Uygulamalı Girişimcilik" eğitimi verildi. Eğitimlerin ardından söz konusu 8 ilde düzenlenen törenler ile sertifikalar dağıtıldı (Şekerbank Sürdürülebilirlik Raporu, 2015: 29). Şekerbank, verdiği eğitimlerle çiftçiye özellikle kadın çiftçiye destek olarak diğer taraftan kadınların iş hayatına atılma kolaylığı da sağlamıştır.

Garanti Bankası, kadınların güçlenmesi ve finansal okuryazarlığının artırılması amacıyla "Kalp – Kadınlar Platformu" adı altında bir Facebook sayfası oluşturmuştur ve ilk yılında 50.000'in üzerinde takipçiye çıktı. Yedi farklı belediye ile iş birliği yaparak 2.931 kadına finansal okuryazarlık seminerleri ve başlangıç seviyesinde girişimcilik dersleri verildi. 2013'te kredilendirme faaliyetlerinde görev alan çalışanları için Çevresel ve Sosyal Risk Yönetimi hakkında bir e-öğrenme programı başlatılmıştır (Garanti Bankası Sürdürülebilirlik Raporu, 2016: 55, 58). Başlatılan programlar, eğitimlerle kadın-okuryazarlığı oluşumuna yardımcı olunmuştur.

Elli bir İşitme Engelliler Federasyonu ile Yapı kredi Bankası'nın gerçekleştirdiği iş birliği kapsamında web sitelerinde de yer alan ve Yapı Kredi Bankacılık Akademisi tarafından hazırlanan muhtelif başlıklardaki eğitimlere işaret dilini eklenmiştir. Yine İşitme Engelliler Federasyonu işbirliği ile "Konuşmak Elimizde" isimli projesini başlatmıştır. Ülkemizde bulunan 3 milyon işitme engellinin bankacılık ile ilgili sorunlarını daha iyi anlayabilmek amacıyla bu projeye, gönüllü olan şube çalışanlarımıza işaret dili eğitimleri verilmiştir (Yapı kredi Sürdürülebilirlik Raporu, 2015: 50-51). Gerçekleştirmiş olduğu işaret dili eğitimi ile hem engelli müşterilere daha fazla yardımcı olma olanağı sunmuştur, hem de sosyal fayda sağlayarak engelli vatandaşların işlemlerini gerçekleştirme olanağı sağlamıştır.

Albaraka Türk Katılım Bankası, eğitime destek olarak 1987'den bugüne %92'si lisans ve %8'i lisansüstü bursu sağlamıştır öğrencilere, toplam 17.348 öğrenciye karşılıksız burs vermiştir. Ayrıca 2016 yılında 1.926 lisans ve 72 doktora öğrencisine burs olanağı sağlamıştır (Albaraka Türk Katılım Bankası Faaliyet Raporu, 2016: 11). Öğrencilere eğitimine devam etme olanağı sağlama amaçlı sağlanan burs desteği sosyal fayda olarak atılan büyük bir adım olmuştur. Gençliğin eğitime devam etme olanağı sağlayarak eğitime teşvik etmek sürdürülebilir kalkınma adına atılan önemli bir adım olduğu söylenebilir.

TEB, girişimcilere destek sağlamak amacıyla Girişim Bankacılığı başlığı altında yürütülen faaliyetler, 2016 yılında düzenlenen eğitimler ve gelişim programlarıyla 2016 yılı Aralık ayı sonu itibarıyla toplam 18,848 girişimciye 536 adet, 2,803 saat eğitim verilmiş, 3,850 girişimciye 4,950 saat danışmanlık hizmeti sağlanmıştır. Ayrıca 2016 yılında gerçekleştirilen sınıf eğitimlerine 10,006 farklı TEB çalışanı katılmıştır. Sınıf eğitimlerine 50,661 katılım, iş başı eğitimlerine 491 katılım, e-öğrenme eğitimlerine 128,386 katılım sağlanmıştır. 2016 yılında eğitimlerin %66'sı iç eğitimler olarak verilmiştir (TEB Faaliyet Raporu, 2016: 46). Kendi çalışanına ve girişimcilere eğitim desteği sağlayarak müşterilere daha iyi hizmet verilerek daha bilinçli çalışan ve girişimci ağı oluşturmaya çalışmıştır.

HSBC Bank, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği, Darüşşafaka ve Türk Eğitim Vakfı ile yürütülen proje ile ihtiyaç sahibi öğrencilere eğitim bursu sağlanmıştır. HSBC Türkiye'nin katkısı ile 2015-2016 yıllı 333 öğrenciye burs imkânı sunulmuştur. 2005'ten beri ise toplamda 9103 öğrencinin eğitime destek sağlanmıştır (HSBC, 2016: 25).

Sonuç olarak bankacılık sektörü finansal faktörün dışında sosyal anlamda eğitime önem vererek eğitimle girişimcileri, işletmeleri, personelleri vb. destekleyerek sürdürülebilir kalkınmaya yönelik önemli adımlar sağlamıştır. Diğer taraftan kadınlara, çiftçilere ve engelli vatandaşlara yönelik eğitimler ve programlar bilinçlendirerek, öğretmek destek olmaya çalışmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma sağlanması için öncelikli olarak toplumu eğitmenin şart olduğu bilerek, bilinçlenerek uygulamaya geçilebileceği görülmektedir. Türkiye'de ki bankacılık sektörü sürdürülebilir kalkınmada soruna çözüm odaklı olarak ele alınan ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında hedef olarak değerlendirilen

maddelerden biri olarak eğitim kavramı bankalarında üzerinde durarak destek sağladığı konulardan biri haline gelerek gelecekte daha iyi bir eğitim için önem arz etmektedir.

3.3.5. Toplumsal Eşitlik ve Kadınlara Destek

Eşitlik kadına destek topluma en çokta gelecek nesillere bırakılacak en güzel armağandır. Çünkü toplum kadınlı vardır. Sosyal düzenin sağlanabilmesi için kadına destek verilmeli çalışma hayatına daha fazla girebilmeleri için imkânlar tanınmalıdır. Sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutunun en önemli konularından biridir. Bu yüzden insanlar, kurumlar ve toplumlar üstüne düşeni yapmalı ve destek olunmalıdır. Tablo 1’de Türkiye’de aktif büyüklüğüne göre sıralamada ilk on beş banka içerisinde; Şekerbank, Vakıfbank, Halkbank, Türk Ekonomi Bankası (TEB) ve Türkiye İş Bankası’nın sürdürülebilir kalkınmaya yönelik olarak toplumsal eşitlik ve kadınlara destek başlığı altında ele alınacaktır;

İlk etapta Şekerbank, tüm müşteri bölümlerinde kadın bankacılığı başlığı altında yaptığımız çalışmalar ile son bir yılda yaklaşık 11 bin kadın girişimciye 335 milyon TL’yi aşan finansman desteği sağladı (Şekerbank Sürdürülebilirlik Raporu, 2015: 28). Şekerbank, kadın girişimciliği destekleyerek kadınlara iş imkânı verirken diğer taraftan kadınların iş yaşamına daha fazla katılımı sağlanmıştır.

İkinci ele alınan bankalardan biri Vakıf Bank, yurt dışından düşük maliyetli krediler temin ederek KOBİ’lerin kullanımına sunmaya sürdürmüşlerdir. Bu bağlamda, Avrupa Yatırım Bankası’ndan 200 milyon Avro, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası’ndan, TurSEFF II³⁸ de 55 milyon ABD Doları tutarında ek kaynak ve TurSEFF III kapsamında 10 milyon ABD Doları olmak üzere toplam 65 milyon ABD Doları, Kadın Girişimci Destek Paketi olarak 25 milyon Avro ek gelir ile destek sağlamıştır (VakıfBank Faaliyet Raporu, 2016: 52). Vakıfbank, diğer kalkınma oluşturmaya çalışan kurumlara finansal destek olduğu görülmektedir.

³⁸ Türkiye Sürdürülebilir Enerji Finansman Programı (TurSEFF), AİKB ‘nin özel sektörde KOBİ ölçeğindeki şirketlere, uygun bulunan enerji verimliliği (“EE”) ve küçük ölçekli yenilenebilir enerji (“RE”) yatırımlarının finanse edilebilmesi için katılımcı bankalar kanalıyla sağladığı 265 milyon USD tutarındaki kredi paketidir (www.turseff.org, E.T:19.06.2017).

Halkbank, TÜBİTAK Marmara Teknokent (MARTEK) ve Kadın ve Demokrasi Derneği (KADEM) iş birliğinde, 2015 yılında kadınların girişimcilik yeteneklerinin artırılması ve nitelikli istihdam oluşturma potansiyeline dönüştürebilmeleri amacıyla gerçekleştirilen Kadın Girişimcilik Kampı'na Halkbank finansal destek sağlamıştır (Halkbank Sürdürülebilirlik Raporu, 2015: 100).

TEB, 2016 yılında kadın girişimcilere ve kadın patronlara kredi desteğiyle KGF aracılığıyla 100,000 TL'ye kadar %85 KGF kefaletiyle, altı aydan beş yıla varan vadelerle kredi imkânı sunmuştur. Ayrıca ödemesiz dönem öngörülmesinde kadın patronlara iki yıla kadar anapara ödemesiz dönem uygulaması desteği verilmiştir. Diğer bir finansman olanağı, altın birikimlerini bozmadan TEB ile anlaşmalı kuyumcular vasıtasıyla ziynet veya külçe altınlarını saf altına çevirerek altın depo hesaplarına aktarılması ve teminata alınması karşılığında yirmi dört aya varan vade, üç aya kadar ödemesiz dönem imkânıyla 30,000 TL'ye kadar Taksitli Ticari Nakit (TL) kredi kullanabilme imkânı vermiştir (TEB Faaliyet Raporu, 2016: 48). TEB, vermiş olduğu kredi imkânı, KGF ve kadın müdürlere destek sağlamıştır.

Türkiye İş Bankası, ekonomide kadının fark yaratıcı gücüne inanan kadın girişimcilere yönelik ürün ve hizmetleri ile çok sayıda kadın girişimciye ulaşmaktadır. Sağladığı yaygın kredi imkânlarının yanı sıra işleriyle ilgili her türlü ihtiyaçlarında da kadın girişimcilere destek olmaya çalışmıştır. Bu kapsamda, kadın işletmelere yönelik düzenlenen eğitimlere sponsorluk ve İŞ'TE KOBİ sitesi üzerinden danışmanlık hizmeti vermektedir (Türkiye İş Bankası Sürdürülebilirlik Raporu, 2015: 46). Sonuç olarak bankacılık sektörü kadına yönelik sağlamış olduğu hizmetlerle kadınların çalışma hayatında yer almasını, kendi ayaklarının üzerinde durabilmesi için sağladığı çeşitli olanaklar toplumun kadınlara yönelik destek çerçevesi oluşturmuştur.

3.3.6. Engelli Vatandaşlara Bankacılık Hizmetleri

Engelli vatandaşlar için tüm toplumların, bireylerin, kurumların yardımcı olması insanlık görevidir. Kurumlar ise, bütün müşterilerine karşı sorumludur. Özellikle ihtiyaç sahibi olanlara ise daha fazla sorumludur.

5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun Geçici 2. Maddesi “Kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmi yapılar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapılar bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren sekiz yıl içinde engellilerin erişebilirliğine uygun duruma getirilir.” hükmü mevcuttur. 20.07.2013 tarihi ve 28713 sayılı Resmi Gazete ’de yayımlanmış olan “Erişilebilirliği İzleme ve Denetleme Yönetmeliği” ile de bu kapsamdaki yapıların denetimine ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir. Böylelikle banka şubelerinin herkes için erişilebilir kılınmasına yönelik hususlar tanımlanmış olmaktadır. Ancak bankaların hizmet sunduğu diğer kanallar olan ATM, internet bankacılığı, mobil bankacılık, çağrı merkezleri ve kartlı ödeme sistemlerinin herkesçe erişilebilmesinin sağlanmasına yönelik standartlar henüz herhangi bir mevzuatta yer almamaktadır (Erişilebilirliği İzleme ve Denetleme Yönetmeliği, 2013).

Türkiye’ de bankacılık sektöründe engelli vatandaşlara yönelik uygulanan hizmetlerin ve projelerin sayısı 2012-2016 Haziran döneminde şu şekildedir;

Aşağıda tablo 3’te genel olarak Türkiye’de bankacılık sektörünün engelli vatandaşlara verilen hizmet çerçevesinde örnek olarak 2012-2016 yılları arası haziran ayı ele alınmıştır. 2012 yılında Engelliye hizmet veren ATM sayısı ortopedik engellilere yönelik 3,034 oranı ile başlarken bu oran 2016 yılında 4,362 ye çıkmıştır. Görme engellilerde ise, 4,426 iken 2016 yılında 5,009’a yükselmiştir. Engellilere hizmet veren şube sayısı olarak Ortopedik Engelliler 2012 Haziran da 2,282 iken 2016 Haziranda oran 3,754’e yükselmiştir. Görme Engellilerde ise 2012 Haziran da 4,047 iken 2016 Haziran da 3,229’ düşmüştür. Engelliler hizmet veren POS sayısı ise ortopediklerde 1,335,167 oranında iken 2016 Haziran da 1,735,026 oranına çıkmıştır. Görme Engellilerde bu durum 847,876 oranında iken büyük bir artış göstererek 3,040,377 oranına yükselmiştir. Banka müşterisi olan engelli sayısı ortopediklerde 183 iken 2016 Haziran da oran 3,135’ a çıkmıştır. Görme engellilerde durum 116 iken 1,109 oranına yükselmiştir. Genel olarak Engelli hizmetlerinde görülmektedir ki şube sayısı olarak görme engelliye yönelik hedef oranında düşme görülse de genel anlamda artış gerçekleşmiştir.

Tablo 3. Türkiye’deki Bankacılık Sektörlerinin Engellilere Yönelik Hizmetleri (2012-2016 Haziran)

Dönem	Engellilere Hizmet Veren ATM Sayısı		Engellilere Hizmet Veren Şube Sayısı		Engellilere Hizmet Veren POS Sayısı		Banka Müşterisi Olan Engelli Sayısı	
	Ortopedik Engelli	Görme Engelli	Ortopedik Engelli	Görme Engelli	Ortopedik Engelli	Görme Engelli	Ortopedik Engelli	Görme Engelli
Haz.12	3,034	4,426	2,282	4,047	1,335,167	847,876	183	116
Haz.13	5,244	6,786	2,807	4,178	1,597,448	1,357,038	746	291
Haz.14	885	2,917	2,05	2,759	1,832,023	1,065,579	1,665	527
Haz.15	1,048	4,78	2,909	2,368	1,070,877	1,761,281	2,533	667
Haz.16	4,362	5,009	3,754	3,229	1,735,026	3,040,377	3,135	1,109

Kaynak: www.tbb.org.tr, E.T:20.07.2017

Diğer taraftan tablo 1’de Türkiye’de aktif büyüklüğüne göre sıralamada ilk on beş banka içerisinden; Yapı Kredi Bankası, Garanti Bankası ve Türkiye İş Bankası sürdürülebilir kalkınmaya yönelik olarak engelli vatandaşlara bankacılık hizmetleri başlığı altında ele alınmıştır;

Yapı kredi Bankası sorumlu bankacılık anlayışı ile esas amacını oluşturan “Herkes Eşit Bankacılık” ilkesi doğrultusunda uygulamaya koyulan Engelsiz Bankacılık Programı ile ilk kez 2008 yılında Yapı Kredi Çağrı Merkezi’ni işletme engelli müşteriler için yapılandırılan Online Chat hizmeti, sesli işlem özelliğinin tüm yeni ATM’lerinde bulunmaktadır. Türkiye genelinde, tüm ATM’lerinin %49’unu oluşturan 2.144 Engelsiz ATM ile ortopedik ve görme engelli müşterilerin uygulamaya dâhil edilmiştir. Mayıs 2014’te başlatılan istihdam projesi ile çağrı merkezinin kapılarını engelli vatandaşlara açılmıştır (Yapı Kredi Sürdürülebilirlik Raporu, 2015: 50-51).

Garanti Bankası Engelsiz Bankacılık Projesi kapsamında, kapsamlı video ve uygulamalardan oluşan “İşaret Dili” online eğitim programını sunmuştur (Garanti Bankası Sürdürülebilirlik Raporu, 2016: 56).

Türkiye İş Bankası, engelli müşterilerin bankacılık hizmetlerine erişiminin önem vermiştir. 2016’da görme engelli müşterilerin işlem yapabildiği sesli işlem özellikli bankamatiklerin sayısı 2.438’dir. Engelli müşterilerin erişimini

kolaylaştırmak amacıyla hizmete sunulan tekerlekli sandalye kullanımına uygun bankamatiklerin yaygınlaştırılması sağlanmıştır. 2016 yılsonu itibarıyla bu tanıma giren 161 bankamatik bulunmaktadır. Görme engelli müşterilerin Bankamatik kartı/kredi kartı alışverişlerinden sonra işlem tutarının Banka'da kayıtlı cep telefonlarına SMS ile gönderilmiştir. Akıllı cep telefonlarını erişilebilirlik olarak kullanan görme engelli müşteriler gelen SMS'de ki bilgileri dinleme imkânı bulmuşlardır. 2016 yılı içerisinde bu kapsamda 4.326 adet mesaj gönderilmiştir (Türkiye İş Bankası Sürdürülebilirlik Raporu, 2016: 25).

Sürdürülebilir kalkınma hedefleri olarak belirlenen maddelerden; İnsanların sağlıklı bir yaşam sürmelerini ve herkesin her yaşta refahını sağlamak (Hedef 3), ülkelerin içinde ve aralarındaki eşitsizlikleri azaltmak (Hedef 10), kentleri ve insan yerleşim yerlerini herkesi kucaklayan, güvenli, güçlü ve sürdürülebilir kılmak (Hedef 11), sürdürülebilir kalkınma için barışçıl ve herkesi kucaklayan toplumları teşvik etmek, herkesin adalete erişimini sağlamak, her seviyede etkin, hesap verebilir ve kucaklayıcı kurumlar inşa etmek (Hedef 16) (<http://unesco.org.tr>, E.T: 20.09.2017) adlı maddeleri ile yaşam alımında eşit, adaletli toplumlar ve kurumlar oluşturulması ile sürdürülebilir kalkınmanın sağlanacağını ifade edilmiştir. Bu maddelerde bahsedilen kurumlardan biri olarak Türkiye'deki bankaların engelli vatandaş ve engelli personellerin hayatlarını kolaylaştırarak üzerine düşen sorumlulukları bankacılık sektörüne bağlı konularda; ATM ve pos cihazlarına ulaşım ve kullanım olanağını kolaylaştırma sağlayarak sosyal bir kurum kimliği oluşturmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Küresel iklim değişikliği sebebine çözüm arayışından dolayı ortaya çıkan sürdürülebilir kalkınma faktörü asıl olarak çevre kavramı dışında ekonomik ve sosyal boyut kavramları üzerinde de hayat bulmuştur. Gelecek nesilleri, geleceğimizi, tüm insanlığı düşünerek hareket etmek, gelecekte dünyanın yok olmasını engellemek, geleceğimizi düşünerek hareket etmek, gelecek nesillerimiz için bilinçli bir tüketici olmak, tükettiğini üreten bir toplum bilinci oluşturmak için ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarda kısaca hayatımızın her alanında bizden sonraki geleceği düşünerek hareket etmemiz gerekmektedir. Toplumda tükettiğini üretme mantığı oluşturulmalıdır. Fakat bu durumu hayatımızın her alanında sağlamak gerekmektedir. Kurumlarda, işletmelerde, finans sektörlerinde vb. birçok alanda sürdürülebilir kalkınmanın dikkate alınarak ve destek sağlanarak tüm dünyada yer etmelidir.

Sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesillerin refah seviyelerinden, imkânlarından çalmadan içinde bulunulan zaman diliminde ki toplumların refah seviyelerini imkânlar dâhilinde en üst seviyeye çıkarmaya ve sorunlara en iyi şekilde çözüm odaklı olunmaya çalışılmasıdır. Tanımından yola çıkarak toplumsal gelişim, büyüme ve ilerleme sağlanabilmesi için öncelikle beşeri odaklı olunmalıdır. Fakat beşeri faktörde refah kavramı zincirleme olarak ekonomik, sosyal ve çevresel üç boyutla sağlanmaktadır. Gelecek toplumlar için öncelikle yaşanılması mümkün ve refah seviyesi yüksek alanlar sağlanmalıdır ki sağlıklı sosyal alanlar olsun, sağlıklı bir toplumda yaşayan bireylerden de sağlıklı ülke ekonomisi sağlansın. Bu tema birbirlerine bağlı bulunmaktadır. Bu bağ desteklenmeli ve bireyselden toplumsala ve kurumlara kadar her alanda dikkat edilmelidir. Her şeyden önce tükettiğini üreten bir bilinç topluma aşılmalıdır. Bunun içinde her alanda sürdürülebilir kalkınma amaçlanmalı ekonomik, sosyal ve çevresel olarak tüm toplumların ve kurumların üstüne düşen sorumlulukların farkında olmalı veya farkında olunmasını sağlamalıdır. Sürdürülebilir kalkınmanın mevcut hedeflerini gerçekleştirmede tüm bireyler, toplumlar, kurum ve kuruluşlar üstüne düşen sorumlulukları kendi gelecekleri ve gelecek nesiller için yerine getirmelidir.

Sürdürülebilir kalkınma, mevcut devlet tarafından getirilen sınırlamalar üzerinden teknoloji ve sosyal organizasyon ile çevre kaynaklarını ve yeteneklerin etkilerini absorbe etmek için biyosferin insan aktiviteleri mutlak sınırları ifade etmektedir (Kates vd., 2005: 11).

Çalışmada değerlendirilen finans kurumlarından bankacılık sektörünün de yukarıda açıklandığı üzere üstüne düşen sorumlulukları yerine getirilmeli personellerine de bu bilinci oluşturacak seminerler, konferanslar ve eğitimler düzenleyerek ve bu gibi çeşitli yöntemler geliştirerek destek sağlamalıdır. Türkiye’de finans sektörlerinden önemli yer tutan bankacılık sektörünün, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin sağlanmaya çalışma sürecinde krediler, projeler, eğitim ve çalışmalar ile destek sağlanmalıdır. Üstüne düşen sorumlulukların bilicinde olunmalıdır. Bankacılık sektörü gibi güçlü ve müşterileri, çalışanları, paydaşları, ortakları vb. ile etki edebileceği geniş bir kitleye sahip bir kurumun toplumda önemli sorun haline gelen sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için oluşturulan sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesinde büyük destek sağlanmalıdır.

Bankacılık sektörünün bir taraftan binlerce şube ve çalışanlarıyla aydınlatma, elektrik, su, kâğıt vb. tüketimlerde ne kadar önemli yeri olduğu sayısal verilerle gözler önüne serilmiştir. Bu yüzden gereksiz kullanımdan kaçınmalı bu yönde faaliyet göstermelidir. Diğer taraftan bankacılık sektörünün sağladığı finansman desteklerinden kredilerin özellikle tarım, kredi kartı, KOBİ, enerji, avcılık vb. birçok kredinin ve uygulanan birçok projelerden tasarruf, eğitim, sürdürülebilir üretim, sürdürülebilir tarım, kadına destek, eşitlik, engelli vatandaşlara hizmet gibi faktörlerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerindeki bu faktörler oluşmaktadır. Bu yüzden sürdürülebilir kalkınma hedeflerini gerçekleştirirmede bankacılık sektörünün öneminin büyüklüğünü göstermektedir.

Ayrıca kredi alma isteği ve ihtiyacında olan birçok birey, kurum, işletme vb. alanda kredi verme şartını belirlerken sadece kar amaçlı değil toplum, gelecek amaçlı düşünmesi gerektiği sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına destek olabilecek şartlar belirlemelidir. Sosyal anlamda stratejiler uygulandığı ve uygulanan projelerin önemli etkileri olduğu için sosyal projelerin sürdürülebilir kalkınmaya büyük ölçüde destek sağlamaktadır. Bundan dolayı bankacılık sektörü

sürdürülebilir kalkınmaya yönelik sağladığı sosyal, ekonomik ve çevresel faaliyetlerini olabildiğince artırması gerekmektedir. Tüketicilere ve kurumlara kredi desteği sağlanırken verilen her bir krediye karşılık ağaç dikimi, verilen konut krediler için yeşil alan veya ormanlık alanları yok olmama durumunu göz önüne alınmalıdır. Kredilerin şartları belirlenirken sadece kar odaklı değil çevresel, sosyal, beşeri odaklı olunmalıdır. Birçok kredilerde çevresel, ekonomik ve sosyal anlamda şimdiki nesillerin refah düzeyine dikkat edilirken gelecek nesillerin refah seviyelerine dokunulmadan hareket edilmelidir. Kurumsal sürdürülebilirlik raporları şuan ki toplumların sorunlarına daha iyi çözüm odaklı olunabilmesi ve gelecek toplumların refah seviyelerinden çalmadan şimdiki toplumların refah seviyesini en yüksek derecede sağlanabilmesi için kurumlarda, şirketlerde yasal sürdürülebilirlik raporu yasal mevzuat ile zorunlu hale getirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Abbott, J. (2008). What is a Carbon Footprint Report. http://www.Palletcarboncalculator.org/CarbonFootprintReport10_logo.pdf adresinden 19.07.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Akar, H. (2012). Ekonomik Büyüme ve Çevresel Vergilerin Emisyon Miktarına Etkileri. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 211-246.
- Akbank (2015). Sürdürülebilirlik Raporu. <http://www.akbank.com/tr-tr/Yatirimci-iliskileri/Documents/2015-Akbank-Surdurulebilirlik-Raporu.pdf> adresinden 19.06.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Akbank Faaliyet Raporu (2016). http://www.akbank.com/tr-tr/Yatirimci-iliskileri/Documents/Faaliyet-Raporlari/2016_Akbank_Faaliyet_Raporu.pdf adresinden 19.06.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Akgül, U. (2010). Sürdürülebilir Kalkınma: Uygulamalı Antropolojinin Eylem Alanı. *Antropoloji Dergisi*, Ankara, sy. 14, 133-164.
- Aksu, C. (2011). Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre. Güney Ege Kalkınma Ajansı, 1-33. http://geka.gov.tr/Dosyalar/o_19v5e00u1ru61bbncf2qmlcpv8.pdf adresinde 10.05.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Alagöz M. (2007). Sürdürülebilir Kalkınmada Çevre Faktörü: Teorik Bir Bakış. Akademik Bakış, *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E Dergisi*, sy. 11, 1-12.
- Alagöz, M. (2004). Sürdürülebilir Kalkınmanın Paradigması. *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, sy. 8, 1-23.
- Albaraka Türk Katılım Bankası (2016). Faaliyet Raporu. <https://www.albaraka.com.tr/pdf/Albaraka-Turk-2016-Faaliyet-Raporu.pdf> adresinden 19.06.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Altun Ada, A. ve Kılıç, Z. (2014). Sürdürülebilir Kalkınma ve Sürdürülebilir Bankacılık: AB Ve Türkiye'deki Uygulamalar. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sy.42, 203-212.
- Altuntaş, C. ve Türker, D. (2012). Sürdürülebilir Tedarik Zincirleri: Sürdürülebilirlik Raporlarının İçerik Analizi. Dokuz Eylül Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 14(3), 39-64.

- Alver Şahin, Ü. (2015). İklim Değişikliği ve Karbon Ayak İzi. Goldcert Bülteni, sy. 1, 3-7. <http://goldcert.com.tr/bulten/Say%C4%B1%201%20-%20Ekim%202015.pdf> adresinden 19.07.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Ayanoğlu, Y. vd. (2013). *Bankaların Yönetimi ve Denetimi* (1. Baskı). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Balkaş K. (2004). *Kredi Kavramı ve Sektör Kredilerine Göre Türkiye'deki Belli Başlı Sektörlerin Analizi* (Yüksek Lisans Tezi). <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/536/840.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Baykal, H. ve Baykal, T. (2008). Küreselleşen Dünya'da Çevre Sorunları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 1-17.
- Bayraç, H. N. ve Çemrek, F. (2013). Sürdürülebilir Kalkınma Skorunun Hesaplanması. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 131-152.
- Bayrakdaroğlu, A. (2013). Bankacılık & Sigortacılık Ders Notu, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü. http://akademik.mu.edu.tr/Icerik/abayrakdaroglu/Dokuman/MSKU_DERS_NOTU_Bankac%C4%B1%C4%B1k&sigortac%C4%B1%C4%B1k.pdf adresinden edinilmiştir.
- Behdioğlu, S. ve Özcan, G. (2009). Veri Zarflama Analizi ve Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(3), 301-326.
- Bekiroğlu, O. (2011). *Sürdürülebilir Kalkınmanın Yeni Kuralı: Karbon Ayak İzi*. II. Elektrik Tesisat Ulusal Kongresi' nde Sunulan Bildiri, TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası, İzmir Uluslararası Fuar Alanı, İzmir.
- Bruntland Report (1987). Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. http://www.sswm.info/sites/default/files/reference_attachments/UN%20W CED%201987%20Brundtland%20Report.pdf adresinden 29.04.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Byrch, C. vd. (2009). *Sustainable development: What does it really mean?*, The University of Auckland, Business Review, 11(1), 1-7.
- Carson, R. (1962). *Silent Spring*. Houghton Mifflin, Cambridge, Mass.: Riverside Press,

- Ciegis, R. vd. (2009). *The Concept of Sustainable Development and its Use for Sustainability Scenarios*, The Economic Conditions Of Enterprise Functioning, *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics*(2), 28-37.
- CO2 (2017). Karbon Ayak İzinizi Azaltın. <http://www.karbonayakiziniazaltin.com/> adresinden 20.07.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Çalışkan, Ş. (2010). Türkiye’de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk, *Dergi Park*, Sosyal Siyaset Konferansı, 2 (59), 89–132. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/9313> adresinden 20.07.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Çevre Kanunu. (1983). T.C. Resmi Gazete, 18132, 11 Ağustos 1983.
- Çoker, K. (2012). *Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde Çevre Politikaları ve İktisadi Etkileri* (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden edinilmiştir.
- Çoşkun, M. N. vd. (2012). *Türkiye’de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi* (Yayın No: 280). İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- Dadakoğlu, A. (2016). *Sürdürülebilir Turizmin Gelişiminde Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisleri ve Türkiye İçin Öneriler* (Uzmanlık Tezi). T.C. Kalkınma Bakanlığı, Ankara. <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/content.aspx?l=9b885ceb-6620-4710-a340-bf58e3a45d92&i=410> adresinden 10.03.2017 tarihinde edinilmiştir.
- DenizBank (2016). Denizbank Finansal Hizmetler Grubu Faaliyet Raporu. http://www.denizbank.com/hakkimizda/_pdf/faaliyet-raporlari/2016-yili-faaliyet-raporu.pdf adresinden 19.06.2017 tarihinde edinilmiştir.
- DenizBank (2017). Bankacılık Etik İlkeleri. <http://www.denizbank.com/hakkimizda/bankacilik-etik-ilkeleri.aspx> adresinden 19.06.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Dinçer, M. Z. ve Aslan, Ö. (2008). Sürdürülebilir Kalkınma, Yenilenebilir Enerji Kaynakları ve Hidrojen Enerjisi: Türkiye Değerlendirmesi (Yayın No: 2009- 51). İstanbul Ticaret Odası: Sektörel Yayıncılık.
- Doğaner Gönel, F. (2002). Globalleşen Dünyada (Nasıl Bir) Sürdürülebilir Kalkınma. *Birikim Dergisi*, sy.158, ss.1-13.

- Doğan, Z. vd. (2015). Türkiye’de Tarım Sektörünün İktisadi Gelişimi ve Sorunları: Tarihsel Bir Bakış, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 29-41.
- Durmuş, Ö. ve Özer, Ö. (2004). TS EN ISO 14001: 2004 Çevre Yönetimi Sistemi Temel Eğitimi Bilgi Notu. http://www.dso.org.tr/userFiles/File/iso_14000.pdf adresinden 14.05.2017 tarihinden edinilmiştir.
- Economic and Social Council, (2016). Progress towards the Sustainable Development Goals Report of the Secretary-General, E/2016/75.
- Engin, E. ve Akgöz, B. E. (2013). Sürdürülebilir Kalkınma Ve Kurumsal Sürdürülebilirlik Çerçevesinde Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Değerlendirilmesi. Dergi Park Akademi, *Selçuk İletişim Dergisi*, 8(1), 85-89.
- Emas, R. (2015). The Concept of Sustainable Development: Definition and Defining Principles, Florida International University. https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5839GSDR%202015_SD_concept_definiton_rev.pdf adresinden 30.09.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Ergülen ve Büyükkelik, (2008). Sürdürülebilir Kalkınmanın Ekonomik ve Çevre Boyutları Açısından Atık Yönetimi Ve E-Atıklar. *Niğde Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 19-30.
- Ergün, T. ve Çobanoğlu, N. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre Etiği. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1) 97-123.
- Erişilebilirliği İzleme ve Denetleme Yönetmeliği. (2013). T.C. Resmi Gazete, 28713, 20.07.2013.
- Eryılmaz, B. ve Biricikoğlu, H. (2011). Kamu Yönetiminde Hesap Verebilirlik ve Etik. *İş Ahlakı Dergisi*, 4(7), 19-45.
- Eryılmaz, T. (2011). Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı Ver Türkiye’de Sürdürülebilir Kalkınma (Yüksek Lisans tezi). https://angora.baskent.edu.tr/acik_arsiv/dosya_oku.php?psn=33211&yn=34&dn=1 adresinden edinilmiştir.
- Escarus (2016). Seçilmiş Projelerimiz: Sürdürülebilirlik Yönetim Sistemi, TSKB Sürdürülebilirlik Danışmanlığı. <http://www.escarus.com/secilmis-projelerimiz> adresinden 13.05.2017 tarihinde edinilmiştir.

- EUROCERT (2017). Karbon Ayakizi Belgesi. <http://www.eurocert.com.tr/karbon-ayakizi-belgesi.aspx> adresinden 18.07.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Ezel, F. (2010). 1929 Dünya Ekonomik Krizi'nin Türkiye'ye Etkileri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(1), 427-442.
- Garanti Bankası (2016). Faaliyet Raporu. <https://www.garantiinvestorrelations.com/tr/images/pdf/Garanti-Bankasi-2015-Faaliyet-Raporu.pdf> adresinden 19.06.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Garanti Bankası (2016). Sürdürülebilirlik Raporu. https://www.garanti.com.tr/tr/garanti_hakkinda/surdurulebilirlik/surdurulebilirlik_gelismeleri/raporlar.page adresinden 18.06.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Garanti Bankası (2017). https://www.garanti.com.tr/tr/garanti_hakkinda/surdurulebilirlik/surdurulebilirlik_yaklasimi/iklim_degisikligi_yonetimi.page adresinden 19.07.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Güleş, H. K. (2010). *Bankalarda Ürün Yeniliğinin Müşteri Memnuniyeti Açısından Değerlendirilmesi: Bir Özel Banka Uygulaması* (Yüksek Lisans Tezi). <http://acikerisim.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/685/rukiye%20%C3%BClk%C3%BC%20k%C4%B1n%C4%B1k%20tez%20pdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y> adresinden edinilmiştir.
- Gür, B. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma, Kurumsal Sosyal Sorumluluk Ve Türkiye'de Mikro Finansman Uygulamaları. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sy. 11, 87-106.
- Halkbank (2015). Sürdürülebilirlik Raporu, https://www.halkbank.com.tr/images/Bankamiz/surdurulebilirlik/2016/14_15_surdur.pdf adresinden 20.04.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Harris, J. M. (2000). *Basic Principles of Sustainable Development* (G-DAE WorkingPaper No. 00-04). TuftsUniversity, June,1-24.
- Harris, J. M. (2003). *Sustainability and Sustainable Development*. <http://isecoeco.org/pdf/susdev.pdf> adresinden 30.09.2017 tarihinde edinilmiştir.
- HSBC Bank (2016). Faaliyet Raporu. <https://www.hsbc.com.tr/medium/document-file-145.vsf> adresinden 01.08.2017 tarihinde edilmiştir.

- ING Bank (2017). Etik İlkeler. <https://www.ingbank.com.tr/tr/ingbank/kurumsal-yonetim/etik-ilkeler> adresinden 10.07.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Jeucken, M.H.A. & Bouma, J. J. (1999). The Changing Environment of Banks, GMI Theme Issue: Sustainable Banking: The Greening of Finance, 21-35.
- Kanberoğlu, Z. Ve Kara, O. (2016). Finansal Sektör Gelişimi Ve Sürdürülebilir Kalkınma İlişkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(57), 309-318.
- Kates, R. W. vd. (2005). What Is Sustainable Development?, *Science and Policy for Sustainable Development*, 47(3), 8-21.
- Kaplan, İ. (2011). *Karbon Yönetim Sistemi Ve ISO 14064*, İzmir Rüzgâr Sempozyumu ve Sergisi'nden Sunulan Bildiri, İzmir,1-5.
- Kaya, F. (2009). *Türkiye'de Kredi Kartı Uygulaması* (Yayın No: 263). İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- Kaypak, Ş. (2011). Küreselleşme Sürecinde Sürdürülebilir Bir Kalkınma İçin Sürdürülebilir Bir Çevre. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Mustafa Kemal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler, 13(20), 19-33.
- Keskin, E. vd. (2008). 50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi "1958-2007" (Yayın No: 262). İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- Kıymaz, T. (2016, Mayıs). *Sürdürülebilir Kalkınma ve Tarım*, Ulusal 12. Tarım Ekonomisi Kongresi'nde sunulan bildiri. Süleyman Demirel Üniversitesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Isparta.
- Kuşat, N. (2012). Sürdürülebilir İşletmeler İçin Kurumsal Sürdürülebilirlik ve İçsel Unsurları. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 14(2), 227-242.
- Marsh, G. P. (1965). *Man and Nature* (Edited by David Lowenthal). Harvard University Press, January.
- Moser, C. Vd. (2001). Haklarımızı Talep Etmek İçin: Geçim Güvenliği, İnsan Hakları ve Sürdürülebilir Kalkınma, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi. <http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/h/a/haklarimizi-talep-etmek-icin-moser-ve-norton.pdf> adresinden 16.05.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Nurolbank (2017). Türkiye Bankalar Birliği Bankacılık Etik İlkeler http://www.nurolbank.com.tr/pdf/TBB_Etik_Ilkeler.pdf adresinden 19.07.2017 tarihinde edinilmiştir.

- Odeabank, (2016). Faaliyet Raporu. https://www.odeabank.com.tr/tr-TR/Hakkimizda/raporlar/YearlyActivityReport/ODEABANK_FAALIYE_T_RAPORU_2016.pdf adresinden 10.09.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Okumuş, İ. (2013). *Yeşil Ekonomi Göstergeleri Açısından Türkiye'nin Sürdürülebilir Kalkınma Performansı* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden edinilmiştir.
- Onay, A. (2015). *Sürdürülebilir Kalkınma, Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilirlik Raporlaması*. Bu çalışma IWCEA2015'de bildiri olarak sunulmuştur, Aralık (International Wire And Cable Exhibitors Association) Özel Sayısı, c. 3, 104-118.
- Oyegunle, A. & Weber, O. (2015). Development Of Sustainability And Green Banking Regulations Existing Codes And Practices. *CIGI Papers*, sy. 77, 1-12.
- Ozmehmet, E. (2012). Dünyada Ve Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları. *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, 3(12), 1-23.
- Öner Kaya, E. (2010). Sürdürülebilir Kalkınma Sürecinde Bankaların Rolü ve Türkiye'de Sürdürülebilir Bankacılık Uygulamaları. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 75-94.
- Özbakır, S. N. (2016). Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedefleri Ve 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri. İzmir Ticaret Odası. http://izto.org.tr/demo_betanix/uploads/cms/yonetim.ieu.edu.tr/6360_1470_056885.pdf adresinde 09.05.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Özçağ, M. (2004). *Sürdürülebilir Kalkınma Sürecinde İklim Değişikliği Ve Türkiye Analizi* (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden edinilmiştir.
- Özdemir, İ. (2012). Bankacılıkta Halkla İlişkiler ve Müşteri İlişkileri. *BSAD Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi*, 1(3-4), 4-15.
- Özdemir, V. (2014). Türkiye'de Planlı Kalkınma Deneyimleri, Marmara Üniversitesi. https://dumludag.files.wordpress.com/2013/09/ozdemir_planlama.pdf adresinden 26.04.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Özer, N. B. (2013). *Uluslararası Kuruluşların Sürdürülebilir Kalkınma Politikaları* (Yüksek Lisans Tezi).

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
adresinden edinilmiştir.

Özgenç, N. (2013). *Sürdürülebilirlik Ve Yoksulluk İlişkisi, Aile ve Sosyal Politikalar* (Uzmanlık Tezi).
<http://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/data/54291840369dc32358ee29b0/S%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilirlik%20ve%20Yoksulluk%20%C4%B0li%C5%9Fkisi%20-%20Nazl%C4%B1han%20%C3%96ZGEN%C3%87.pdf> adresinden edinilmiştir.

Özgenç, N. (2015). Sürdürülebilirlik Temelinde Yoksulluk Kavramının Yeniden Yorumlanması: Yoksulluk Düğümü. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, sy. 35, 101-136.

Pankobirlik (Pancar Ekicileri Kooperatifleri Birliği) (2017).
http://www.pankobirlik.com.tr/anasayfa/genel_bilgi_ve_tarihce adresinden 07.07.2017 tarihinde edinilmiştir.

Pisano, U. Vd. (2012). The Financial Sector And Sustainable Development: Logics, Principles And Actors. *European Sustainable Development Network (ESDN) Quarterly Report 27 – December*, 1-57.

Principles Of Banking Ethics.
https://www.tbb.org.tr/en/Content/Upload/Dokuman/136/Bankacilik_Etik_Ilkeleri.pdf adresinden 12.09.2017 tarihinde edinilmiştir.

QNB FinansBank (2016). Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyum Raporu (Faaliyet Raporu).<http://www.qnbfinansbank.com/yatirimci-iliskileri/media/1929/rapor.aspx> adresinden 15.06.2017 tarihinde edinilmiştir.

QNB FinansBank (2017). Su Ürünleri Avcılığı Yatırım Kredisi.
<http://www.qnbfinansbank.com/bankacilik/tarim/krediler/yatirim-kredileri/su-urunleri-avciligi-yatirim-kredisi.aspx> adresinden 20.09.2017 tarihinde edinilmiştir.

Sabancı Üniversitesi (2017). CDP Turkey. <http://cdpturkey.sabanciuniv.edu/> adresinden 19.05.2017 tarihinde edinilmiştir.

Saçlı, A. (2009). *Uluslararası Çevre Politikaları Çerçevesinde Çevre-Teknoloji İlişkisi* (Doktora Tezi).
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden edinilmiştir.

- Saldanlı, A. (2013). Türk Bankacılık Sektörüne Genel Bakış: 2000-2012 Yılları Arası Rasyo Analizi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy.10, 40-52.
- Sancak, E. ve Demirci, N. (2012). Ulusal Tasarruflar ve Türkiye’de Sürdürülebilir Büyüme İçin Tasarrufların Önemi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(2), 159-198.
- Sandalcılar, A. R. (2014). Türkiye’de Tüketici Kredileri İle Cari İşlemler Açığı Arasındaki Nedensellik İlişkisi. *Bankacılar Dergisi*, sy.89, ss. 28-40.
- Sarıkaya, M. ve Kara, Z. (2007). Sürdürülebilir Kalkınmada İşletmenin Rolü: Kurumsal Vatandaşlık. Yönetim ve Ekonomi, *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*. Manisa, 14(2), 221-233.
- Sarıtürk, vd. (2015). Türkiye’deki Geomatik Mühendisleri Arasında Yaşam Standartları ve Karbon Ayak İzi Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı Bildirisi, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, 15, Ankara.
- Savram, M. ve Karakoç, A. (2012). Bankacılık Sektöründe İtibar Riskinin Önemi. International Conference On Eurasian Economies, Beykent University, Kyrgyzstan-Turkey Manas University, Turan University, 328-332.
- Seidler, R. ve Bawa, K. S. (2009). Dimensions Of Sustainable Development, Department of Environmental Biology. University of Massachusetts Boston, USA, c.1, 1-20.
- Selcen Seydioğulları, H. (2013). Sürdürülebilir Kalkınma İçin Yenilenebilir Enerji. TMMOB Şehir Plancılar Odası, *Planlama Dergisi*, 23(1), 19-25.
- Selici, T. vd. (2005). Enerji Kullanımının Çevresel Etkileri Ve Sürdürülebilir Gelişme Açısından Değerlendirilmesi, TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası, 3. Yenilenebilir Enerji Kaynakları Sempozyumu Bildirileri.
- Seydioğulları, H. S. (2013). Sürdürülebilir Kalkınma İçin Yenilenebilir Enerji. TMMOB Şehir Plancılar Odası, 1(23), 19-25.
- Smith, A. (2011). *Ulusların Zenginliği 2* (Çev. Saltoğlu M.) Ankara: Palme Yayıncılık.
- Sönmez, K. K. A. (2014). *Türkiye’de Yabancı Sermayeli Bankaların Gelişimi Ve Yabancı Sermayeli Altı Bankanın Öz Sermayeye Serbest Nakit Akımları Yöntemi İle Değerlemesi* (Yüksek Lisans Tezi). <http://dspace.baskent.edu.tr/bitstream/handle/11727/1524/10043992.pdf?sequence=3&isAllowed=y> adresinden edinilmiştir.

- Süleyman Demirel Üniversitesi (2014). Para-Banka Teori ve Politikası Ders Notu, Bankacılık Ve Finans Uzaktan Öğretim Tezsiz Yüksek Lisans Programı, <http://sosyalbilimler.sdu.edu.tr/assets/uploads/sites/102/files/para-banka-teori-ve-politikasi-ders-notu-2-14052015.pdf> adresinden 21.07.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Sürdürülebilir Kalkınma Derneği (SKD Türkiye) vd. (2014). 2.Sürdürülebilir Finans Formu Sonuç dokümanı. http://www.skdturkiye.org/userfiles/file/Documents/SFF-2014-Sonuc-Raporu_2w6y.pdf adresinden 10.05.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Şehbaz, N. ve İnkaya, A. (2010). Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Krediler ve Makro Ekonomik Etkileri. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 69-82.
- Şekerbank (2015). Sürdürülebilirlik Raporu. http://www.sekerbank.com.tr/docs/default-source/hakk%C4%B1m%C4%B1zda_doc/surdurulebilirlikraporu2015.pdf?sfvrsn=2 adresinden 19.06.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Şekerbank (2017). Süt Sığırcılığı ve Besicilik Kredisi. <http://www.sekerbank.com.tr/tarim/tarimsalyatirim/hayvancilik-yatirim-kredileri/sigir-besi> adresinden 20.09.2017 tarihinde edilmiştir.
- T.C. Devlet Su İşleri (DSİ) (2017). İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, Kyoto Protokolü Ve Türkiye, DSİ Genel Müdürlüğü, Etüd ve Plan Dairesi Başkanlığı, İklim Değişikliği Birimi. http://www.dsi.gov.tr/docs/iklim-degisikligi/iklim_degisikligi_cerceve_sozlesmesi_ve_turkiye.pdf?sfvrsn=2 adresinden 28.07.2017 tarihinde edinilmiştir.
- T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı (2008). Rio Sözleşmeleri. <http://www.ncsa-turkey.cevreorman.gov.tr/rio-sozlesmeleri.aspx> adresinden 28.07.2017 tarihinde edinilmiştir.
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2017). Kyoto Protokolü. <http://www.csb.gov.tr/projeler/iklim/index.php?Sayfa=sayfa&Tur=webmenu&Id=12427> adresinden 11.05.2017 tarihinde edinilmiştir.
- T.C. Dışişler Bakanlığı (2011). Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP). <http://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-cevre-programi.tr.mfa> adresinden 12.05.2017 tarihinde edinilmiştir(a).
- T.C. Dışişler Bakanlığı (2011). Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP). <http://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-cevre-programi.tr.mfa> adresinden 10.02.2017 tarihinde edinilmiştir.

- T.C. Dışişler Bakanlığı (2011). Küresel Isınma BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve KYTO Protokolü. <http://www.mfa.gov.tr/kuresel-isinma-bm-iklim-degisikligi-cerceve-sozlesmesi-ve-kyto-protokolu.tr.mfa> adresinden 29.07.2017 tarihinde edinilmiştir.
- T.C. Dışişler Bakanlığı (2011). Kyoto Protokolü. <http://www.mfa.gov.tr/kyotoprotokolu.tr.mfa> adresinden 10.05.2017 tarihinde edinilmiştir.
- T.C. Dışişler Bakanlığı (2011). Sürdürülebilir Kalkınma. <http://www.mfa.gov.tr/surdurulebilir-kalkinma.tr.mfa> adresinden 30.07.2017 tarihinde edinilmiştir.
- T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü (2016). Hayvan Kayıt Sistemleri (Türkvet ve KKKS) Tek Bir Sistemde Birleştirildi. http://www.tarim.gov.tr/GKGM/Duyuru/205/Hayvan-Kayit-Sistemleri-_turkvet-Ve-Kkks_-Tek-Bir-Sistemde-Birlestirildi adresinden 20.09.2017 tarihinde edinilmiştir.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı (2012). <http://www.skdturkiye.org/userfiles/file/Documents/btd28zefc54h2jtt7yfu5rsg3wqsgu.pdf> adresinden 14.06.2017 tarihinde edinilmiştir.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı, (2012). Türkiye'de Sürdürülebilir Kalkınma Raporu: Geleceği Sahiplenmek. http://www.surdurulebilirkalkinma.gov.tr/wp-content/uploads/2016/07/1.Gelecegi_Sahiplenmek.pdf adresinden 11.05.2017 tarihinde edinilmiştir.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2017). Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD). <http://disiliskiler.kulturturizm.gov.tr/TR,22153/ekonomik-isbirligi-ve-kalkinma-orgutu-oecd.html> adresinden 27.05.2017 tarihinde alınmıştır.
- T.C. Merkez Bankası (TCMB) (2006). Kurtuluştan Bu Güne Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/44b2d6bf-4a15-43c5-a480-c566fb01db8b/Bulten_Turkce4.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=44b2d6bf-4a15-43c5-a480-c566fb01db8b adresinden 25.06.2017 tarihinde edinilmiştir.
- T.C. Ziraat Bankası (2014). Sürdürülebilirlik Raporu. <http://www.ziraat.com.tr/tr/Bankamiz/YatirimciIliskileri/Documents/SurdurulebilirlikRaporu2014.pdf> adresinden 12.05.2017 tarihinde edinilmiştir.

- T.C. Ziraat Bankası (2016), Sürdürülebilirlik Raporu. <https://www.ziraatbank.com.tr/tr/Bankamiz/YatirimciIliskileri/Documents/SurdurulebilirlikRaporu2015.pdf> adresinden 19.06.2017 edinilmiştir.
- T.C. Ziraat Bankası (2017). Turizm Destek Paketi. <http://www.ziraat.com.tr/tr/Kobi/Krediler/Pages/TurizmDestekPaketi.aspx> adresinden 20.09.2017 tarihinde edinilmiştir.
- T.C. Dışişler Bakanlığı (2011). Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (Johannesburg, 26 Ağustos - 4 Eylül 2002). http://www.mfa.gov.tr/dunya-surdurulebilir-kalkinma-zirvesi_johannesburg_-26-agustos---4-eylul-2002_.tr.mfa adresinden 28.07.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Tandoğan, D. ve Özyurt, H. (2013). Bankacılık Sektörünün Ekonomik Büyüme Ve Sürdürülebilir Ekonomik Kalkınma Üzerine Etkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Nedensellik Testleri (1981-2009). *Marmara Üniversitesi İ.İ.B. Dergisi*, 35(2),49-79.
- Tıraş, H. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre: Teorik Bir İnceleme. Dergi Park, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 57-73.
- TMMOB Gıda Mühendisleri Odası (2012). KOSGEB Uygulamaları Ve Destekleri, Gıda Mühendisleri Dergisi. https://www.mmo.org.tr/sites/default/files/ecd2bd94734e5dd_ek.pdf adresinden 05.07.2017 tarihinde edinilmiştir.
- TMMOB Gıda Mühendisleri Odası (2017). KOSGEB Uygulamaları Ve Destekleri, Gıda Mühendisleri Dergisi. http://www.gidamo.org.tr/resimler/ekler/deb1c54814305ca_ek.pdf?dergi=17 adresinden 05.07.2017 tarihinde edinilmiştir.
- TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası (2017). SI Sisteminde Temel Birimler. http://www.imo.org.tr/resimler/dosya_ekler/428cdca555b6464_ek.pdf?tipi=84&turu=X&sube=0 adresinden 29.07.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Tolunay, A. ve Akyol, A. (2006). Kalkınma Ve Kırsal Kalkınma: Temel Kavramlar ve Tanımlar. Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, sy. 2, 116-127.
- Toprak, D. (2006). Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde Çevre Politikaları Ve Mali Araçlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(4), 146-169.
- Tosun, M. (1963). Hammurabi'nin Toprak Kanunları. *Ankara Üniversitesi Dergiler Veritabanı*, 21(3,4), 127.

- Turan, Ş. (2014). *Küreselleşen Dünyada Sürdürülebilir Kalkınmanın Önemi* (Yüksek Lisans Tezi), <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden edinilmiştir.
- Turgut, A. ve Ertay, H. İ. (2016). Bankacılık Sektörünün Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Üzerine Nedensellik Analizi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(4), 114-128.
- Türk Ekonomi Bankası (TEB), (2016). Faaliyet Raporu. <https://www.teb.com.tr/upload//PDF/faaliyet%20raporu/TEB%20FAAL%C4%B0YET%20RAPORU.PDF> adresinden 19.06.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Türkiye Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) (2017). Türk Bankacılık Sektörü İnteraktif Aylık Bülten. <http://ebulten.bddk.org.tr/ABMVC/> adresinden 15.06.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Türkiye Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurulu (BDDK) (2017). Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri. https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/TBSSGG/16031tbs_temel_gostergeler_raporu_mart_2017.pdf adresinden 30.07.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB) (2008). 50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi 1958-2007, İstanbul. <https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/808/2tbb50yil.pdf> adresinden 19.06.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB) (2010). https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/1374/Etik_Ilkeler_29.09.2010.pdf adresinden 07.07.2017 tarihinde edinilmiştir. 20.06.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB) (2014). Bankacılık Etik İlkeleri, 1-7. https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/822/Etik_Ilkeler_27.08.2014.pdf adresinden 19.05.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB) (2015). Faaliyet Raporu. https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/7378/Faaliyet_Raporu_2015.pdf adresinden 30.07.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB) (2016). Faaliyet Raporu. https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/7448/Faaliyet_Raporu_2016.pdf adresinden 30.07.2017 tarihinde edinilmiştir.

- Türkiye Bankalar Birliği (2017). Görevleri. <https://www.tbb.org.tr/tr/hakkimizda/kurumsal/hakkinda/gorevleri/13> adresinden 21.07.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Türkiye Bankalar Birliği (2017). Aktif Büyüklüğüne Göre Bankalar. <https://www.tbb.org.tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> adresinden 18.11.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) (2011). Temel Ar-Ge ve Yenilik Kavramları. Ar-Ge, Yenilik ve Teknoloji Politikaları Forumu (AYTEP), Ankara.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) (2017). Maastricht Antlaşması (MaastrichtTreaty).https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/AB/Maastricht_Anl%C5%9Fmasi.pdf adresinden 29.07.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA) (2017). http://www.tema.org.tr/web_14966-2_1/index.aspx adresinden 11.07.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Türk Eximbank, (2016). Faaliyet Raporu. http://www.eximbank.gov.tr/dosyalar/kurumsal/FaaliyetRaporlari/Eximbank_FaaliyetRaporu_2016.pdf adresinden 09.09.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Türkiye Finans Katılım Bankası (2017). Türkiye Finans ve Sürdürülebilirlik. <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakkimizda/surdurulebilirlikraporumuz/tr/m-1-5.html> adresinden 25.07.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Türkiye İş Bankası (2014). Sürdürülebilirlik Politikası. <http://www.isbank.com.tr/TR/hakkimizda/surdurulebilirlik/politikalarimiz/Documents/surdurulebilirlik.pdf> adresinden 17.05.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Türkiye İş Bankası (2015). Sürdürülebilirlik Raporu. <http://www.isbank.com.tr/TR/hakkimizda/surdurulebilirlik/raporlarimiz/Documents/SurdurulebilirlikRaporu2016.pdf> adresinden 15.07.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Türkiye İş Bankası (2016). Sürdürülebilirlik Raporu. <http://www.isbank.com.tr/TR/hakkimizda/surdurulebilirlik/raporlarimiz/Documents/SurdurulebilirlikRaporu2016.pdf> adresinden 20.07.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Türkiye İş Bankası (2016). Turizm Sektörü Destek Paketi. <http://www.isbank.com.tr/TR/kobi/kobi-penceresi/kobi-paketleri/turizm->

sektoru-destek-paketi/Sayfalar/turizm-sektoru-destek-paketi.aspx adresinden 20.09.2017 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) (2012), KOBİ Tanımı Değişti. http://kobi.tobb.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=239:kob-tanm-deiti&catid=3:kob.i-haberler adresinden 12.06.2017 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (TSKB) (2009). Sürdürülebilirlik Raporu. https://online.tskb.com.tr/raporlar/sustain_2009_2010/tr/tskb-surdurebilirlik.pdf adresinden 18.05.2017 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (TSKB) (2012). Sürdürülebilirlik Raporu. <http://www.tskb.com.tr/i/assets/document/pdf/tskb-surdurulebilirlik-raporu-2012.pdf> adresinden 17.05.2017 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (TSKB) (2013) Sürdürülebilir Bir Gelecek İçin Karbon Ayak İzimizi Siliyoruz. <http://www.cevreciyiz.com/Upload/Docs/CevreAkademisi/SurdurulebilirKalkinma/KarbonAyakIz%C4%B1.pdf> adresinden 11.05.2017 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye Sürdürülebilir Enerji Finansman Programı (TurSEFF) (2016). <http://www.turseff.org/tr/sayfa/turseff-nedir> adresinden 19.06.2017 tarihinde edinilmiştir.

UNDP (United Nations Development Programme: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı) (2017). İstedüğümüz Gelecek: Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (Rio+20) Rio de Janeiro, Brezilya 20-22 Haziran 2012 Konferans Çıktısı. http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/environment_energy/the_future_we_want_june_2012.html adresinden 29.07.2017 tarihinde edinilmiştir.

UNDP (United Nations Development Programme: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı) (2017). Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri. <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals.html> adresinden 11.05.2017 tarihinde edinilmiştir.

UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu) (2017), 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri. <http://unesco.org.tr/dokumanlar/duyurular/skh.pdf> adresinden 20.09.2017 tarihinde edinilmiştir.

- United Nations (1972). Repor Of The United Nations Declaration on Human Environment, Stockholm, 5-16 June 1972. <http://www.un-documents.net/aconf48-14r1.pdf> adresinden 09.05.2017 tarihinde edinilmiştir.
- United Nations (1992). Report Of The United Nations Conference On Environment And Development, c.1. <http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1.htm> adresinden 10.05.2017 tarihinde edinilmiştir.
- United Nations (2014). The Millennium Development Goals Report, New York. http://izto.org.tr/demo_betanix/uploads/cms/yonetim.ieu.edu.tr/6360_1470056885.pdf adresinden 10.05.2017 tarihinde edinilmiştir.
- United Nations Economic and Social Council, (2016). Progress towards the Sustainable Development Goals Report of the Secretary-General. 3 June 2016, E/2016/75.
- Ürker, O. ve Çobanoğlu, N. (2012). Türkiye’de Hidroelektrik Santraller’in Durumu (Hes’ler) Ve Çevre Politikaları Bağlamında Değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 65-88.
- VakıfBank (2016). Faaliyet Raporu. http://www.vakifbank.com.tr/documents/yiliski/2016_faaliyet_raporu_v2.pdf adresinde 15.07.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Vesal, M. (2014). Economics of development. University of London International Programmes, London School of Economics and Political Science (LSE). http://www.londoninternational.ac.uk/sites/default/files/programme_resources/lse/lse_pdf/subject_guides/ec3044_ch1-3.pdf adresinden 27.04.2017 tarihinde edinilmiştir.
- YapıKredi Bankası (2015). Sürdürülebilirlik Raporu. https://assets.yapikredi.com.tr/WebSite/_assets/pdf/arsiv/surdurulebilirlik/CSR_Raporu_2015.pdf?v2 adresinden 19.06.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Yaylalı, B. (2009). *Sürdürülebilir Kalkınma Sürecinde İklim Değişikliği, Diğer Çevre Sorunlarıyla Etkileşimi Ve Türkiye Analizi* (Yüksek Lisans Tezi), <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden edinilmiştir.
- Yaylı, H. (2012). Çevre Etiği Bağlamında Kalkınma, Çevre Ve Nüfus. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(15), 151-169.
- Yazıcı, M. (2017). Bankacılık Sektöründe Artan Etik İhlaller, Maliye Finans Yazıları , (107), 109-128.

- Yeşilay, R. B. (2008). *Sürdürülebilir Kalkınmanın Türkiye Ekonomisine Uygulama Olanakları* (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden edinilmiştir.
- Yıkılmaz, R. F. (2011). *Sürdürülebilir Kalkınmanın Ölçülmesi ve Türkiye İçin Yöntem Geliştirilmesi* (Uzmanlık Tezi), T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı. <http://www.surdurulebilir-kalkinma.gov.tr> adresinden edinilmiştir.
- Yıldırım Söylemez E. vd. (2016). Sürdürülebilir Üretim ve Tüketimin Benimsenmesinde Karşılaşılan Engellerin Değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Afro-Avrasya Özel Sayısı-Aralık, 192-204.
- Yıldırım U. ve Öner Ş. (2003). Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımının Türkiye'ye Yansımaları: GAP'ta Sürdürülebilir Kalkınma ve Yerel Gündem 21. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 12(4), 6-27.
- Yıldırım, G. ve Kadioğlu S. (2007). Etik ve Tıp Etiği Temel Kavramları. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 29(2), 75-84.
- Yücel, F. (2003). Sürdürülebilir Kalkınmanın Sağlanmasında Çevre Korumanın Ve Ekonomik Kalkınmanın Karşılıklı Ve Birlikteliği. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(11), 100-117.
- Yüksek, M. (2010). *Sürdürülebilir Kalkınma ve Türkiye' de çevre politikaları* (Yüksek Lisans tezi). <http://ulusaltezmerkezi.com/surdurulebilir-kalkinma-ve-turkiyede-cevre-politikalari/> adresinden edinilmiştir.
- Yüksel Mermud, A. (2008). Bankacılıkta etik kavramı ve banka üst düzey yöneticilerinden beklentiler. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, c. 25, s.2, 499-520.
- Zoral, P. (2011). *Sürdürülebilir Kalkınmanın Mekânsal Planlama Pratiğine Aktarılması: Sürdürülebilirlik Değerlendirmesi Ve Türkiye Uygulaması* (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden edinilmiştir.

ÖZ GEÇMİŞ			
Adı, Soyadı	Fikret YETKİN		
Doğum Yeri ve Yılı	ŞANLIURFA/Viranşehir- 11.03.1992		
Medeni Durumu	Bekâr		
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce		
Öğrenim Durum	Başlama - Bitirme Yılı	Kurum Adı	
Lisans	01.09.2010	13.06.2014	Giresun Üniversitesi Görelle Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Bankacılık ve Finans Bölümü
Yüksek Lisans	15.09.2014	16.11.2017	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı
Katıldığı Seminer ve Alınan Serifikalar	<p>Kurum: TEOL Özel Dil Okulları, Yer: Trabzon, Alan: İngilizce Seviye: (Upper Intermediate), Tarih: 20.09.2016</p> <p>Kurum: Halk Eğitim Merkezi, Alan: Bilgisayar, Seviye: 120saat Tarih: 02.10.2013</p> <p>Kurum: Gelişim Akademisi, Alan: Bankacılık (Seminer ve Sertifika) Tarih: 08.02.2013</p> <p>Kurum: Gelişim Akademisi, Alan: Girişimcilik (Seminer ve Sertifika), Tarih: 01.05.2014</p> <p>Kurum: Baybars Altuntaş Girişimcilik Akademisi (Seminer ve Sertifika), Tarih: 10.06.2014</p>		
Aldığı Ödüller ve Belgeler	<p>Yarışma: Necip Fazıl KISAKÜREK ÇİLE adlı Şiir okuma yarışma Düzenleyen: Trabzon Büyükşehir Belediyesi- Kredi ve Yurtlar Kurumu (KYK) Trabzon Bölge Müdürlüğüne, Bölge Müdürlüğüne Bağlı KYK yurdu öğrencileri arasında (Trabzon, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane) Derece: 1. Tarih: 21.05.2015</p> <p>Yarışma: Necip Fazıl KISAKÜREK ÇİLE adlı Şiir okuma yarışma Düzenleyen: Rize Kredi ve Yurtlar Kurumu (KYK) Müdürlüğüne bağlı Rize KYK yurdu öğrencileri arasında Derece: 1. Tarih: 18.05.2016</p>		
İletişim (eposta)	ytkn_fkrt_1554@hotmail.com		

